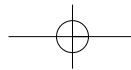
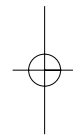
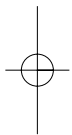
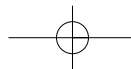

DE TWEEDE STEEN

Geschiedenis van de
Protestantse Kerken
Badhoevedorp/Lijnden

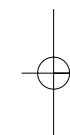
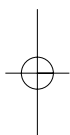
I. Mebius-van der Gaag

INHOUD

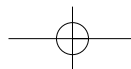
Verantwoording	3	13. Renovatie en kerkbouw	105
1. Voorgeschiedenis	5	14. 'Maria'-glazen	109
2. Kerkelijk leven	13	15. Terugblik	112
3. Mr J.P. Amersfoortd (1817-1885)	29	16. Epiloog	117
4. Lijnden	37	17. Lijst van predikanten	119
5. Christelijk onderwijs	43	18. Literatuur en bronnen	119
6. Badhoevedorp - een gemeenschap	51		
7. Bestuur en organisatie	67		
8. Kerkbladen	75		
9. Toenadering	79		
10. Samen-Op-Weg	91		
11. Gezamenlijke toekomst	97		
12. Kerkelijke eigendommen	103		

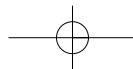

©2001 Ineke Mebius

lay-out en productie:
uitgeverij NARRATIO, Postbus 1006,
4200 CA Gorinchem
tel. 0183 62 81 88
fax 0183 64 04 96
lvdherik@narratio.nl
www.narratio.nl

Niets uit deze uitgave mag verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van de auteur.

VERANTWOORDING

In 1995 heeft de Kerkenraad van de Samen-Op-Weg-Gemeente te Badhoevedorp/Lijnden het initiatief genomen om de geschiedenis van de protestantse kerken te laten beschrijven.

De doelstelling van de Kerkenraad was: "vastlegging van de geschiedenis van beide kerken vanaf hun ontstaan tot heden, resulterend in enige vorm van publicatie".

Om deze opdracht uit te kunnen voeren was het noodzakelijk om terug te gaan tot het begin van bewoning van de Haarlemmermeer en vanaf dat moment de ontwikkelingen te volgen tot in de 21e eeuw. Dit hield in dat er gezocht is in archieven, interviews zijn afgenomen en daarnaast publicaties en literatuur over de Haarlemmermeer zijn doorgenomen. Het beeld dat naar voren is gekomen, zal voor velen onbekend zijn. Anderen zullen bepaalde situaties en gebeurtenissen wel herkennen.

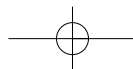
Helemaal compleet zal de beschrijving echter niet zijn.

Een tweede doel van deze geschiedschrijving was om het Samen-Op-Weg-proces te beschrijven. Hoe is men gestart en hoe heeft men het tot een goed einde gebracht? Wat waren de overeenkomsten en wat waren de verschillen?

Een derde doel was de publicatie van deze kroniek samen te laten vallen met de opening van de gerenoveerde Pelgrimskerk op 14 mei 2000. Dit is niet gelukt. Maar nu het zover is, is men blij met het resultaat.

Iedereen die in enerlei vorm er toe bijgedragen heeft deze geschiedschrijving tot een succes te maken, hartelijk dank!

Ineke Mebius,
voorjaar 2001

KORTE SCHEETS,
Verhandelende het
DROOGMAKEN
VAN DE
GROOTE MEER,
OP
GENEES-MIDDEL
TEGEN HOLLANDS ONDERGANG
DOOR 'T WATER,

By welke een Gaart is gevoegt.

Omme op de voordel'gste wyze, met de minste kosten en met
de meeste zekerheid, zonder enige opschorting of be-
lemmeringe van de VAART, voor of na' deze BE-
DYKINGE, dit heylzaam en noodzakelyk werk
ter uitvoer te brengen.

OPGESTELT EN VOORGESTELT.

Aan de Edels, Wyze, en Voorzienige Heeren REGDER-

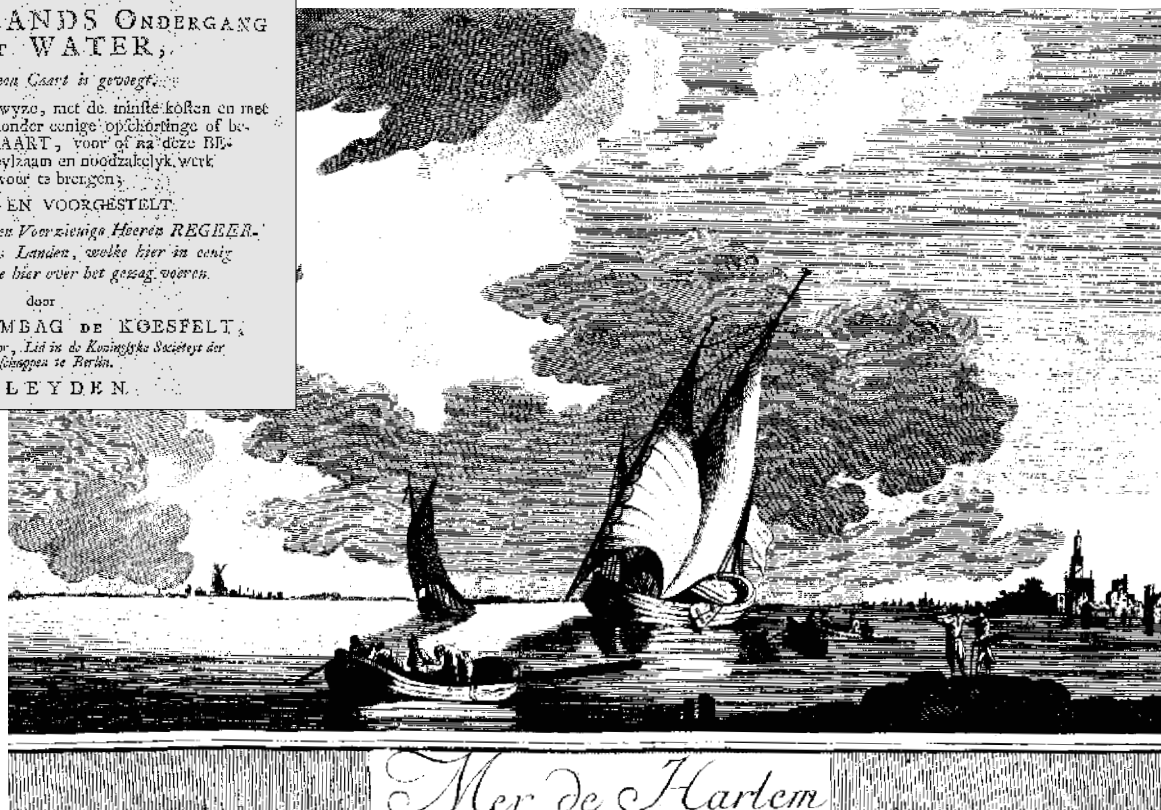
DERS der Steden en Landen, welke hier in enig
belang hebben, ende hier over het gezag voeren.

door

CONRADUS ZUMBAG DE KOESFELT,

Medicus en Stads-Dokter, Lid in de Koninklyke Societey der
Wetenschappen te Berlin.

TOT LEYDEN.

I VOORGESCHIEDENIS

De beschrijving van het kerkelijk leven van Badhoevedorp/Lijnden roept bijna automatisch vragen op naar vroeger tijden. Met vroeger tijden wordt bedoeld: hoe was het leven in de dorpen vóór het Haarlemmermeer ontstond? In het gebied waar nu Badhoevedorp en Lijnden gelegen zijn, lagen onder andere de dorpen Rijk en Nieuwerkerk. Namen die bij ons nog een vage herinnering oproepen. Je kunt je afvragen hoe de omstandigheden toen waren en hoe men in die tijd leefde. Een duidelijk antwoord is daar niet op te geven, hoewel oude archieven soms voor verrassingen kunnen zorgen.

Ontstaan van het Haarlemmermeer

Het Haarlemmermeer ontstond in de zestiende eeuw uit vier kleinere meren, namelijk het Leijdsche Meer, het Spiering Meer, het Oude Meer en het Haarlemmermeer. Tezamen ongeveer 6585 morgen (een Rijnlandse morgen is ongeveer 6/7 hectare).

Vóór het ontstaan van het Meer was veel grond in het bezit van de abdij van Egmond. In het archief van de abdij treffen we het volgende aan: "In 1522 werd aan Meynardus Man, abt van het Sint Adalbertus klooster in Egmond door Nycolaus de Harderwick, prior der Reguliere Kanunniken van Sint Augustinus in Wyndesem, apostolisch commissaris, toestemming gegeven om enige stukken land te verko-

pen, gelegen in Riewick(Rijk) en Nyerkerck, wegens de overstromingen van 'het meer van Leyden en Hairlem', omdat deze van gering nut zijn voor het klooster."

Nieuwerkerk (aan de Drecht) is in de loop der tijd tot tweemaal toe verzwolgen door het water. In 1467 was al veel land verdwenen tussen Nieuwerkerk en Schalkwijk. Er werd melding gemaakt dat de kerk van het dorp Nieuwerkerk "verder gezet" was. De eerste maal, dat het dorp verdween, was in 1480 en in 1687 verdween het voor de derde keer. In het tweede dorp, waarvan niet duidelijk is wanneer dit onderging, heeft een parochiekerk (1531-1632) gestaan. Dit dorp Nieuwerkerk was een 'aanzienlijk' dorp, gelegen in de ban Haarlem, Heemstede, Rijk, Sloten en Polanen. Het derde Nieuwerkerk is minder belangrijk geworden dan het tweede, daar het minder tijd gehad heeft zich te ontwikkelen. Er bleef slechts 48 hectare, een huis en vijf inwoners over van de heerlijkheid Nieuwerkerk dat indertijd ook land bezat tussen het Oude Meer en het Spieringmeer. In 1696 wordt op verzoek van Schout en Schepenen van de heerlijkheid Nieuwerkerk aan de vrouwe van Heemstede een verzoek gedaan om hun doden te Heemstede te mogen begraven, "daar zij door de overstroming van de meir van hun begraafplaats te Nieuwerkerk zijn beroofd". (Deze

1531

informatie komt uit het Heerlijksheidsarchief van Heemstede.) Oorspronkelijk lag er tussen het Spieringmeer en het Haarlemmermeer een brede strook grond waarover een weg liep van Sloten via Nieuwerkerk naar Heemstede, de Heerenweg. In een document uit het jaar 1563, zich bevindende in het archief van de gemeente Haarlem, wordt deze weg genoemd.

Van *Rijk* wordt gemeld dat er omstreeks 1531 een (rooms-katholieke) kerk en ook een molen heeft gestaan, die echter door brand is verwoest. Ook Leeghwater schrijft in zijn *Meirboek* dat er in *Rijk* een kerk heeft gestaan. In Willink's *Amsterdamsche Buitensingel* vinden we

het volgende: "De kerk, die wegens den aanwas van 't water niet koste gehouden worden; weshalven men besloot eene ten Noorden landewaart in te bouwen, en zelfs zo verre, als men een wit paard zien mogte, om zo voor altoos van 't geweld des waters bevrydt te zijn."

"In het jaar 1494", zo staat te lezen in *Amsterdam in kaarten, Verandering van de stad in vier eeuwen cartografie*, "werden in *Rijk* (of *Rietwijck*) nog 72 huizen geteld, maar in 1520 waren er daar nog 20 van over". Op een kaart uit het begin van de 17e eeuw is nog slechts het kerkhof van het voormalige dorp *Rietwijck* zichtbaar, vlak aan de rand van het Meer.

Omstreeks 1591 waren de meren tot één groot meer verenigd en was toen 12.000 morgen groot. Het dorp *Vijfhuizen* was verdwenen en ook gedeelten van *Raasdorp* en *Beinsdorp* waren ten onder gegaan. De dorpen *Rijk*, *Nieuwerkerk*, *Groot- en Klein-Burgerveen* waren, zoals we al eerder zagen, een eeuw later verdwenen.

Tijdens de tachtigjarige oorlog (1568-1648) werd op 23 mei 1573 slag geleverd op het Haarlemmermeer tussen de Nederlandse en Spaanse vloot. De Geuzen, die vóór de Prins van Oranje vochten, werden door de Spanjaarden verslagen. Na de slag op het Haarlemmermeer raakte Haarlem volledig geïsoleerd van de buitenwereld na al vijf maanden belegerd te zijn door de troepen van don Fre-

derik van Toledo. Er bleef de uitgehongerde bewoners niets anders over dan zich over te geven.

Plannen voor droogmaking

Regelmatig werden er plannen gemaakt om het Haarlemmermeer droog te leggen. Bij elke forse storm met de daarbij komende overstroming werden in de opeenvolgende eeuwen de bestaande plannen voor droogmaking van het Meer opnieuw bekeken en besproken.

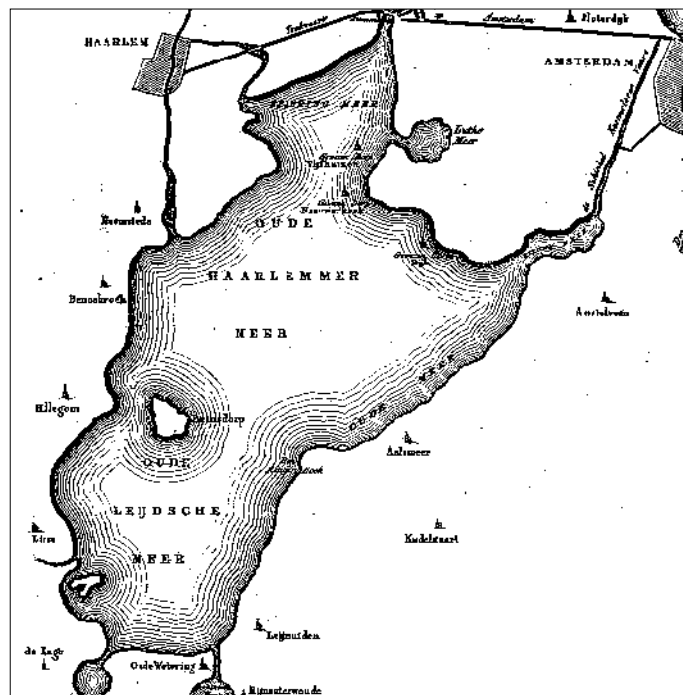
Gerbrant Meuss (17e eeuw)

In 1617 wilde men, om nog meer landverlies tegen te gaan, een bedijking van het Meer. Het eerste droogmakingsplan werd in dit jaar gemaakt door Gerbrant Meuss, een landmeter uit Uitgeest. S.J. Fockema Andrea beschrijft in *Wat er aan de droogmaking van de Haarlemmermeer voorafging* dat Meuss het plan "Caerte ofte ontwerp van de Haerlemmer Meer, geïntrect ende ontworpen bij Gerbrant Meuss" indiende bij de Staten van Holland, maar door de economische belangen van Haarlem en Leiden (visvangst en scheepvaart) werd het plan afgekeurd.

Leeghwater (17e eeuw)

In 1640 tekende Jan Adr. Leeghwater (1575-1650?), molenmaker uit de Rijk, een kaart met zijn ideeën voor droogmaking van het Haarlemmermeer. In 1641 beschreef hij in zijn *Haarlemmermeirboeck* zijn methode om het

Meer droog te malen. Hij wilde dit doen met windmolens in een zogenoemde 'molengang' (dit is het plaatsen van een aantal molens achter elkaar). Leeghwater schatte de hele onderneming op ongeveer 3,5 miljoen gulden. In die tijd was dit een enorme investering en het ontwerp is dan ook niet uitgevoerd, hoewel Leeghwater op spoed aandrong: "ende wagt niet so lange totdat het te laat is, opdat onze nakomelingen ons niet beschuldigen dat wij de schone tijd verzuimd hebben."

1647

Cruquius (18e eeuw)

Nicolaas S. Cruquius (1678-1754) was waterbouwkundige en cartograaf. Sedert 1715 was hij werkzaam bij het Hoogheemraadschap Rijnland. In 1712 had hij een ontwerp gemaakt voor het droogmaken van het Haarlemmermeer. Deze plannen zijn echter niet uitgevoerd. Andere droogmakingsplannen in de 18e eeuw zijn gemaakt door respectievelijk P.L. Daunis, C. Zumbag de Koesfelt en Melchior Bolstra.

Van Lijnden van Hemmen (19e eeuw)

In 1819 beval F.G. Baron van Lijnden van Hemmen de droogmaking aan en gaf hiervoor de nodige informatie, die hij in 1821 vastlegde in een studie. Hij deed dit in samenwerking met Jonkheer Mr O. Repelaar van Driel en Mr W.F. Baron Röell. Zij boden hun plan op 25 mei 1821 aan de koning aan. Van Lijnden van Hemmen wilde de droogmaking niet doen met behulp van drie windmolens, maar met stoommachines. Maar men bleef aarzelen, jaar na jaar. Totdat in november 1836 een enorme storm het water opjoeg tot 'de poorten van Amsterdam'. Nog geen maand later volgde de Kerststorm van 26 december. De schade na deze twee stormen was enorm. Niet alleen de bevolking van Amsterdam was in paniek, ook de bewoners van de omgeving van Leiden vreesden het ergste. Eindelijk zag men de noodzaak van handelen in en werd er ernst gemaakt met de plannen tot droogmaking van het Haarlemmermeer.

1810

In 1838 werd een wetsontwerp ingediend om het Meer droog te malen voor een bedrag van acht miljoen gulden, dat goedgekeurd en aangenomen werd. Op 5 mei 1840 werd daartoe door de Burgemeester van Amsterdam, Mr F. van der Poll, de eerste schep in de grond gestoken. De drie gemalen, die het Meer uiteindelijk hebben drooggemalen, waren uitgerust met uit Engeland afkomstige stoommachines. Ze werden, bij het ingebruiknemen, vernoemd naar Leeghwater

(1845), Lijnden (1848) en Cruquius (1849). Het experiment met de drooglegging door stoomgemalen was halverwege de vorige eeuw een gewaagde onderneming. Nooit eerder was stoom op zo'n grote schaal toegepast. In betrekkelijk korte tijd werd het water weggepompt en werd *het Meer de Meer*.

Voor het zover was, had het Hoogheemraadschap Rijnland grote bezwaren geuit. Men was zeer gekant tegen de droogmaking, daar de Haarlemmermeer een onderdeel was van de boezem van het Hoogheemraadschap. Maar ook het gemeentebestuur van de stad Leiden verzette zich heftig tegen de droogmaking, omdat men inkomsten kreeg uit het verpachten van de visgronden. Bovendien loosde het gemeentebestuur, volgens Fockema Andrea, het afval- en rioolwater in het Meer en was de 'waterverversing' voor de stad Leiden via het Haarlemmermeer van groot belang.

In 1662 was een regel uitgevaardigd dat alleen hij lid van de broederschap van Leiden kon zijn, die niet zou toestemmen in het bedijken van de "Leijdsche en aangelegene Meeren". In 1851 daagde de stad Leiden de Staat der Nederlanden voor de Amsterdamse rechtbank en vroeg een schadevergoeding van 960.000 gulden. De stad Leiden vond dat het gemeentebestuur eigenaresse was van het grootste deel van het Meer en zag bij droogmaking de inkomsten van pacht- en visopbrengsten van de stad verdwijnen.

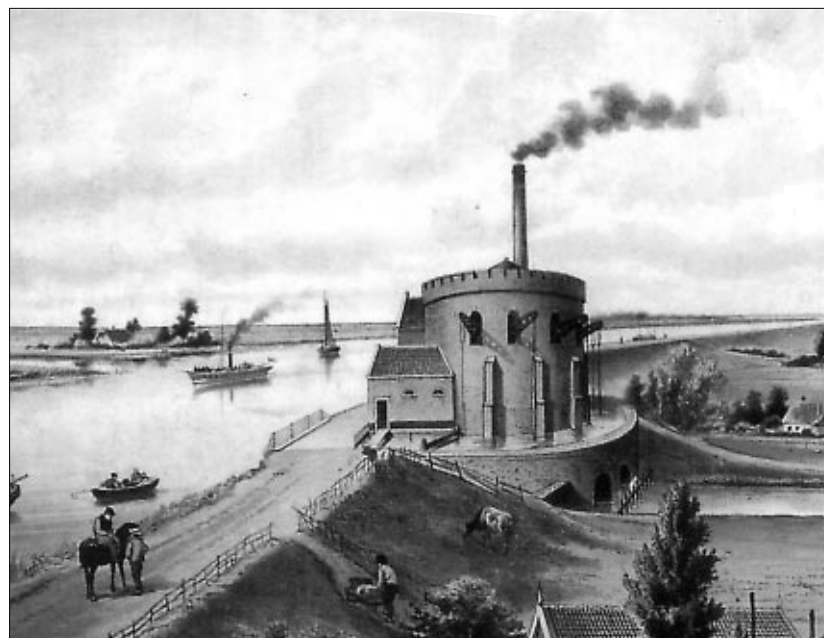
Droogmaking

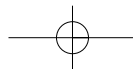
In 1852 viel de polder droog na jaren van hard werken door polderjongens, grondwerkers en landarbeiders. In ditzelfde jaar werd er voor het eerst in de polder gezaaid, maar wel onder zeer moeilijke omstandigheden. Het land was drassig en zwaar in het bewerken. De polder was naargeestig en onherbergzaam.

Bovendien waren er nog geen wegen, hoewel er al wel mensen woonden. Deze mensen leefden voornamelijk langs de ringvaart en bij de gemalen Leeghwater, Cruquius en de Lijnden.

Gemaal Leeghwater

De eerste bewoners

Er waren verschillende categorieën 'kolonisten', die naar de Haarlemmermeer kwamen. Allereerst de polderjongens en grondwerkers, die het ruige leven aankonden en het land ontgonnen (aanleg van infrastructuur). Deze personen waren meestal niet gebonden aan een gezin.

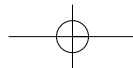
Aardappelrooiers

Daarnaast waren er de grootgrondbezitters, die grond hadden gekocht. Het waren er in het begin nog niet veel. In 1860 woonden van de twee en dertig eigenaren er vier op het eigen land. Zij hadden te kampen met wateroverlast, misoogsten en prijsdalingen van de producten. De derde groep bestond uit pachters en zetboeren, die het land bewerkten voor de eigenaren, die elders woonden.

Op 12 juli 1852 meldde de *Opregte Haarlemsche Courant*: "Den 10e Julij hebben eenige personen den drooggemaakte grond binnen de polder bezocht en hebben zich naar Aalsmeer begeven, zonder eenig water te kunnen ontdekken."

De eerste producten, die de grond opleverde, waren graan, koolzaad en meekrap (dat veel werd gebruikt als kleurstof in de weefindustrie). Het leven in de polder was ongelooflijk zwaar, vooral voor de arbeiders en boeren, die hun vrouwen en kinderen overlieten komen of een gezin stichtten. Van 1856 tot 1860 sterft 34.45% van de kinderen.

Omdat er in de beginperiode nog geen polder- of gemeentebestuur bestond, was er ook geen toezicht op leefgewoonten, handhaving van de orde en gezondheidszorg. Er heerste veel armoede, dronkenschap, criminaliteit en ziekten. Na verloop van tijd werd het gezag gehandhaafd door twaalf man marechaussee in een gebied van 18.000 hectare, waar praktisch geen wegen waren.

De voorganger

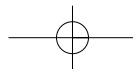
Begin kerkelijk leven Haarlemmermeer

Door de grote afstanden en door de slechte wegen kwam het kerkelijk leven in de polder niet of nauwelijks op gang. In 1855 werd echter "een commissie voor godsdienstige belangen der protestantsche bewoners van de Haarlemmermeer" opgericht waarin negen predikanten (uit omliggende gemeenten) zitting namen met aan het hoofd ds J. Prins uit Amsterdam. De heer Prins schreef in 1856 in *De droogmaking van Het Haarlemmermeer* het volgende: "Onder de grootsche ondernemingen, die wij in onzen leeftijd zagen aanvangen en tot het gewenscht einde komen, moet voorzeker aan de droogmaking van het Haarlemmermeer niet alleen eene aanzienlijke, maar bepaaldelijk de eerste plaats worden toegekend. Het voorgeslacht deinsde voor die onderneming, schoon hoogst wenschelijk geacht, terug. Niet altijd bestond die waterplas, waaraan de naam van het Haarlemmermeer gegeven is. In oude tijden schijnt dáár vast land geweest te zijn, waardoor zich een arm van den Rhijn kronkelde, waarvan de Zaan nog het overblijfsel is, en het gedeelte van Noord-Holland, dat men Kennemmerland noemt, naar veler gedachten zijnen naam ontleent. Ten gevolge eener verstopping of verandering van den mond dezer rivier baande zich het opgestuwde water een weg, zoodat er in 1531 reeds vier kleine meren waren ontstaan, zamen 6585 morgen groot."

De heer Prins beschrijft verder de gevaren van een ontembaar Haarlemmermeer en de droogmaking ervan door de polderjongens en landarbeiders. Over deze mensen het volgende: "Deze reeds tot duizenden aangegroeide menigte aan zich zelve overgelaten zonder bedehuis, zonder herder en leeraar! Neen, zegt ge, dat kan niet. Als er geen godsdienst is, wordt het volk losbandig. Er moet gezorgd worden, dat er voor de bewoners van het Haarlemmermeer een kerkgebouw, en indien één niet genoeg is, een tweede opgericht en hun een predikant gegeven worde, die door onderwijs en voorbeeld hun ten leidsman zij op de weg door dit én naar een volgend leven.

Met 1 Februarij dezès jaars is er een behoorlijk geëxamineerd en wettig toegelaten onderwijzer in de godsdienst begonnen door huisbezoek, toespraak en catechisatie aan de jeugd of volwassenen het noodige onderrigt te geven, waaraan hoe langer zoo groter uitbreiding zal komen, wanneer de middelen aanwezig zijn om kerk en pastorie te bouwen, en alzoo eenen gemeente te vestigen."

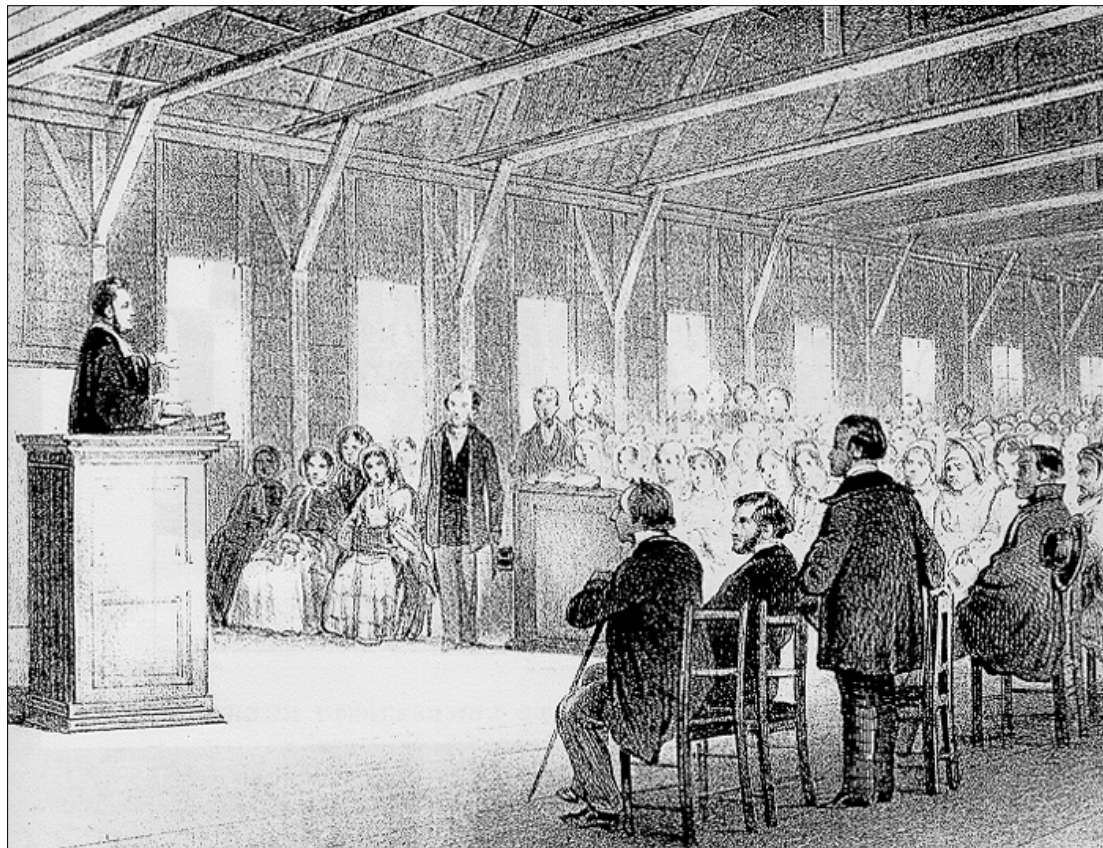
De middelen ontbreken echter. De commissie heeft wel giften ontvangen en ook de grondeigenaren hebben financiële toezeggingen gedaan, maar het is onvoldoende. Ds. Prins vindt dat men zich allereerst moet wenden tot het "geerbiedigd hoofd van den Staat, en de leden van het Koninklijk huis, om ondersteuning te geven in het voorzien in de godsdienstige behoeften van deze nieuwe volksplanting.

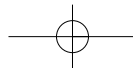
Haar aanzoek, in handen gesteld zoo wel van burgerlijke als kerkelijke besturen, is door deze eenparig zeer gunstig aanbevolen, zoodat een gewenscht gevolg daarvan te verwachten is. Doch ook bij de gunstige vervulling van die

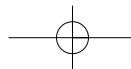
hoop blijft er zoo veel overig, dat tot het behoorlijk vestigen eener gemeente nodig is, dat ondersteuning van elders eene dringende behoefte is."

De eerste kerkdienst

De hoorders

II KERKELIJK LEVEN

Algemeen

De Nederlandse Hervormde Kerk was in de periode van de droogmaking van het Haarlemmermeer het grootste kerkgenootschap in de Nederlanden. Deze kerk was ontstaan na de Hervorming. Tussen 1572 en 1580 hadden alle steden de kant van Oranje gekozen en was de rooms-katholieke godsdienst door de overheid verboden. In 1618/19 was de Dordtsche kerkerde ingevoerd, waarin richtlijnen voor leer en kerkrecht. Tot 1795 heette de kerk, die zich naar de leer van Calvijn richtte, 'gereformeerd' en was zij een bevoorrechte kerk. Prof. A. van Swigchem beschrijft dit in zijn afscheidscollege kunstgeschiedenis *Een goed regiment* (april 1988). De overheid had een bijzondere band met deze 'publiekskerk'. In de tijd van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden stonden de deuren van het kerkgebouw open voor iedereen, gelovigen en niet-gelovigen. De toegang was algemeen, maar de verkondiging was niet vrijblijvend. De overheid stelde zich tot taak "recht ende gerechtigheydt oeffenen, partyen hooren, 't volck in dwangh ende rust houden; goede wetten maken en uytvoeren; de Religie handthaven; godtloose straffen; de goede beloonen; 't Landt tegen de vyandt beschermen". De zeggenschap van de plaatselijke overheid over de inrichting en de decoratie van de 'gereformeerde' kerken speelde een grote rol. Dit is in sommige kerken nog te zien.

In 1816 voerde Koning Willem I, na de 'Franse' periode, het 'Algemeen Reglement voor het bestuur der Hervormde Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden' in. Hierin was echter, volgens J.G.J. van Booma in zijn studie *Onderzoek in protestantse kerkelijke archieven in Nederland*, niet de leer van de nieuwe kerk omschreven. Men vond dat de leer niet een onderdeel was van het kerkrecht, maar tot de dogmatiek behoorde. Het bestuur van de Nederlandse Hervormde Kerk werd van 1816 tot 1951 geregeld door respectievelijk de koning en later door de Algemene Synode uitgevaardigde reglementen. Bij de invoering van het 'Algemeen reglement etc.' werden de bevoegdheden van de classale vergaderingen drastisch beperkt. De classes waren niet betrokken bij het directe kerkelijke bestuur. Er brak na 1816 een nieuw tijdperk aan voor de Hervormde (eerder Gereformeerde) Kerken in Nederland. Ook op het gebied van de financiën kwamen veranderingen. Kerkvoogden (kerkmeesters), die benoemd werden om de gelden te beheren, hadden meer een publieke dan een kerkelijke functie. Pas met de invoering van de nieuwe kerkerde van 1951 was er de mogelijkheid dat kerkvoogden zitting namen in de Kerkenraad. Maar men maakte daar lang niet altijd gebruik van.

Kerkelijk leven van de droogmaking tot 1892

Het protestants kerkelijk leven van het huidige Badhoevedorp is ontstaan uit verschillende kerkgemeenschappen uit de omgeving, zoals de dorpjes Lijnden, Rijk, Nieuwe Meer, Haarlemmermeer-Oostzij en Sloten.

Het begin

In 1855 werd door de overheid, zoals we eerder zagen, de 'commissie voor godsdienstige belangen der protestantse bewoners' opgericht met het "doel de godsdienstige belangen der inwoners van het Haarlemmermeer te bevorderen en dat zij deelen mogen in al de vorregten eener Hervormde Gemeente". Omdat er in de polder nog geen kerkgebouw was, heeft één van de grondeigenaren, H.H. van Dam uit Rotterdam, een schuur beschikbaar gesteld voor het houden van 'een openbare godsdienstoefening'. Deze schuur, gelegen aan de Hoofdweg/Bennebroekerdwarstogt, was 32 el lang en 10 el breed. Op 2 december 1855 werd daar de eerste noodkerk gesticht. In de dienst ging ds. B. Gewin, predikant te Heemstede, voor. Onder grote belangstelling werden drie kinderen van kerkleden uit de Meer gedoopt. Ongeveer zeshonderd bewoners van de Haarlemmermeer en omliggende gemeenten woonden de dienst bij.

In *Liber Memorialis*, de geschiedschrijving van de Parochie H. Engelbewaarders te Badhoevedorp (1939), is door pastoor van Alphen beschreven dat ook de rooms-katholieken gebruik mochten maken van de schuur van de heer Van Dam, de 'eerste' kerk in de Meer.

In deze beschrijving wordt gemeld dat de houten vloer en de banken werden geplaatst op kosten van de 'commissie van de protestanten' en de rooms-katholieken konden tegen beta-

ling van de banken gebruik maken. Bij koninklijk besluit van 13 december 1855 was aan de rooms-katholieke gelovigen verlof gegeven in deze noodkerk hun plechtigheden te vieren. Op 23 december 1855, de vierde adventzondag, werd de eerste Heilige Mis in de Meer gevierd.

“Wij zelf - aldus (de eerste) pastoor Johannes van Steenvoorden, die op 3 december 1855 werd benoemd door de bisschop van Haarlem, - moesten op eigen kosten voor deze loods een houten beschoot plaatsen met schuifdeuren, waarachter het altaar was opgetrokken. Er moest natuurlijk ook een plaats worden opgeschot als biechtkamer. Het gansche jaar door moest de H. Mis begonnen worden om 9 uur en geëindigd zijn om 10 uur, het uur nl. waarop de protestanten hun godsdienstoefeningen wilden beginnen.”

Hoewel het gebouw een uitkomst was voor de gelovigen, bleek alras dat het niet al te stevig was gebouwd. De dakpannen lagen zo los, dat menigmaal regen en sneeuw naar binnen waaiden, maar ook tussen de planken van de zijwanden waren grote openingen. De schuur kon ongeveer 660 à 700 mensen herbergen.

Bouw van kerken in de Haarlemmermeer

In 1853 besloot het Vaticaan het bisschoppelijk bestuur in ons land te herstellen. Dit hield in dat men ook gebruik mocht maken van subsidies van Rijk en Provincie voor de bouw van kerken. Veel protestanten hebben zich tegen dat besluit verzet. Het gevolg van dit besluit

voor de rooms-katholieke gelovigen in de Meer was, dat in 1858/9 kerken in Lijnden (hoek Hoofdweg-Spaarnwouderdwarsweg= Schipholweg) en Hoofddorp werden gebouwd.

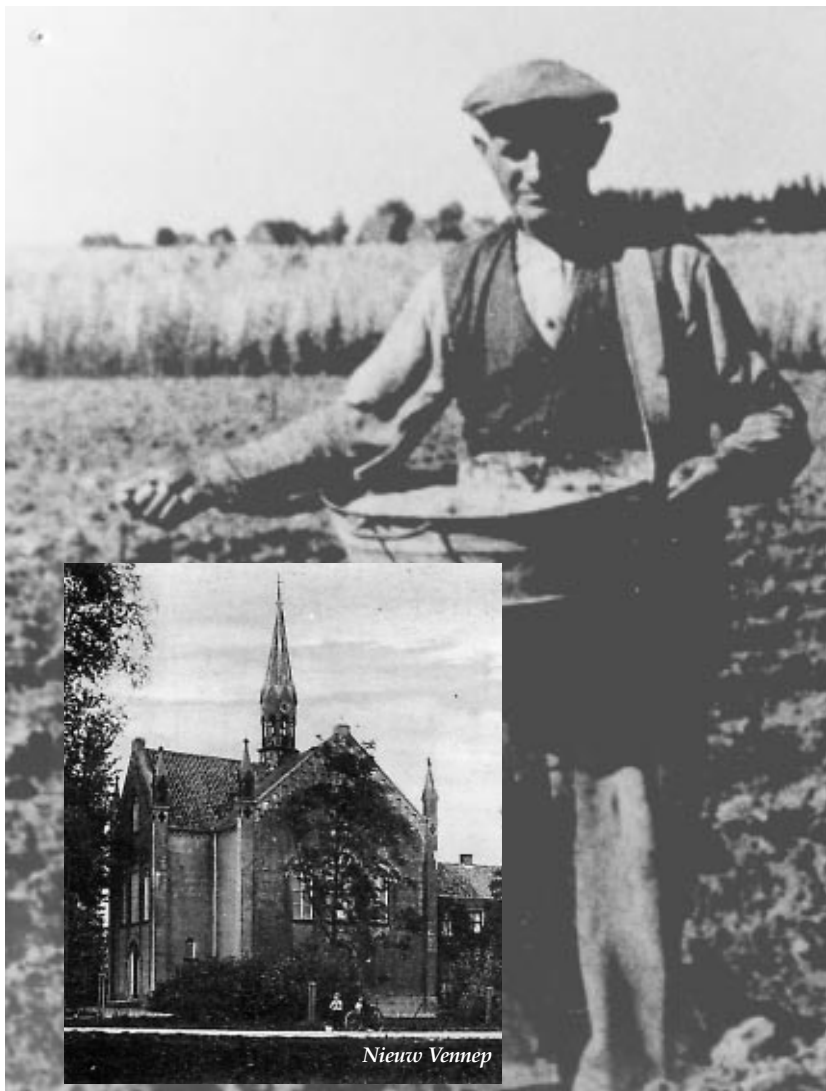
De bovengenoemde ‘protestantse commissie’ probeerde langs verschillende wegen steun te krijgen voor het bouwen van een kerk met pastorie. Er waren al wel giften en toezeggingen aan geld van onder anderen grondeigenaren ontvangen, maar het was niet voldoende. Per 1 februari 1856 was een godsdienstonderwijzer gestart met het doen van “huisbezoek, toespraak en onderricht en katechisatie aan jeugd en volwassenen”. Ook hiervoor waren uiteraard gelden nodig.

De commissie meende dat ze zich allereerst tot “het geëerbiedigd hoofd van den Staat en de leden van het Koninklijk Huis moest wenden met het dringend verzoek haar te ondersteunen in het voorzien in de godsdienstige behoeften van deze nieuwe volksplanting”.

Men kwam tot de conclusie dat door de uitgestrektheid van de polder het beter was om in de verschillende buurtschappen een “afzonderlijk bedehuis met een eigen leraar” te stichten dan de mensen over grote afstanden te laten reizen.

Kerk en pastorie in Hoofddorp

Nieuw Vennepe

Hervormde Gemeente Hoofddorp, Haarlemmermeer
De eerste hervormde kerk met pastorie werd te Hoofddorp in 1858 gebouwd aan de Hoofdweg. Het gebouw werd in een neo-classicistische stijl opgetrokken en heel opvallend voor die tijd was de toepassing van stalen ramen. Vanuit deze Hervormde Gemeente te Kruisdorp (Hoofddorp) werden door de hele Meer evangelisatieposten opgericht.

In het noorden van de Meer waren dit Lijnden (Geloof en Liefde), Vijfhuizen (Eben-Haëzer) en Rijk (Maranatha). De post Nieuwe Meer ontstond pas later.

De eerste predikant die werd beroepen, was ds. L. Tinholt (1857-1866) van Wissekerke. Ds. Tinholt kreeg een rijkstractement van twaalfhonderd gulden per jaar. De kerkelijke gemeente voegde daar nog iets aan toe voor het gebruik van paard en rijtuig. Boekel schrijft in zijn *Geschiedenis van de Haarlemmermeer* dat "de grootte van zijn gemeente 18000 bunders was en had in die tijd een omtrek (aan reistijd per paard en wagen) van bijna 12 uur".

Bijdragen aan de kerk bestonden naast geld ook uit giften en geschenken. Een zilveren avondmaalstel werd door Jonkheer Mr D.T. Gevers van Endegeest, voorzitter van de "commissie van Beheer en Toezigt over de droogmaking van het Haarlemmermeer 1840-1858", aan de kerk geschonken. Een andere gift was een zilveren doopbekken van één van de grondeigenaren, de heer D. Lammers. Mr J.P.

Amersfoort gaf in 1862 aan de kerk een orgel te leen, een zogenoemd harmonium. In 1866 werd er een voorstel gedaan tot de aanschaf van een nieuw orgel ter vervanging van het oude.

Door schenking van 14.000 gulden van een Haagse dame kon het tweede kerkgebouw van de Hervormde Gemeente in de Haarlemmermeer in 1862 in Nieuw-Vennep worden gebouwd. Een collecte voor de bouw van de kerk "aan de huizen der gemeenteleden te Amsterdam gehouden" bracht in 1860 fl. 7.710.- op. Beide kerken kregen, na de 'geruchtmakende IJ-vloed in 1863', seintekens om in geval van stormen en overstromingen het dreigende gevaar tijdig aan te geven. Overdag moest men een rode vlag hijsen en 's avonds een rode lamp.

In 1868 werd te Abbenes de derde kerk (zonder pastorie) aanbesteed voor bijna 16.000 gulden (fl. 15.975,00). De Amsterdamsche Courant van 16 april 1868 meldde: "De wakkere burgemeester van Haarlemmermeer, in deze zoo getrouw terzijde gestaan door zijne zoo kunstlievende echtgenoot, had een kerkelijk concert georganiseerd waartoe hij eenige vrienden en bekenden uit de hoofdstad had genoodigd mede te werken en waarvan de opbrengst strekte ten voordeele van den bouw eener hervormde kerk te Abbenes in Haarlemmermeer." De rest van het bedrag werd bijeengebracht door bijdragen van de Synode en subsidies van

het Rijk en de Provincies van Noord- en Zuid-Holland. P. Boekel schrijft in het notulenboek van de kerk: "Op den 2den Paaschdag zijnde de 29 Maart 1869 is de nieuwe kerk te Abbenes ingewijd door K. Heringa, predikant alhier, die tot tekst had gekozen Psalm 84 vers 2."

Het gebied van de Haarlemmermeer was hiermee kerkelijk verdeeld in drie (N.H.)-gemeenten. De grootste was de gemeente van Kruisdorp en binnen deze gemeente ontstonden de meeste evangelisatieposten.

In 1868 was, na het vertrek van ds. Tinholt, ds. E.J. van Wisselingh de nieuwe predikant geworden. Eén van de eerste verzoeken die hij deed, was het verzoek om een nieuw paard en dit was in de uitgestrekte gemeente zeker geen luxe. Eind 1868 publiceerde ds. Van Wisselingh in het *Weekblad van de Haarlemmermeer* kerkelijke berichten over zijn gemeente. Een officieel

kerkblad was er nog niet. Dit was duidelijk niet naar de zin van deze predikant.

Hij wilde voor de berichtgeving van de financiële bijdragen voor de verschillende evangelisatiegebouwen in zijn gemeente niet alleen een instrument tot zijn beschikking hebben (dat niet ten laste de kerkelijke gemeente kwam), maar hij wilde vooral artikelen van bekende schrijvers uit die tijd publiceren, zodat 'de kerk in Haarlemmermeer' aandacht zou krijgen in bredere kring. In 1869 geeft ds. Van Wisselingh een tiental brochures uit onder de titel *De verovering van Haarlemmermeer* met de ondertitel "uitgegeven ten voordeele der evangelisatie te Haarlemmermeer". (De kosten waren een kwartje per exemplaar.) Bijgeleverd zouden worden "eene afbeelding der Evangelisatiegebouwen en der Christelijke stichting 'Geloof en Liefde' benevens een Panorama van het Hoofddorp en eene kaart". Het was mogelijk om op deze serie in te schrijven en bij het laatste nummer werd de intekenlijst bijgesloten, zodat men kon zien wie zich voor deze zaken interesseerde. Dit waren onder anderen koning Willem III en koningin Sophia, prins Frederik, prins Hendrik en prinses Maria. Verder meldden vele vooraanstaande burgers uit het hele land zich als abonnee. In de eerste brochure staat een voorrede van ds. Van Wisselingh, waarin duidelijk is aangegeven dat 'God, Nederland en Oranje' onverbreekbaar met elkaar zijn verbonden.

In dit nummer staan verder vijf 'Haarlemmermeergezangen' van onder anderen Joost van den Vondel (1642), Nicolaas Beets (1855) en J.P. Hasebroek (1855). Beets maakte een gedicht op het Wapen van de Haarlemmermeer. Het gedicht was opgedragen aan burgemeester Mr M.S.P. Pabst. De dichter J.P. Hasebroek dichtte een lied (elf coupletten) en een feestgroet op de inwijding van de eerste protestantse kerk op 2 december 1855 in de Meer.

In de volgende nummers zijn artikelen te vinden van de schrijvers P. Huet, J.J.L. ten Kate en Prof. J.J. van Oosterzee, en anderen. Zij schreven voornamelijk over onderwerpen die voor het christelijke volksdeel interessant waren, zoals zending, diaconie en evangelisatie. Op de achterkant van de brochures legde ds. Van Wisselingh verantwoording af van de giften aan de Hervormde Gemeente. Deze bijdragen waren grotendeels voor de evangelisatiegebouwen bestemd. Ook werd vermeld dat er boeken waren geschonken voor de christelijke volksbibliotheken en zelfs een "groot seraphine" (orgel) voor één van de drie evangelisatiegebouwen (Eben-Haëzer). Ds. Van Wisselingh maakte de opmerking dat de gulle gever, de heer Knipscheer uit Amsterdam, "zeker heeft geweten, dat het kerkelijk gezang hier dikwerf onstichtelijk wordt". De predikant vermeldde bovendien dat hij een beschilderd bord met daarop de tekst: "Zalig zijn degenen die het Woord Gods hooren en hetzelfde bewaren" had ontvangen. Het bord werd opgehangen in de

vestibule van het evangelisatiegebouw 'Geloof en Liefde' te Lijnden. In hetzelfde jaar (1869) werd door de kerkvoogdij alsnog een 'Kerkelijke Courant' uitgegeven die de kerkgemeenschap met fl. 6.50 per jaar belastte.

Evangelisatieposten in het noorden

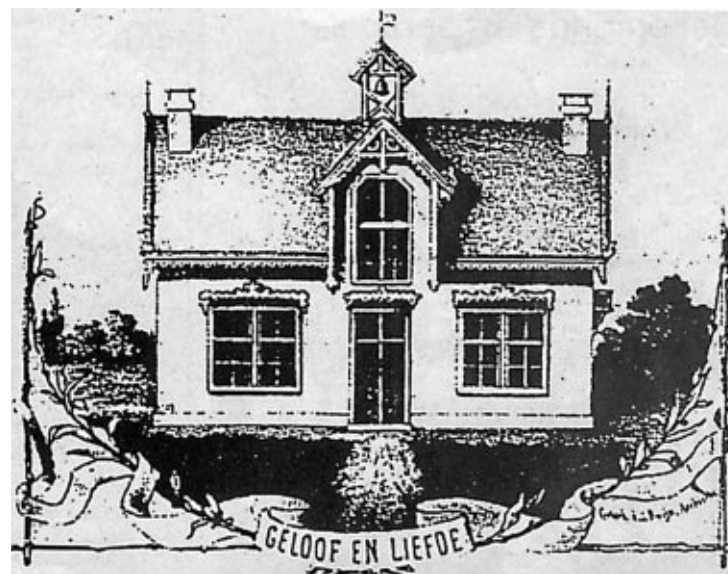
Lijnden

Eén van de eerste posten, die ontstond, was in Lijnden en daartoe werd op 4 november 1868 door Jonkheer Mr J.W. van Loon (rechter aan de Arrondissementsrechtbank te Amsterdam en lid van de Tweede Kamer) voor driehonderd gulden grond gekocht van de burgemeester van Haarlemmerliede, Spaarnwoude, Houtrijk en Polanen, de heer J.L. van der Burch. Deze had het perceel op 20 april 1859 aangekocht, waarschijnlijk van "de Commissie van Beheer en Toezigt over de Droogmaking van het Haarlemmermeer". Het stuk grond was 15 Nederlandse roeden groot en grensde 30 ellen langs de Hoofdweg en 50 ellen langs de tocht. Op de grond stond een huis dat verhuurd was aan A. Blom. Het huurcontract liep van 13-3-1865 tot 31-12-1871. Hier werd later een houten kerkgebouw gebouwd.

Rijk

Bij het droogvallen van het Haarlemmermeer werden slechts de fundamenten van de kerktoren van het oude dorp Rijk teruggevonden. Na de droogmaking werden er aan de Aalsmeer-

derweg ten noorden van de kruising met de Vijfhuizerweg een aantal woningen gebouwd. Deze nederzetting werd opnieuw Rijk genoemd. Ook hier werd een hervormde kerk gebouwd (1856).

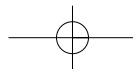
Evangeliepost van het noorden

Badhoevebuurt

Het terrein dat tegenwoordig wordt begrensd door de Sloterweg, de Spaarnwouderdwarsweg (=Schipholweg), de Meidoornweg en de Ringdijk werd op 19 mei 1854 aangekocht door Mr J.P. Amersfoordt. Hij was één van de twee en dertig eigenaren van de grond van de Haarlemmermeer. Hierop bouwde hij zijn model boerderij 'de Badhoeve'.

In die tijd viel de buurt, zowel burgerlijk als kerkelijk, onder het dorpje Rijk (Haarlemmermeer Oostzij).

Rond 'de Badhoeve' en bij de Nieuwe Meer waren mensen uit andere gebieden komen wonen. Zij kerkten in de beginperiode van de ontginning van de Haarlemmermeer meestal in de hervormde kerk te Sloten.

*Ik groet u, jeugdige aarde,
Van uit der waatren nacht,
Als groene en vruchtbre gaarde,
Op nieuw aan 't licht gebragt.
Wat honderden van jaren
Dierft gij het zonnlicht,
En sluijerden de baren
Uw vriendlijk aangezigt!*

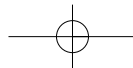
*Maar nu, als 't fabelwezen,
Waarvan de aêloudheid waagt,
Zijt ge aan den stroom ontzezen,
En heerlijk opgedaagd.
Een Vorst kwam als bevrijder,
En rukte u uit het graf,
Dat 't water, uw bestrijder,
U tot een kerker gaf.*

*Verbrijzeld door zijn handen,
Brak 't zegel van uw ban.
Ge ontworsteldet uw banden
Als vrijgeboren man.
En 't land, dat zich den wateren
Het aanzijn schuldig weet,
Deed u ter eere schateren
Een blijden jubelkreet.*

*'k Stem met dien juichkreet mede,
En groet U, jeugdige aard!
Ruste op u 's Heeren vrede,
Wiens rnagt u heeft herbaard.
Op uw landouwe wone
Een rijk gezegend volk,
En dubbte voorspoed kroone
Uw drooggemaakte kolk!*

*Waar 't water plag te bruischen
Den grooten God ter eer,
Daar moog' van nu aan ruischen
Het psalmlied voor den Heer.
Waar op zijn eigen wijzen
Het vischje riep tot Hem,
Daar moog' Hem dankend prijzen
Der menschenkindren stem!*

*En daarom wees gezegend,
Gij, Evangelieklank,
Die 't eerst mij fier bejagent
Met bede en kerkgezang.
Wees welkom, eerste tempel,
Die op deez' grond verrijst;
Ik kniel op uwen drempel,
Daar 't hart Gods goedheid prijst.*

*Is de aard hier als fierboren
Uit 's afgronds donkren schoot,
Bij 't vriendlijk morgengloren
Van 't heerlijkst ochtendrood;
Wees gij de Boom des levens,
Die in deez' lusthof bloeit:
Geef brood en leven tevens
Aan 't volk, hier zaâmgevloed!*

*Zoo drage uw groenende akker,
Door 's Heeren gunst bedauwd,
Een schare, kloek en wakker,
Die 't nieuwe veld bebouwt:
Een schare, die gedachtig
Aan 't teeken hier aanschouwd,
Der hulp van God-Almagtig
Zich kinderlijk betrouwt.*

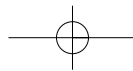
*Wees zoo, o wereldwonder!
Een Nederland in 't kleen,
Dat even groen van onder
De zee aan 't licht verscheen.
Verkondig aan de volken:
God week van Neêrland niet.
Zelfs met het bed der kolken
Vergroot hij ons gebied!*

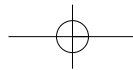
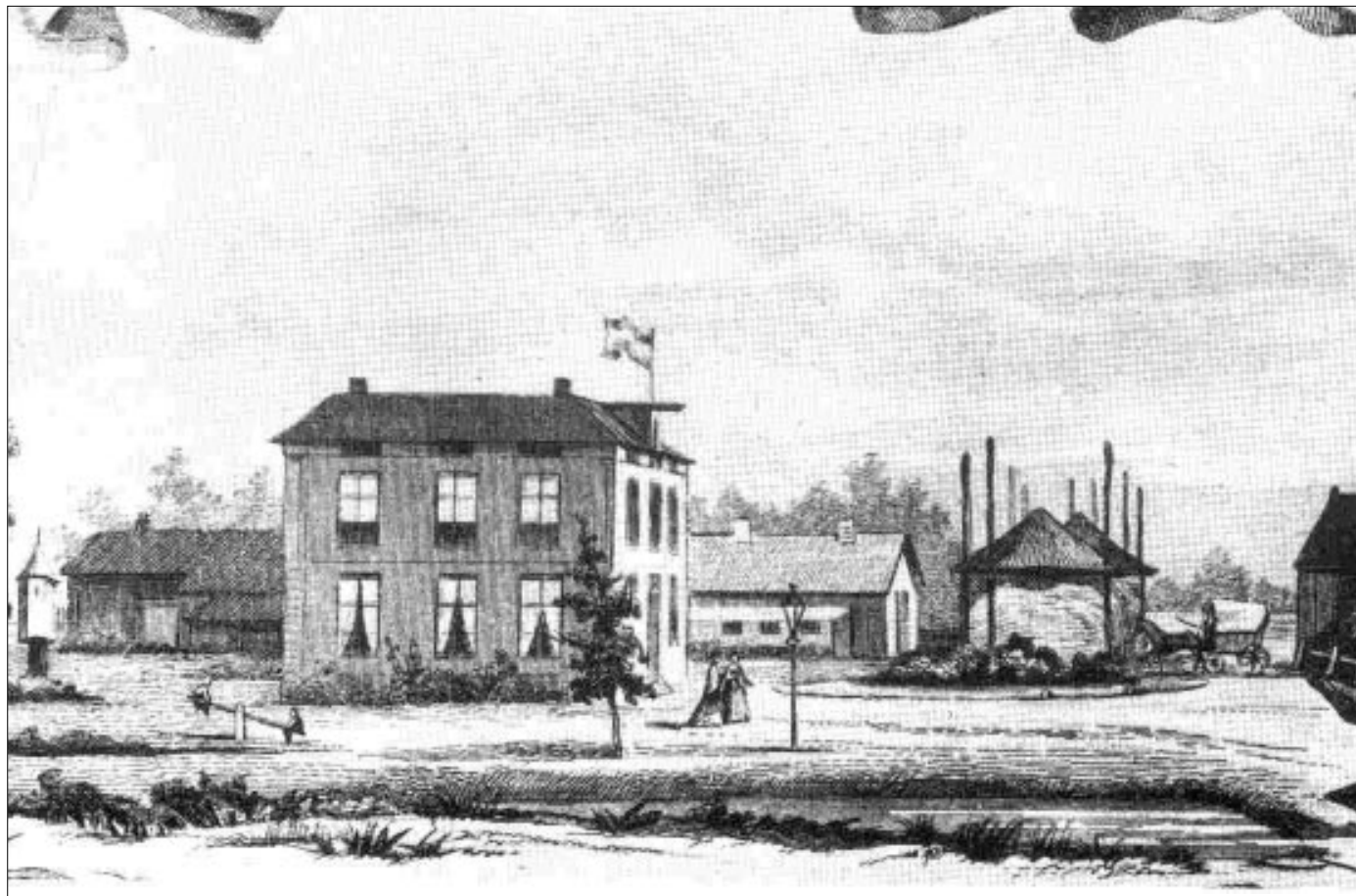
*Veroovren wij geen landen
Met zwaard en lood en lont,
Nu worden stroom en stranden
Tot vruchtbrun akkergrond.
Oud Neêrlands leeuw blijft strijden,
En worstelt en ontzwemt.
God heeft voor alle tijden
Ons Holland heil bestemd.*

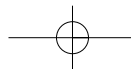
*Blijv' slechts dat Holland bouwen
Op zijner vaadren God,
Dan zal 't op nieuw aanschouwen
Dier vaadren heilrijk lot.
Al dekten het de golven,
't Zal, schoon 't verzonken schijn',
Nooit voor altijd bedolven,
Een "Meer van Haarlem" zijn.*

*December 1855.
J.P. Hasebroek*

De Badhoeve

Amsterdam - Sloten

Sloten, ten zuiden van Amsterdam gelegen, was tot 1921 een zelfstandige agrarische gemeente met een levendige kerkelijke gemeenschap, zowel protestant als rooms-katholiek.

De geschiedschrijver J. Wagenaar (1709-1773) schrijft over (de kerk) van Sloten het volgende: "De kerk te Slooten is, ten tijde van Keizer Karel den V, door ouderdom zeer vervallen zijnde, wederom opgetimmerd. Gedurende het beleg van Amsterdam, in 't jaar 1572, werd zy, door 't Staatsch Krygsvolk in den brand gestoken. Doch zy is naderhand wederom herbouwd, Tegenwoordig pronkt zy met een vierkant torentje, welke een agtkante spits heeft. De predikstoel is netjes, en, nevens het hek van het doophuis, van gebruid eekenhout gemaakt. De kerken te Slooten en te Slooterdijk zyn, na 't invoeren der Hervorminge, omtrent den jaare 1584, tot in 'jaar 1613, door ééne Predikant bediend geworden. Sedert heeft elk dorp zijnen Predikant gehad." Sloten is nooit weggevaagd geweest door het water en heeft, zoals blijkt, een lange geschiedenis.

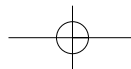
Omstreeks 1852 kwamen sommige eigenaren van de grond vanuit Sloten in de Haarlemmermeer. Ook polderjongens, landarbeiders en grondwerkers kwamen over de rolbrug (1848) naar het nieuwe land. De wegen in de polder waren slecht en nauwelijks of niet begaanbaar. Het wegdek was meestal bedekt met een grindlaag met in het midden een smalle baan

van klinkers, geschikt voor het vervoer van paard en wagen. In de zomer veroorzaakte het verkeer op deze wegen grote stofwolken en 's winters grote modderfonteinen. Bovendien waren de wegen 's avonds onvoldoende of helemaal niet verlicht. De mensen die in de polder (in de Badhoevebuurt) woonden en werkten, gingen voor vertier en hun boodschappen naar Sloten. Daar waren de winkels, de café's, het postkantoor, de scholen en de kerk. Hoewel men vanuit de polder kerkte in Sloten, bleef er een zekere 'afstandelijkheid' bestaan. Deze bleef voortduren, nadat men in de polder een eigen 'onderkomen' had gevonden.

Gereformeerde Kerken in Nederland

Voor de Hervormde Gemeente was de lijn voor de eerste jaren in de Meer min of meer uitgestippeld, maar dat was nog niet het geval voor de leden van de kerken, ontstaan na de Afscheiding.

Na de invoering in 1816 van 'het Algemeen Reglement voor het bestuur van de Hervormde Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden' vonden vele gelovigen dat belangrijke uitgangspunten van het oude gereformeerde kerkrecht werden verlaten. Dit leidde tot de Afscheiding in 1834. Onder leiding van ds. H. de Cock te Ulrum scheidde men zich af van "het Hervormd Kerkgenootschap om weer te keren naar de beginselen van de Dordtse Kerkorde".

Het beheer van de financiën bij de 'gereformeerden' was een zaak van de Kerkenraad. Na de Doleantie (1886) werd de uitvoering uitbesteed aan de "Vereeniging de Kerkelijke Kas". Deze 'vereeniging' met landelijke uniforme statuten vulde een rechtsvacuüm op, dat ontstaan was ten aanzien van de rechtspersoonlijkheid van de plaatselijke kerken van de 'Doleantie'. Hieruit ontstonden later de commissies van beheer. (Per 1 januari 1959 voerden de Gereformeerde Kerken in Nederland een geheel nieuwe kerkorde in.)

De Gereformeerde Kerken in de Haarlemmermeer

Vele van de nieuwe bewoners van de Haarlemmermeer kwamen uit het Land van Altena en behoorden tot een andere protestantse groep, namelijk de Christelijk Afscheiden Gemeenten of de Gereformeerde Gemeente onder het Kruis (beiden ontstaan na de Afscheiding in 1834). In 1856 werd de eerste Christelijke Afscheiden Gemeente gesticht in de Haarlemmermeer.

Deze gemeente kwam tot 1863 bijeen in een boerenschuur aan de Aalsmeerderweg. De Gereformeerde Gemeente onder het Kruis werd in 1866 te Kruisdorp (=Hoofddorp) ingesteld. Men kwam later bijeen in een klein kerkgebouw (1866) aan de Concourslaan 5, waar plaats was voor honderd personen. Al spoedig was dit gebouw te klein. Op Tweede Kerstdag 1879 werd een nieuwe kerk "ingeweid door den Weled. Heer Dom. Brummen naar aanlei-

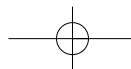
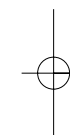
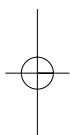
ding uit Exodus 20 vers 24 het laatste gedeelte". In 1869 verenigden zich deze beide kerken zich tot de Christelijk Gereformeerde Kerk te Hoofddorp.

De verschillende stromingen in de Gereformeerde Kerk, die ontstaan waren na de Afscheiding en weer waren samengevoegd, noemde men de 'A-kerk'.

In 1880 had Dr Abraham Kuyper (1837-1920), met enkele anderen, de Vrije Universiteit te Amsterdam opgericht, waaraan hij tot 1901 als hoogleraar was verbonden.

In de eerste jaren van Kuyper's hooglerschap ontwikkelde zich een kerkstrijd, waarin Kuyper een onvermoeibaar vechter was voor het bevrijden van "het gereformeerde volksdeel van de synodale hiërarchie". Hij bepleitte in zijn rede, gehouden bij zijn intrede als rector magnificus van de Vrije Universiteit, 'soevereiniteit in eigen kring'. Hij zag de Kerk los van de Staat en vond dat elke kerkgemeenschap zelf besluiten en beslissingen moest kunnen nemen. Dit leidde in 1886 tot de Doleantie. Deze groep 'dolerenden' noemde men de 'B-kerk'.

In de Haarlemmermeer ontstond de breuk (de Doleantie) met de Hervormde Kerk (Hoofddorp) in het jaar 1888. Men kon niet langer meegaan met de nieuwe bestuursorganisatie die door Koning Willem I in 1816 aan de toenmalige Gereformeerde Kerk in Nederland was opgelegd, zijnde: Het Algemeen Reglement voor het bestuur der Hervormde Kerk in het

Koninkrijk der Nederlanden. Het hield onder meer in:

1. vervanging van de Dordtse kerkorde van 1618/1619;
2. verandering van de binding aan de belijdenis.

Op 16 maart 1888 werd 'in de vergaderplaats' van de Nederlands Hervormde kerk aan de Hoofdvaart te Hoofddorp onder voorzitterschap van ds. H.W. van Loon (uit Amsterdam) het volgende besluit genomen:

"De vergadering, overwegende, dat de sedert 1816 bestaande organisatie der Kerken in ons land verhindert den Heere Christus in zijn Kerk naar zijn Woord te dienen, wat duidelijk is gebleken in het afzetten van getrouwe leerders en opzieners te Amsterdam en elders;

1. krachtens hetzelfde recht, waarmede in de 16e eeuw de Pauselijke hiërarchie werd afgevoerd, de synodale hiërarchie van heden af te werpen;
2. diensgevolge voor de geheele Herv. Kerk te Hoofddorp (H'l.meer) aan de K.O. (Kerkorde), ingevoerd bij Koninklijk Besluit van 1816 van dit ogenblik af, alle kracht en geldigheid te ontnemen en besluiten voor verklaren te vervallen, en van nu af weer kracht en geldigheid te verlenen aan de K.O., die vóór 1816 gold;
3. van dit besluit onverwijld kennis te geven aan Z.M. den Koning (met een copie aan de burgemeester);
4. van dit besluit bericht te sturen aan de Ker-

ken in de classes Haarlem en Alkmaar per circulaire; een bericht te plaatsen in het officiële orgaan van de kerken: De Heraut van de Ned. Gereformeerde Dolerende Kerken;

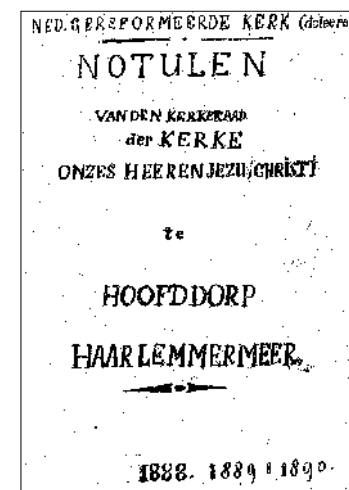
5. bericht te sturen aan de H.H. Kerkvoogden."

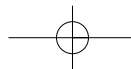
Deze gegevens worden in een toespraak door ds. J.v.d. Leek in 1938 naar voren gebracht bij het vijftigjarig bestaan van de Gereformeerde Kerk te Badhoevedorp.

Volgens ds. Van der Leek waren de gebeurtenissen als volgt: "In de Hervormde Kerk toch was vrijheid van leer, in verband hiermee, losheid van leven; klachten hierover werden niet gehoord; de tucht ontbrak. De eerwaarde heer A. Hissink, godsdienstonderwijzer in het evangelisatielokaal, zich zijn overtuiging niet heeft geschaamd, omdat men God meer moet gehoorzamen dan de menschen. Dit was de aanleiding, dat er tegen hem een haat ging groeien, zoodat de kerkgangers op een goede zondagmorgen te hooren kregen, dat de heer Hissink zijn ontslag had gekregen om als evangelist de kerk van Hoofddorp te dienen. Het is dus ook hier: niet uitgetreden, maar uitgeworpen.

Zelfs is de heer Hissink niet in de gelegenheid gesteld, zich te verantwoorden, zoodat hij onverhoord is veroordeeld geworden, wat in de Vaderlandsche Kerkhistorie van de 19e eeuw geen witte raaf was."

Eerst kerkten de 'dolerenden' in het evangelisatiegebouw (van de Hervormde Gemeente) te Lijnden, maar aan het eind van maart 1888

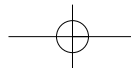

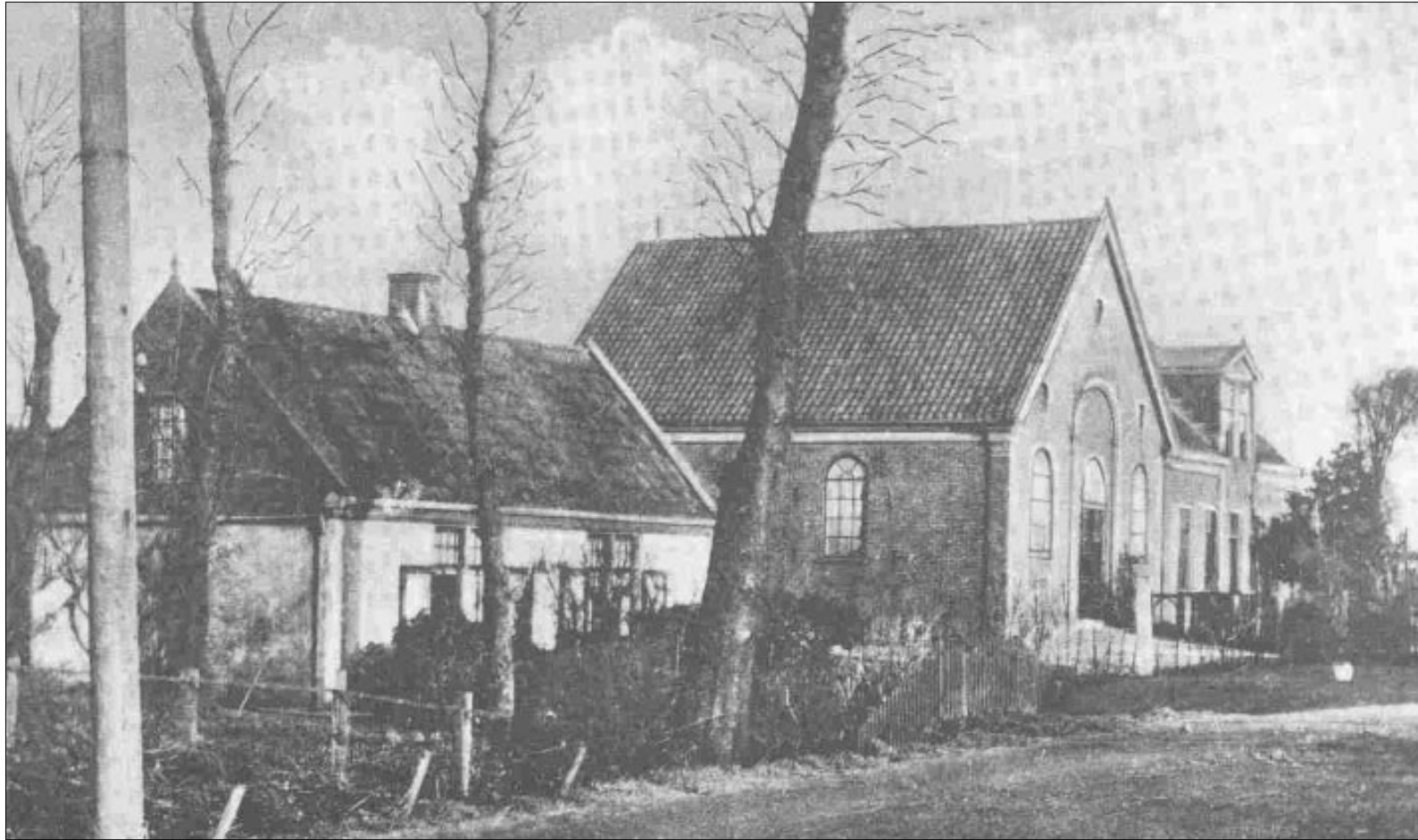

moest men, op verzoek van de eigenares Mevrouw Van Loon (weduwe van Jonkheer Van Loon), een ander onderkomen zoeken. De gemeente omvatte het gebied van Vijfhuizen, Lijnden en omstreken. Het was een bijzonder moeilijke periode voor deze gelovigen, omdat men geen gebouw, geld of goederen bezat. Men vergaderde, volgens de notulen uit die dagen, afwisselend in Vijfhuizen en Lijnden bij mensen thuis, in hulplokalen of in een zaal van een café (A. Verduin). Een woonhuis voor de familie Hissink werd gevonden in een paar kamers van het toen geheel nieuwe huis van de kolenhandelaar Bierhaus.

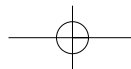
De Doleantie had grote gevolgen voor de reeds bestaande kerkgemeenschappen in de Meer. In Lijnden/Vijfhuizen en Rijk ontstonden Gereformeerde Kerken naast de Hervormde Gemeenten. In april 1888 gaf de commissie 'Kerkelijke Kas', ingesteld door de gereformeerde Kerkenraad, renteloze aandelen uit voor het "bouwen van spreeklokalen met woonhuis" aan 'de Lijnden'. In 1890 werd door de snelle uitbreiding van de gemeente en 'geestelijke wasdom' een verzoek aan de Synode gedaan om de kerkelijke gemeente op te delen in twee zelfstandige gemeenten. Zo ontstonden in 1891 de gemeenten Haarlemmer-Westzijde (Vijfhuizen) en Haarlemmermeer-Oostzijde (Rijk/Lijnden). In het Handboek der Gereformeerde Kerken (1889-1890), Classes Haarlem en Alkmaar, vin-

den we het volgende: "door de uitgestrektheid van de gereformeerde gemeente was men genoodzaakt tot het daarstellen van twee gebouwen. In Lijnden een houten gebouw van fl. 850.- en in Vijfhuizen een stenen gebouw van fl. 6.500.- met een predikantswoning voor fl. 1.500.-. Uiteindelijk werd er geen grond in Lijnden gekocht, maar aan de Sloterweg bij Sloten, afdeling Lijnden." Aan de voet van de dijk werd door de "krachtige bemiddeling van de vermogende familie 't Hooft de mogelijkheid geopend tot de bouw van een nieuwe kerk voor ruim 200 personen". In de notulen d.d. 7 december 1888 van de 'Kerkelijke Kas' is te lezen dat een bedrag van fl. 6.075.- is bestemd voor de bouw van een kerk met pastorie aan de Sloterweg, afdeling Lijnden. In het voorjaar 1889 werd in de 'Badhoevebuurt' aan de Sloterweg een nieuw stenen kerkgebouwd en vormde zich daar een gemeenschap van gereformeerden. Omdat de gemeente zo uitgestrekt was, werd na de bouw van de kerk alsnog een voorstel ingediend tot het bouwen van een paardenstal. De verhuur van zitplaatsen moest het broodnodige geld voor onderhoud van het gebouw opleveren. De 'herenbanken' werden met nummers gemerkt en de 'vrouwenbanken' kregen ter onderscheiding letters. De heer A. Hissink "diende de kerk in Lijnden en de heer Joh. van Maanen de gemeente in Vijfhuizen". De financiële zorgen waren echter wel eens de oorzaak dat het gezin Hissink 'in

De gereformeerde kerk aan de Sloterveg

nood' verkeerde. De heer Hissink kreeg een maandsalaris van fl. 50.-, dat hem niet altijd werd uitbetaald.

Eén van de oorzaken van de 'Doleantie' was het 'niet toepassen van de tucht'. In de notulen van de Gereformeerde Kerk van Badhoevedorp werd van tucht herhaaldelijk melding gemaakt. Zoals de berisping van één van de kerkenraadsleden door de Kerkenraad "van het samenwonen met zijn huishoudster, met wie hij in ondertrouw is".

Ook had een diaken een vat melk vervoerd op zondag. Om ergernis in de gemeente te voorkomen werd hem gevraagd niet aan te zitten aan het Avondmaal. In juni 1888 waren twee broeders betrappt op openbare dronkenschap, na afloop van een begrafenis. De Kerkenraad besloot hen "te vermanen om de wereld te toonen, dat de zonde bij ons niet vrijelijk mag bedreven worden".

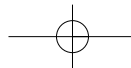
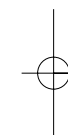
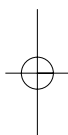
De Kerkenraad was niet alleen "een regeercollege, maar er werd ook voor gezelligheid gezorgd". De kasboeken vermelden de aankoop van vijftig sigaren voor fl. 0.95, die in de tijd van twee maanden waren opgerookt.

De verhouding met de Christelijk Gereformeerde Kerk (A-kerk) bleef zeer goed. Predikanten uit deze kerk preekten regelmatig in de Nederduits Gereformeerde Kerk (B-kerk) "onder bepaalde stipulatiën". Dit leidde in 1892 tot samenvoeging van de A- en de B-kerk. Op 17 juni 1892 wordt deze samenvoeging

bevestigd door de Generale Synode te Amsterdam. De naam van de nieuwe kerk luidt: 'Gereformeerde Kerken te Hoofddorp'.

Sloten

In zijn toespraak (1938) noemde ds. Van der Leek ook de Gereformeerde Kerk in Sloten: "Als historische bijzonderheid mag ook niet onvermeld blijven het bestaan van de Kerk te Sloten, die haar plaats van vergaderen had in het huis, dat thans bewoond wordt door de familie Dijkema. Officiële gegevens van de zijde van Sloten ontbreken; wat we weten moest blijken uit onze notulen. En dan moet gezegd, dat nu eens ondubbelzinnig de indruk wordt gewekt, dat beide Kerken in gelijke rechten naast elkaar staan, en dan weer schijnt Sloten een scheurgroep oud-gereformeerden te zijn geweest. (Het laatste zal wel als historisch juist moeten worden aangenomen.) De groep heeft zelfstandig bestaan van 7 december 1888 tot 1908 en is nog van 1889-1894 gediend door oefenaar A. Janse. De verhouding was zeer broederlijk van aard. Men aanvaardde elkaanders attestaties, hoewel de notulen ook vermelden, dat Sloten om een 'stoutigheid' ernstig moest worden terechtgewezen. Men had, zonder medeweten van de kerk Haarlemmermeer leden in het lidmatenboek van Sloten ingeschreven, en hen tot het gebruik van de Bondszegelen toegelaten Hierover is in 1890 een brief geschreven door A. Hissink. In januari 1891 was de zaak in orde."

III Mr J.P. AMERSFOORDT (1817-1885)

In de vorige hoofdstukken zagen we hoe de polder Haarlemmermeer is ontstaan en een begin van kerkelijk leven zich ontwikkelde. De toestand om te wonen en te werken in een nieuw ontgonnen gebied is een ander verhaal, een verhaal van werken, vechten om te overleven en behouden wat verworven is. Voor dit nieuwe land, de drooggevallen Haarlemmermeer en in het bijzonder voor het latere Badhoevedorp, is één man van grote betekenis geweest. Zonder hem, zonder Mr J.P. Amersfoordt zouden de ontwikkelingen anders en waarschijnlijk minder snel gegaan zijn.

Mr J.P. Amersfoordt, één van de twee en dertig grondeigenaren, was zéér betrokken bij de ontginning en de ontwikkeling van de gronden in de polder.

Geboren op 4 juli 1817 te Amsterdam gaat hij, na enige jaren in Franeker gewoond te hebben, in Leiden rechten studeren. Na het beëindigen van zijn studie (1840) reist hij te paard door Europa. Hij trouwt in 1846 in de dorpskerk te Vleuten met Maria Zijll. Het paar gaat in Amsterdam (aan de Prinsengracht) wonen, alwaar Amersfoordt bij het Gerechtshof als jurist gaat werken. Echter in 1850 sterft Maria en Jacob Amersfoordt is ontroostbaar. Voor de nodige afleiding vertrekt hij naar het buitenland en op zijn reizen krijgt hij steeds meer belangstelling voor de landbouw. In het bui-

tenland ontdekt hij dat Nederland ten opzichte van de buurlanden een achterstand heeft op het gebied van de landbouw. Vooral Engeland wordt zijn voorbeeld. Hij verdiept zich in verschillende methodes van akkerbouw en grondbewerking, juist in de periode dat de Haarlemmermeer drooggemalen wordt. Op 26 februari 1852 hertrouwt hij met Hermina Dijk.

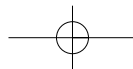
In Hermina vindt hij een bondgenoot in zijn belangstelling voor het boerenbedrijf, zij is namelijk afkomstig uit een oud boerengeslacht.

In 1853 wordt de eerste veiling voor de verkoop van de gronden van de Haarlemmermeer gehouden en tot ieders verbazing is de opbrengst veel hoger dan aanvankelijk werd gedacht, nl. fl. 733.- per bunder. Op 18 mei 1853 koopt Amersfoordt de eerste stukken grond en omstreeks 1854/5 bouwt hij, tegenover het dorpje Sloten, de modelboerderij 'de Badhoeve' waar hij met Hermina gaat wonen. Hij voerde op zijn bedrijf, als eerste in Europa, de stoomploeg in.

In juni 1855 is voor ruim acht miljoen gulden alle grond verkocht. Maar de nieuwe polder is een ruig en onherbergzaam land zonder wegen

Mr J.P. Amersfoordt

en zonder bestuur. De kolonisten hebben een zwaar leven en voor hen is, buiten het werk, voor vertier en afleiding niet veel anders dan sterke drank. Vooral in de weekenden wordt er veel gedronken. Amersfoordt probeert hier verandering in te brengen, maar onderkent dat er nog veel zal moeten veranderen voor er in de polder een 'geregeld en normaal' leven op gang kan komen.

Van 1856 tot 1861 is Amersfoordt hoofdingeland van de Haarlemmermeerpolder en van 1858 tot 1863 is hij plaatsvervangend hoofdingeland van het Hoogheemraadschap 'Rijnland'.

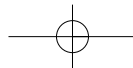
Op 27 november en 4 december 1856 houdt Jacob Amersfoordt twee lezingen voor de afdeling Koophandel der Maatschappij 'Felix Meritis' te Amsterdam. Amersfoordt stelt als één van de belangrijkste punten heel duidelijk dat stoom als kracht voor de bemaling van de polder de voorkeur verdient boven windkracht. Dan moeten wél de stoomgemalen met zorg behandeld worden en niet aan "onverschilligen" worden overgelaten. Hij doelt hierbij op het feit dat in 1854 er niet genoeg steenkool was om voldoende stoom te maken die nodig was voor de bemaling van de polder. Onvoldoende bemaling kon grote en soms gevaarlijke gevolgen hebben.

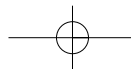
Ook op andere punten geeft Amersfoordt zijn mening, zoals over de toestand van de afwatering, de vaarten en de wegen in de polder. Over

de toestand van de wegen is hij zeer kritisch: "De wegen in de Haarlemmermeer zijn modderpoelen. Het vervoer daarover is op dit oogenblik (november 1856) geheel gestremd. Al de rogge, de tarwe, de haver, die in de Meer aanwezig is, kunt gij niet in Amsterdam krijgen, want zij is niet vervoerbaar. Gij zelve kunt er uwe bezittingen niet met een rijtuig bezoeken. De veearts kan er uwe paarden niet gaan genezen, uwe arbeiders kunnen er geen geneesheer krijgen, hunnen kinderen kunnen niet ter schole gaan. Het zijn de deurwaarders der belastingen alleen, die er met levensgevaar dwangbevelen kunnen brengen, waaraan de boer moeilijk kan voldoen, daar hij zijne voortbrengselen niet ter markt kan voeren."

Hij ziet het verkeer toenemen en klaagt over de slechte bereikbaarheid van belangrijke plaatsen en zegt: "Algemeen bekend is die ellendige sloot, welke men den Overtoom noemt, en die in vroeger jaren voldoende was om de groenten naar de stad te voeren, doch thans veel te klein is voor het verkeer. Minder bekend is het misschien dat de bruggen in Amsterdam niet op gelijke hoogte zijn gemaakt, meestal te laag zijn om schuiten met bovenlast van hooi, stroo etc door te laten. Mijn stoommachine (voor de landbouw) heb ik moeten afbreken en de zolderschuit vol water pompen om haar in de Haarlemmermeer te krijgen.

Aan de oostzijde van de Meer heeft men tot hertoe niets gedaan tot verbetering der wegen.

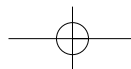
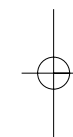
Er bestaat geen weg of brug tusschen de Haarlemmermeer en Amstelveen; zij die van dien kant naar Amsterdam moeten, zijn genoodzaakt over Sloten te rijden, daar er langs de Nieuwe Meer slechts één jaagpad bestaat." In zijn tweede lezing stelt hij voor het uitgelezen gezelschap van 'Felix Meritis' het bestuur van de polder aan de orde. In zijn tijd was men heel voorzichtig om deze zaken aan te roeren. Amersfoordt onderkent dit en brengt deze "laauwheid in de woordenstrijd" ter sprake. Men moet, zo stelt hij, actuele zaken aan de orde stellen, zoals bijvoorbeeld de wet die over het waterschap van de Haarlemmermeer gaat en de gevolgen van de gemeentewet van de nieuwe polder. Ook vindt hij het belangrijk dat de mensen uit de polder zelf in het bestuur gekozen worden en niet mensen uit de omliggende plaatsen, zoals Haarlem, Leiden of Amsterdam.

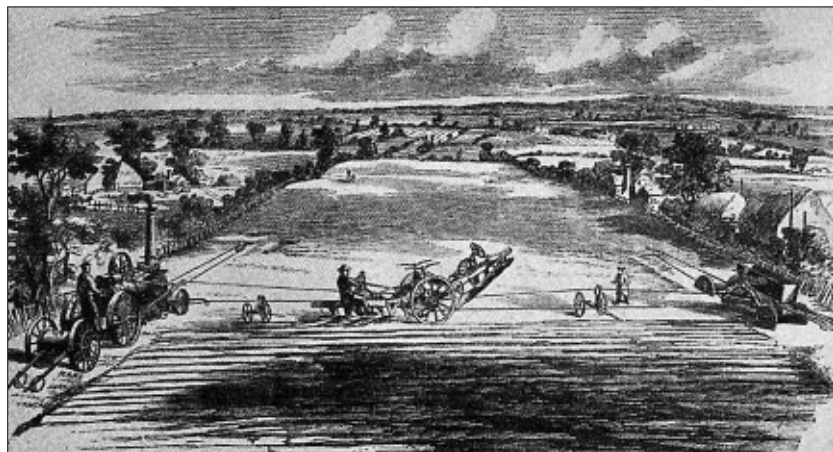
Amersfoordt, maar ook andere aanwezigen, spreken over het nut van een begraafplaats in de Meer, het stichten van kerken en scholen en vooral het voorkomen van armoede onder de inwoners van de Meer.

Het onderwijs gaat Amersfoordt zeer ter harte. De eerste school in de polder is in 1856 geopend en het onderwijs wordt gegeven in een schuur, want meer accommodatie dan dat is er op dat moment niet. Maar voor veel kinderen is de afstand te groot. Bovendien zijn de kinderen kostbare arbeidskrachten en er is geen leerplichtwet. Over het geven van onderwijs (in de

eerste jaren in de Meer) wijst Amersfoordt erop dat de protestantse kinderen dit onderwijs in Sloten ontvangen en de rooms-katholieke kinderen hiervoor naar Osdorp gaan. Volgens Amersfoordt zijn deze voorzieningen volstrekt onvoldoende. Het belang van eigen (dorps)scholen in de polder wordt door alle aanwezigen onderkend. Amersfoordt stelt ook het belang van een landbouwschool aan de orde, maar hij weet ter gelijker tijd dat dit een te kostbare zaak zal zijn. Aan het eind van de avond nodigt hij belangstellenden uit om zijn nieuwe (Bad)hoeve te bezoeken, het land en de methoden, die daar gebruikt worden, te bekijken. De hoeve is nog maar net in gebruik genomen. Het is een herenhuis met hoge gevel met aanpalende stallen, schuren en een manegegebouw. En daarom heen de arbeiderswoningen. Voor zijn hoeve koopt hij in Engeland niet alleen de modernste landbouwmachines, maar ook het beste fokvee.

In hetzelfde jaar wordt, na lang aarzelen van de regering in Den Haag, de eerste burgemeester van de gemeente Haarlemmermeer benoemd. Het is Mr M.S.P. Pabst. Daarmee waren in Den Haag de gelden voor de nieuwe polder uitgeput. Voorlopig is er geen geld voor een gemeentehuis en ook geen ambstwoning voor de nieuwe burgemeester. Deze woont in Heemstede en blijft daar wonen. Pabst laat op eigen kosten het gebouw Nieuw Rijk te Kruisdorp (=Hoofddorp) bouwen om in ieder

J.P. Amersfoordt gebruikte als eerste boer de stoomploeg

geval onderdak te hebben voor de raad en de gemeentesecretaris.

Ook betaalt Pabst de eerste onkosten van de nieuwe gemeente. Hij is zeer nauwgezet. Hij stelt politie- en brandweerverordeningen vast, de Burgerlijke Stand wordt ingesteld en er komt een scherpe controle op herbergen en tapperijen. Amersfoordt wordt al snel tot raadslid gekozen. Amersfoordt stelt vast dat in de nieuwe gemeente geen krant of weekblad wordt uitgegeven. De mensen weten te weinig wat er in de polder gebeurt en Amersfoordt vindt dat er een betere communicatie moet komen. In januari 1859 verschijnt het eerste nummer van *het Weekblad van Haarlemmermeer, aan Landbouw, Gemeente- en Polderbelangen gewijd*. De Amsterdammer C.E. de Clercq geeft, na overleg met Amersfoordt, het weekblad uit en het blijkt een succes te zijn.

In de jaren 1860, 1861 en 1862 bezoekt Amersfoordt Engeland om op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen op landbouwgebied. In de zomer van 1862 sterft burgemeester Pabst onverwachts. Amersfoordt beseft dat dit een groot verlies is voor de jonge gemeente. Pabst bestuurde met krachtige hand en heeft veel gedaan voor de eerste bewoners van de Haarlemmermeer. Bovendien was hij een medestrijder en -denker op het niveau van Amersfoordt. Voor Amersfoordt wordt het nu veel moeilijker in de raad. De andere raadsleden, bewoners van de Meer, bezagen de intellectueel Amers-

foordt altijd met enig wantrouwen. Hoewel hij één van hen was, voelden zij dat niet zo. De afstand tussen hen was te groot.

Op 13 augustus 1863 wordt Mr J.P. Amersfoordt door de koning benoemd tot burgemeester van de Haarlemmermeer en volgt hij Pabst op. Nu het zover is, is het grootste gedeelte van de bevolking toch zeer verheugd en blij met deze benoeming. Men onderkende heel goed, dat Amersfoordt een grote inzet had en bovendien de juiste weg voor de bevolking trachtte te vinden. Hoewel in het begin de samenwerking tussen de raadsleden en de burgemeester geen probleem is, ontstaan er na verloop van tijd toch steeds meer tegenstellingen. Het verschil in achtergrond, opleiding en sociaal gedrag is vaak te groot. Bovendien zijn de meeste raadsleden kerkelijk en streng-orthodox hervormd, terwijl Amersfoordt dat niet is, maar liberaal en 'modern'. Hij wordt in zijn tijd door velen beschouwd als een heiden.

Amersfoordt uit zijn ongenoegen over de gang van zaken in de gemeenteraad af en toe in het nieuwe weekblad, wat hem op een storm van verontwaardiging komt te staan. Hij schrijft onder andere over het vele drankmisbruik, over het niet sturen van de kinderen naar school, maar vooral over de kortzichtigheid en domheid van de raadsleden. Hij doet dit anoniem, maar iedereen weet dat alleen hij de

schrijver kan zijn. Erg verstandig was het niet. Er kwam een zee aan ingezonden stukken naar de krant en in de raad wordt gevraagd om een vervolging wegens laster in te stellen. Maar door de gebrekkige kennis van de raadsleden op dit punt weet Amersfoordt de woede en ergernis van de raadsleden te omzeilen.

In de Meer breekt in 1862 veepest uit en veel vee moet, tot veler ontzetting, worden geslacht.

Onder de bevolking breekt in 1865 typhus uit en in 1866 heerst er een cholera-epidemie. Veel mensen, maar vooral veel kinderen, sterven aan deze ziekten. Op het hoogtepunt van de cholera-epidemie richt Amersfoordt een commissie op om de cholera te bestrijden. Hij wordt voor-

Mr J.P. Amersfoordt

zitter van deze commissie, die alles in het werk stelt de zieken een goede verzorging te geven, maar ook steun aan de nabestaanden te geven. Ook richt hij enkele noodhospitalen op. Verder zorgt hij ervoor dat er goed en zuiver drinkwater in de polder komt.

Amersfoordt was bovendien voorzitter van het Burgerlijk Armbestuur (B.A.) geworden. In deze functie stuurt hij een brief (d.d. 8 augustus 1866) aan de Koning met het verzoek een wees- en armhuis te mogen stichten.

In de notulen van het Burgerlijk Armbestuur is hierover het volgende te lezen: "Door de burgemeester wordt het wenschelijk betoogt, dat het Armbestuur in het bezit gerake van een wees- en armhuis; wat de plaats van zoodanig huis betreft biedt zich daartoe eene goede gelegenheid aan, indien men tracht aan te koopen de nog onverkochte grond naast het terrein voor het raadhuis bestemd. De burgemeester stelt voor om te trachten de grond aan te koopen voor 3 cent de el en aan B & W, onder mededeeling van het plan, hunne goedkeuring te vragen." Het weeshuis is er op die plaats niet gekomen. In later tijden is er in Lijnden door het kerkbestuur wel een tehuis gebouwd, waarvoor men giften kon geven.

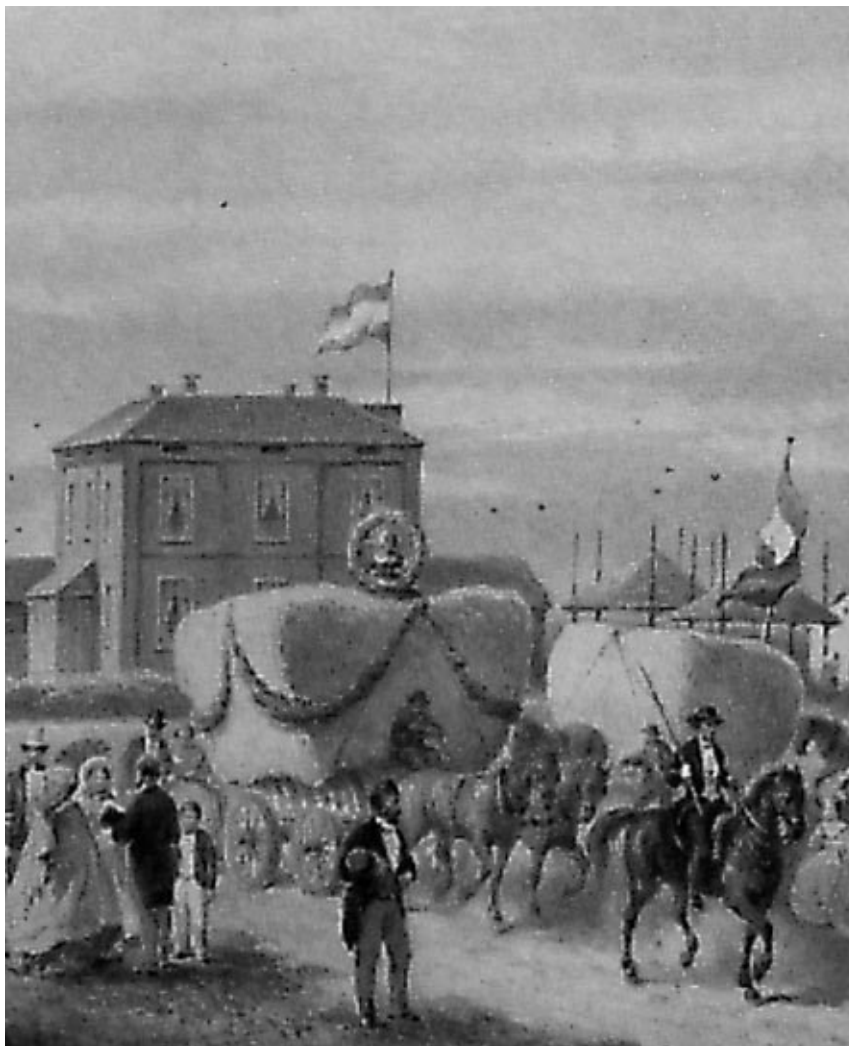
Voor het bestuur van de polder zijn het zware tijden. Ondanks alles gaan de ontwikkelingen in de polder door. In 1867 wordt er een nieuw en ruim raadhuis geopend. In de gevel prijkt het wapen van de gemeente, dat door Amers-

foordt is ontworpen: gouden korenaren, opkomend uit blauwe en zilveren golven, met daaronder (uit een gedicht van Vondel over de Haarlemmermeer) 'Goud uit schuim'.

Bij de ontwikkelingen van de polder ontdekt het gemeentebestuur weerstanden "van buiten". Eén van de "tegenstanders" is het Hoogheemraadschap Rijnland. Door de conservatieve instelling van dit college is het niet mogelijk de ontwikkelingen door te zetten, die zo nodig waren. Eén van de voorbeelden betreft een voorstel tot een stoomvaartdienst.

Doordat de wegen zo slecht waren, kwam een Katwijkse schipper op het idee om een stoomvaartdienst voor personen en goederen op te richten. De schepen zouden van Katwijk door het uitwateringskanaal van Rijnland en de ringvaart van de Haarlemmermeerpolder naar Haarlem gaan. Het Hoogheemraadschap weigert hiervoor echter de toestemming. Men is bang dat de stoomschepen het uitwateringskanaal zullen beschadigen. Amersfoordt springt voor de schipper in de bres en opnieuw maakt hij gebruik van zijn pen.

In het *Weekblad van Haarlemmermeer* verwijt hij het bestuur van Rijnland kortzichtigheid en tegenwerking. Zijn kritiek luidt: "Zonder Rijnland konden vele vaarten bruikbaar worden gemaakt, konden vele moerassen en duinen in vruchtbare landerijen worden herschapen." Bovendien spant hij zich in voor de aanleg van twee spoorlijnen in de Haarlemmermeer. Door gebrek aan geld zijn zijn plannen niet uitge-

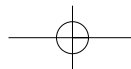
Oogstfeest op De Badhoeve

voerd.

Andere voorstellen van Amersfoort worden wel uitgevoerd, zoals bijvoorbeeld het idee om schoolkinderen onder medisch schooltoezicht te plaatsen. Eén keer per maand worden de kinderen op kosten van het gemeentebestuur onderzocht. Dit was geen luxe, want in de Meer heersten epidemieën van mazelen, roodvonk en pokken onder de schooljeugd. In die tijd kon dit voor de vaak ondervoede kinderen gevaarlijk en soms dodelijk zijn.

In Hoofddorp komt een post- en telegraafkantoor. Maar bij het bezorgen van de post en telegrammen ontdekt men dat de nieuwe huizen en boerderijen nog geen straatnummer hebben. Het gemeentebestuur vraagt alle huizenbezitters hun huis of boerderij een naam te geven, zodat de postbestellingen sneller kunnen worden gedaan. In het *Weekblad van Haarlemmermeer* wordt op 20 november 1868 een lijst met namen van 'Hofsteden' gepubliceerd.

Ook kerkelijk nieuws is in het *Weekblad* te vinden. In bovengenoemde editie verschijnt van de hand van de hervormde predikant E.J. van Wisselingh (te Hoofddorp) een lijst van geldelijke bijdragen (van de bevolking) aan onder andere de Evangelisatiegebouwen, de Christelijke naai- en breischolen en de Christelijke volksbibliotheken. (In 1869 start ds. Van Wisselingh zijn eigen blad, zoals we eerder zagen.)

Het *Weekblad* blijkt een onmisbaar element in de polder geworden te zijn en beantwoordt in de negen jaar van zijn bestaan ruimschoots aan een behoefte.

Op 12 december 1871 houdt Amersfoordt op 'de Badhoeve' een spreekbeurt over de droogmaking van de Zuiderzee. Hij doet dit met de hulp van een "kolossale toverlantaarn".

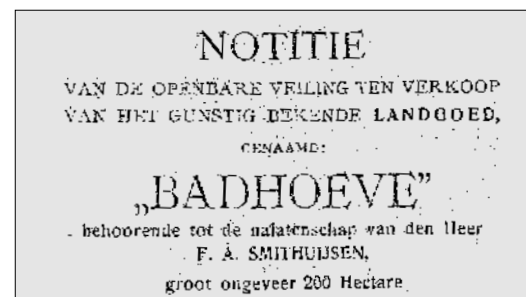
Het onderwerp interesseert hem buitengewoon. Hij schrijft erover in het artikel: "Hoe staat het toch met de droogmaking van het zuidelijk gedeelte der Zuiderzee?" Hij ontwerpt in 1874 zelfs enige reliefkaarten, waarvan er één bewaard is gebleven. In 1878 schrijft hij een artikel over "Hoogten diepten in en om de Zuider-zee" dat verscheen in het tijdschrift *Eigen Haard*.

Na zijn ambtsperiode als burgemeester (1869) trekt Amersfoordt zich meer en meer terug. In 1877 bezoeken de keizer en keizerin van Brazilië 'de Badhoeve'. Op het gemeenlandshuis van 'Rijnland' te Leiden vindt in 1881 de hulding van Amersfoordt plaats van het feit dat hij twintig jaar bestuurslid is van het waterschap. In 1884 neemt hij afscheid als hoofdingeland van de polder. Bij dit afscheid bedenkt men hoeveel vooruitgang er is geboekt onder de bezielende leiding van Amersfoordt. Men schenkt hem als aandenken een prachtige gouden/zilveren beker met het opschrift: 'Het bestuur van den Haarlemmermeerpolder

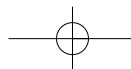
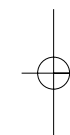
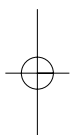
aan Mr Jacob Paulus Amersfoordt'.

Na een korte periode van ziekte sterft Mr J.P. Amersfoordt op 1 februari 1885 en wordt hij in Sloten begraven. De weduwe Hermina Maria Amersfoordt-Dijk verhuist op 6 november 1885 naar de Vondelstraat 38 te Amsterdam, waar zij op 16 juli 1892 overlijdt.

Na dood van Amersfoordt werden de landerijen in 1886 verkocht aan de broers F.A. en P.H.F. Smithuysen, die aan de Overtoom 53 en 55 woonden (toen nog gemeente Nieuwer-Amstel). Na de dood van de broers werd het gebied in 1909 verkocht aan de heer C. Vink. Negen jaar later verkocht diens zoon, de heer

J.W. Vink, 'de Badhoeve' met de omliggende gronden aan de Amsterdamse Rijtuig Maatschappij. In 1927 verpachtte deze maatschappij 'de Badhoeve' aan Arie Biesheuvel Bzn, die er tot aan zijn dood op 6 april 1980 bleef wonen.

IV LIJNDEN

Voor het noorden van de Haarlemmermeer begon het kerkelijk leven, zoals we al eerder zagen, in Lijnden. Daar ontstond één van de eerste evangelisatieposten in de Haarlemmermeer.

[[Na de aankoop van een stuk grond (groot vijftien Nederlandse roeden) in 1868 door Jonkheer Mr J.W. van Loon (rechter aan de Arrondissementsrechtbank te Amsterdam en lid van de Tweede Kamer) van de burgemeester van Haarlemmerliede, Spaarnwoude, Houtrijk en Polanen, de heer J.L. van der Burch, werden er plannen gemaakt voor een plaats van samenkomst.]]

Een houten kerkgebouw werd door aannemer L. Kieviet gebouwd in de winter van 1868/69. Op 18 november 1868 was daartoe door Jacoba van Wisselingh, dochter van de toenmalige predikant te Hoofddorp, de eerste steen gelegd. Niet alleen was de grond door Jonkheer Van Loon ter beschikking gesteld (zie hoofdstuk 2), maar ook het geld voor de bouw en de inrichting van het gebouw. Bovendien betaalde hij het onderhoud van het gebouw en het traktement van de evangelist of godsdienstonderwijzer. Ds. E.J. van Wisselingh wilde een gedeelte van het gebouw inrichten als weeshuis, daar een weeshuis in de Haarlemmermeer door het Burgerlijk Armbestuur niet ver-

wezenlijkt kon worden. Door ziekten en ondervoeding stierven veel volwassenen jong met gevolg dat hun kinderen verweesd achterbleven. Ds. Van Wisselingh wilde in geen geval de kinderen laten opnemen in grote weesinrichtingen. Zijn idee was een soort huis in gezinsverband. De evangelist en zijn vrouw, die het gebouw bewoonden, zouden als weesvader en -moeder optreden. Er is weinig bekend of het gebouw lang als weeshuis heeft gefunctioneerd. Hoewel er plaats was voor twaalf à zestien kinderen, is er waarschijnlijk niet meer dan één wees opgenomen geweest. De naam 'Geloof en Liefde' van het kerkgebouw verwijst naar het liefdevol opnemen van kinderen.

"Geloof en Liefde"

Ds. Van Wisselingh schrijft in *De verovering van Haarlemmermeer* (7e aflevering, uitgegeven ten voordeele der evangelisatie te Haarlemmermeer-1869): "Deze inrichting wordt dringend aanbevolen in het dagelijksch gebed der Christenen, opdat de Heer ons vergunnen moge: aan zestien arme verwaarlooze weezen eene Christelijke opvoeding te geven. Zij zullen worden toevertrouwd aan de zorg van eene Christin, welke gedurende vele jaren eene bekwame en ijverige diacones is geweest en gehuwd is met eenen geloovigen godsdienst-onderwijzer. Alle giften zullen dankbaar worden ontvangen door den Penningmeester R. Thomas (Ijweg, Haarlemmermeer) alsmede door E.J. van Wisselingh, JPz, Predt."

De arts J. Bolkestein, werkzaam in de polder, zal voor de eerste vijf jaar gratis geneeskundige hulp geven aan deze wezen. Tijdens de Pinksterviering van 1869 werd het gebouw in gebruik genomen.

Na de dood van Jonkheer Van Loon (1876) en zijn vrouw (1905) hebben de erven, de twee dochters van het echtpaar Van Loon, de grond (groot vijftien are) en het gebouw ingericht "tot kerk met erf", op 23 oktober 1905 geschonken aan de Nederduitsch Hervormde Gemeente te Haarlemmermeer na toestemming van Koningin Wilhelmina. De vermoedelijke geldwaarde op het moment van schenking was fl. 1.500.-. De heer D. Eggink, president kerk-

Aan zijne Majesteit den Koning

Het Burgerlijk Ambestuur van Haarlemmermeer geeft te kennen hetgeen volgt: Sedert de vestiging van de gemeente Haarlemmermeer, is het Burgerlijk Ambestuur van de Haarlemmermeer belast geweest met de verzorging van veele weezen en behalve de reeds vroeger verpleegden, is het thans nog belast met het onderhoud van 14 zeer jeugdige kinderen. Dat aantal kinderen neemt telkens in meerdere mate toe en het is te voorzien dat aleeer weder een tiental jaren zal zijn verlopen het aantal weezen waarvan de verzorging ten laste van het Ambestuur komt, zal zijn verdubbeld. Nog in de verlopen week kwamen 4 zeer jeugdige kinderen voor rekening van het Ambestuur, door een sterfgeval ten gevolge van cholera. Het Ambestuur moet tegenwoordig alle die kinderen bij gemis van eene betere gelegenheid bij anderen, meestal arme menschen, soms wonende in andere provincies, uitbesteden, maar het is duidelijk dat daardoor de opvoeding dier kinderen zeer veel te wenschen overlaat daar aldus geen behoorlijk dagelijksch toezigt kan worden geb-

daarom dat in het gemeente

voogd te Hoofddorp, heeft de grond in 1905 in ontvangst genomen met de volgende voorwaarden:

1. het vastgoed mag alleen voor kerkelijke doeleinden worden gebruikt;
2. alle lasten kosten komen voor rekening van de kerkvoogdij;
3. alle reparaties komen voor rekening van de kerkvoogdij;
4. alle lasten van het vastgoed uitgaande komen voor rekening van de kerkvoogdij.

Na het vertrek naar de 'dolerende' kerk van de heer A. Hissink hebben de heren Bijvanck, Andringa en Hofnar dienst gedaan als evangelist. Dit schreef een dochter van evangelist T. van der Hoek in 1975 in een brief aan de toenmalige president-kerkvoogd de heer C. de Raadt over de lotgevallen die ze zich als kind in Lijnden kan herinneren. "Mijn ouders kwamen vanuit Friesland in 1910 in een groot ongerieflijk huis, zonder gas, zonder waterleiding en electriciteit. Niet ongewoon in die tijd als men op het platteland woonde."

Zij schrijft verder dat het water door haar vader in twee emmers aan een juk 's morgens werd gehaald bij de familie Zorge. De bezoeken aan gemeenteleden in de polder werden lopend gedaan. Ook het eens per maand ophalen van zijn salaris in Hoofddorp deed de heer Van der Hoek lopend. De rest van zo'n dag bleef hij dan op de pastorie in Hoofddorp om met zijn collega's de belangen van de gemeente te bespre-

ken. Toen haar vader, gezien zijn leeftijd en gezondheid, geen bezoeken lopende meer kon afleggen reed de heer C. Zorge hem met een rijtuig of vrachtauto naar de plaats van bestemming.

In september 1927 overleed de heer Van der Hoek en in oktober van hetzelfde jaar kwam de heer P. van den Berg, als evangelist, in dienst van de gemeente. Deze heeft tot 1 april 1944 in Lijnden gewerkt. In de herdenkingsdienst ter gelegenheid van het zestigjarig bestaan van het (houten) kerkgebouw 'Geloof en Liefde' (1928) was de heer Van den Berg de voorganger. Hij maakte in de jaren daarna de hele geschiedenis mee van afbraak van het oude houten gebouw en de bouw van het nieuwe stenen gebouw. (Door de slechte staat van het gebouw is tijdelijk een houten noodkerk in gebruik geweest.

De nieuwe kerk

Voordat het nieuwe kerkgebouw werkelijkheid was geworden, was er heel wat gebeurd. De "uitbouwfonds-commissie" onder voorzitterschap van de heer P.J. Kraak liet in 1935 een bericht uitgaan waarin melding werd gemaakt van een nieuw kerkgebouw. De kerk is een ontwerp van de heer L. Kraak, architect te Hoofddorp en omschreven als "in de omgeving passend, landelijk en een rustig geheel", zodat het ontwerp zonder wijziging goedgekeurd werd door de schoonheidscommissie van het gemeentebestuur te Hoofddorp. Voor een bedrag van fl. 11.428.- werd het werk ge-

P. van den Bergh

gund aan de aannemers Gebrs. Van Luling en de heren Korringa, Prins en Bakker. Het bedrag was bijeengebracht door de vrouwenvereniging (opbrengst bazar fl. 2.230.-), de Chr. Jongelingsvereniging (gift fl. 70.-), rondgang (fl. 1.781,15) en de wijkbusjes (fl. 2.227,29). De opbrengst van het oude gebouw was fl. 207.- en voor een bedrag van fl. 4.912,56 moest er geld worden geleend. In het schrijven van de commissie werd er met nadruk op gewezen dat het geleende geld "zo spoedig mogelijk afgelost diende te worden. Hiervoor zal de opbrengst van de wijkbusjes worden gebruikt". De aanbesteding vond plaats op 22 juni 1935 en op 27 november van het zelfde jaar 's avonds om 7 uur was de openingsdienst. De eerste steen was op 4 september 1935 gelegd door ds. J. Salverda uit Hoofddorp met assistentie van zijn jongste zoon.

De nieuwe kerk was een enorme verbetering, maar toch waren er zaken die op dat moment te kostbaar waren om aan te schaffen, zoals bijvoorbeeld een centrale verwarming. De kerk werd verwarmd door een grote kachel die midden in de kerk stond, waar zelfs enkele banken voor waren ingekort. De capaciteit van de oude kachel was onvoldoende en veel oudere kerkleden bleven in de wintermaanden thuis, omdat het voor hen veel te koud was in de kerk. Pas in 1965 besluit de Kerkenraad tot instelling van een fonds voor de aanschaf van een centrale verwarming. In het kerkgebouw was plaats voor 147 personen.

Klok

Het kerkje had een klok, die in 1926 in de gietrij Koninklijk Eisbouts te Asten was gegoten. Maar na verloop van tijd was de klok in een slechte conditie geraakt en was hij door de kosten, de heer J. de Kleijn, voor reparatie naar beneden gehaald. Na revisie van het torentje van de kerk, dat werd bekroond met een windwijzer, werd met Pasen 1984 de gerenoveerde klok teruggeplaatst.

Zelfstandigheid

Vanaf het ontstaan van de evangelisatieposten zijn er verschillende perioden van bestuur geweest. Men was in Lijnden (en de andere evangelisatieposten) in veel zaken afhankelijk van de gemeente in Hoofddorp. Voor trouwen, dopen en catechisatie was een predikant (uit Hoofddorp) nodig. Op 1 januari 1944 zijn Lijnden en de inmiddels ontstane kerk in Badhoevedorp één zelfstandige gemeente geworden.

Bij het zelfstandig worden van de "wijken te Badhoevedorp, Lijnden en de Nieuwe Meer" werden deze door de gemeente te Haarlemmermeer (Hoofddorp) overgedragen aan de Hervormde Gemeente te Badhoevedorp met de toevoeging van de volgende bepaling voor Lijnden: "Indien het gebouw niet voor kerkelijke doeleinden zal worden gebruikt dan vervalt het aan de gemeente Haarlemmermeer der Hervormde Kerk en is men verplicht een boete van fl. 5.000.- te betalen."

Tweede predikantsplaats

Na het vertrek van de heer Van den Berg werd ds. J.A. Gelderman op 30 juni 1944 tot hulpprediker benoemd. Deze heeft het eind van de oorlog in Lijnden meegemaakt en is gebleven tot 14 oktober 1945. Vlak vóór de bevrijding, d.d. 1 april 1945, werd van Hoofddorp toestemming gekregen tot het stichten van een tweede predikantsplaats (standplaats Lijnden).

Het kerkelijke leven in die periode bloeide, ondanks de oorlogsomstandigheden, volop.

Op 12 maart 1945 verstuurde de heer J. Groeneweg namens het kerkkoor 'Zingt den Heere' een brief aan het college van kerkvoogden van de kerk te Badhoevedorp met het verzoek de repetities in de 'Geloof en Liefde' kerk te mogen houden. Tevens vroeg hij om geldelijke steun voor het koor. In het antwoord van 12 april 1945 werd toestemming gegeven voor het houden van de repetities, terwijl men ook het nieuw aan te brengen kerkorgel mocht gebruiken. Aan geldelijke steun viel niet te denken, hoewel men wel het honorarium van de dirigent wilde vergoeden in verband met het optreden in "bijzondere kerkdiensten".

Het orgel werd op 5 augustus 1945 om 15.30 in een bijzondere dienst door de heer C. de Raadt (president-kerkvoogd) overgedragen aan de gemeente en bespeeld door mejuffrouw Tine Groeneweg en de heer Nico Koster. Het kerkkoor 'Zingt den Heere' verleende medewerking aan deze dienst.

In 1952 meldde de heer Groeneweg aan de

Zoo de Heere wil en
zij leven, hopen onze
geliefde Ouders, Be-
huwd- en Grootouders

Pieter van den Berg

en

Janna Claziena Boon

den 9den Juni den dag
te herdenken dat zij voor
40 jaar in den echt
werden verbonden.

Dat zij nog vele jaren
voor ons gespaard mo-
gen blijven is de wensch
van hun dankbare Kin-
deren, Behuwd- en Klein-
kinderen.

Curacao :

A. VAN DEN BERG.

M. VAN DEN BERG—
Coenjaards.

Haarlemmermeer :

D. VAN DEN OEVER.

A. VAN DEN OEVER—
van den Berg.

Rozendaal :

A. VAN DEN BERG.

A. VAN DEN BERG—
ten Boekhorst.

Haarlem :

N. G. KNOOK.

A. C. KNOOK—
van den Berg.

Haarlemmermeer :

MARRY.

En Kleinkinderen.

Hoofdweg 110,

Badhoevedorp,

26 Mei 1940.

Kerkenraad van Lijnden dat hij er in geslaagd was een zendingscommissie samen te stellen. Na goedkeuring van de raad werd de commissie geïnstalleerd en ging men enthousiast aan het werk.

Per 1 januari 1961 werd de Hervormde Gemeente gesplitst in de zelfstandige gemeenten Lijnden en Badhoevedorp. Ds. D. Dubbelman werd per 14 mei 1961 benoemd tot predikant en 'stond' tot oktober 1967 in Lijnden. Vanaf 9

november 1964 gaf hij ook bijstand in het pastoraat te Badhoevedorp. Na het vertrek van ds. Dubbelman is de heer E.K. Teijgeler van 1 augustus 1968 tot 1 september 1969 in Lijnden werkzaam geweest.

Per 1 januari 1969 werden de twee gemeenten samengevoegd tot de Hervormde Gemeente Badhoevedorp/Lijnden met twee predikantsplaatsen.

Sluiting

Door allerlei oorzaken nam in het laatste decennium van de twintigste eeuw het kerkbezoek af. Lijnden raakte ingeklemd door het oprukkende Schiphol, groei zat er niet in. Maar ook de gegroeide band van de Lijndenaren met Badhoevedorp en de geregelde kerkgang naar Badhoevedorp leidde tot een geringer kerkbezoek in de Geloof en Liefde kerk. Op 21 mei 2001 vond de laatste dienst plaats in deze voor velen zo geliefde kerk. In een 'open deurdienst' werden de bijbel, de kandelaar en het doopvont de kerk uitgedragen en de deur gesloten. De protestantse kerkelijke gemeenschap Badhoevedorp/Lijnden kerkt voortaan in Badhoevedorp.

V CHRISTELIJK ONDERWIJS

De eerste schoolwet in Nederland ontstond in 1801. De gemeenten werd opgedragen "om voor een voldoende aantal scholen te zorgen en voor een behoorlijk bestaan van de onderwijzers". Het onderwijs werd onderscheiden in openbaar en bijzonder onderwijs, hoewel het bijzonder onderwijs in de wet niet nader werd geregeld. Talloos waren de wetten op het gebied van het bijzonder onderwijs, die hierop zijn gevolgd. In 1840 nam Mr G. Groen van Prinsterer stelling tegen J.R. Thorbecke ten gunste van het bijzonder onderwijs. Groen bepleitte in de Kamer de facultatieve splitsing van de openbare school, namelijk onderwijs voor protestantse, rooms-katholieke en joodse kinderen. Op 18 juli 1878 werd met de totstandkoming van de wet Kappeyne van de Capello het christelijk onderwijs bedreigd. Noch het rijk, noch gemeenten mochten volgens deze wet aan het bijzonder onderwijs enige subsidie geven. Dr Abraham Kuyper gaf het sein tot een algemeen volkspetitionnement met betrekking tot het onderwijs. Een zinsnede hieruit luidde als volgt: "Dat petitionnement (300.000 petitionnarissen) was niet een politieke beweging, maar de uiting van eene overtuiging, die bij een groot deel onzes volks bestaat; de overtuiging namelijk dat buiten den invloed van Gods woord de opvoeding en het onderwijs niet gedijen kunnen." Op 23 juni 1879 werd de Unie

'School met den Bijbel' door Kuyper opgericht. De Unie is steeds betrokken geweest bij het stichten van christelijke scholen in Nederland. Elk jaar wordt sindsdien in de maand augustus een collecte gehouden voor de Unie.

Mr P. Amersfoordt had reeds vóór en tijdens zijn burgemeesterschap het belang van onderwijs voor kinderen van boer en arbeider onderstreept. Het was volgens hem de enige manier om zich te ontwikkelen en zodoende een kans te hebben op een betere toekomst. Maar veel kinderen in de polder moesten meehelpen op de boerderij of op het land en schoolgaan was er voor de meeste kinderen niet bij. Een leerplichtwet werd pas op 7 juli 1900 ingevoerd. In Lijnden werd omstreeks 1859 de eerste openbare school in gebruik genomen.

Openbare school in Lijnden

In de loop der tijd zijn daarna door het gemeentebestuur van de Haarlemmermeer nog zes scholen gebouwd, namelijk in Rijk, Vijfhuizen, Hoofddorp, Nieuw Vennepe, Abbenes en Burgerveen (Rijsenhout). Later volgden Zwaanshoek, Zwanenburg, Badhoevedorp en Lisserbroek. Tot de bouw van deze officiële scholen werd het onderwijs in de dorpen en kleine woongemeenschappen in 'hulplokalen' gegeven. In 1856 werd in het dorpje Rijk een christelijke school door de dorpsbewoners gesticht waar zowel hervormde als gereformeerde (A-kerk-zie hfst II) ouders hun kinderen naar toe stuurden.

Op 2 augustus 1888 diende de Kerkenraad van de Gereformeerde Kerk 'aan de Sloterweg' bij Burgemeester en Wethouders een verzoek in om "een schoollokaal in school no. 8 van de gemeentescholen te mogen gebruiken 'tot het geven van godsdienstonderwijs'."

Sloterweg

In 1904 was in de buurtschap 'Sloterweg' een groep ouders ervan overtuigd dat hun kinderen op een christelijke school die sfeer zouden terugvinden, die ook in de gezinnen heerste.

De uitgave *50 jaar Oranjeschool-Badhoevedorp* geeft een goed inzicht in de toenmalige gang van zaken.

Op 19 januari 1905 werd door de heren Arie Lanser en Nicolaas Slootweg een christelijke schoolvereniging opgericht en deze vereniging werd op 9 mei 1905 bij Koninklijk Besluit goedgekeurd. De omschrijving van de vereniging luidde als volgt: "Vereniging tot stichting en instandhouding van een School met den Bijbel te Sloterweg, gemeente Haarlemmermeer". Op 1 oktober 1906 werd door de heer A. Hissink, godsdienstonderwijzer van de kerk 'aan de Sloterweg', de eerste steen gelegd en op tweede Paasdag, 31 maart 1907, werd de school geopend aan de Sloterweg 59. De salarissen van het personeel werden sinds 1905 door het rijk betaald, maar het gebouw, een woning voor een onderwijzer en de exploitatiekosten moest men zelf betalen.

Om aan geld voor de gebouwen en het onderhoud te komen bracht men ten eerste duizend obligaties uit van tien gulden en ten tweede sloot men een hypotheek af op het nog te bouwen huis van de hoofdonderwijzer. De totale kosten voor beide gebouwen, school en woonhuis, bedroegen fl. 11.521.-.

Het eerste schoolhoofd was de heer H. Holtrop

uit Hoofddorp, die de school opende voor 148 kinderen. De school voorzag in een enorme behoefte en al snel bleek dat de school te klein was. Men loste het ruimtegebrek gedeeltelijk op door ruimte in de Gereformeerde Kerk 'aan de Sloterweg' te huren. Dit was tijdens het predikantschap van ds. J. Dijk, die na het overlijden van de heer Hissink in 1907, beroepen was. Op dat moment was er, financieel gezien, geen mogelijkheid om de school uit te breiden. De kinderen brachten elke week wat geld mee om de school draaiende te houden. Voor een gezin met drie schoolgaande kinderen was dat een gulden per week, voor die tijd een behoorlijke aanslag op het weekinkomen.

Schiphol en 'de Badhoevebuurt'

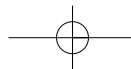
In 1916, gedurende de Eerste Wereldoorlog waarin Nederland neutraal is gebleven, werd begonnen met het aanleggen van een militair vliegveld in het noorden van de Haarlemmermeer, bij het fort Schiphol. Het was een vliegveld binnen de 'Stelling Amsterdam' waarop de Luchtvaartafdeling van de Landmacht zich kon terugtrekken in het geval van een aanval op Nederland. Vanaf 1919, toen de Koninklijke Luchtvaart Maatschappij (KLM) werd opgericht door Albert Plesman, werd begonnen met lijndiensten van en naar Schiphol. Schiphol ontwikkelde zich tot Nederlands belangrijkste luchthaven. Dit had tot gevolg dat er in de twintiger en dertiger jaren in het noorden van de Haarlemmermeer steeds meer mensen

kwamen wonen, onder andere in 'de Badhoevebuurt'. Nu werd het nog meer urgent om, door de toename van het aantal kinderen, het schoolgebouw te verbouwen en/of uit te breiden.

School met den Bijbel

In 1920 kwam er een nieuwe onderwijswet, die het openbaar en bijzonder onderwijs op financieel gebied gelijkschakelde. Veel financiële problemen werden hierdoor opgelost. Vanaf dat moment werden plannen gemaakt om de school te verbouwen. Op 1 juni 1921 werd de heer C.A. Kat de nieuwe hoofdonderwijzer en onder zijn leiding werden de uitbreidingsplannen, in samenspraak met het bestuur, omgevormd tot nieuwbouwplannen. Het leerlingenaantal was inmiddels uitgegroeid tot 248. Er werd naarstig gezocht naar een geschikt terrein voor de bouw van een nieuwe school en er waren talloze besprekingen van het schoolbestuur met het gemeentebestuur en de verschillende grondeigenaren. In 1921 bouwde de woningbouw-corporatie Patrimonium enkele huizen aan de Schipholweg (de voormalige Spaarnwouderweg) en in 1924 keurde de gemeenteraad een plan goed tot aanleg van de verbindingsweg Sloten-Schiphol, de huidige Burgemeester Amersfoordtlaan. In 1926 werd deze weg verhard en in 1929 stemde de gemeente Haarlemmermeer toe in de bouw van een 'villadorp'. Het centrum van het dorp verplaatste zich van lieverlee van de Sloterweg en

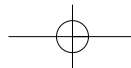

de dijk langs de Ringvaart naar deze nieuwe bebouwing.

In 1929 werd, met het oog op deze plannen, besloten de nieuwe school te bouwen aan de Burg. Amersfoortlaan. Een belangrijk motief voor het kiezen van deze locatie was onder

andere het aantrekken van leerlingen uit het dorp Sloten. Men wilde verzekerd zijn van voldoende leerlingen voor de school. Zou de nieuwe school meer in de polder komen te liggen, dan zou dit gaan ten koste van het aantal leerlingen.

Oranjeschool (huidige Oranje-Nassausschool) aan de Burg. Amersfoortlaan in Badhoevedorp

De gemeente kocht een stuk grond van de Amsterdamsche Rijtuig Maatschappij en architect J. van der Veen uit Amstelveen kreeg de opdracht een plan te ontwerpen. Voor de officiële aanbesteding zou plaats vinden, werd er ten huize van de heer Kat een vergadering belegd door het bestuur. Dat werd een gedenkwaardige gebeurtenis.

In de notulen van deze bijeenkomst staat het volgende te lezen:

“Kat leest de cijfers voor (van de aanbesteding). Tijdens het voorlezen valt een schilderij naar beneden precies op het hoofd van ‘t hoofd der school en dat van de heer Flug. Beiden krijgen zodanige hoofdwonden, dat de heer Flug naar de dokter moest en de heer Kat thuis verbonden moest worden. Dankzij de verbandtrommel van de heer Hijstek, die dan ook het eerste verband heeft aangelegd en met een ledige verbandtrommel huiswaarts moest keren. Zeer onder de indruk sluit de voorzitter de vergadering.”

Het verslag van de volgende vergadering begint dan ook veelbetekenend: “Dat deze vergadering zonder paniek en zonder bloed mag verlopen...”

Op 11 juli 1930 heeft men de bouw van de nieuwe school aanbesteed en op 1 oktober 1931 werd deze ‘School met den Bijbel’ geopend.

In de hal van de school bevindt zich een gedenksteen met het opschrift: EBEN HAEZER. Deze school is gebouwd in het jaar 1931. Op de steen staan verder de namen van leden van het

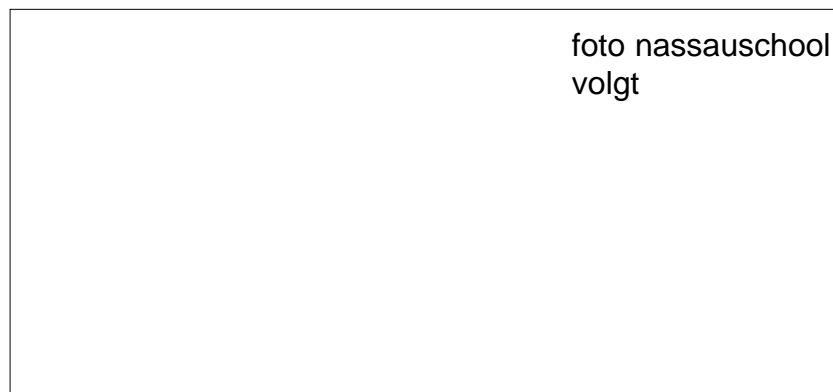

foto nassauschool
volgt

schoolbestuur, de naam van de architect en het hoofd der school, C.A. Kat.

Bij de opening werd de pers uitgenodigd. In de *Hoofddorpsche Courant* verscheen op 10 oktober 1931 een uitgebreid artikel over de geschiedenis van het christelijk onderwijs in ‘de Badhoevebuurt’ en het ontstaan van de nieuw gebouwde school. De titel van het artikel luidde: “De opening van de nieuwe Christelijke School aan de Burgemeester van Amersfoortslaan te Schiphol.”

De oude school aan de Sloterweg werd na gebruik van bijna 25 jaar voor fl. 11.500.- verkocht.

Na de oorlog was de bevolking zo toegenomen dat een tweede christelijke school noodzakelijk bleek te zijn. Deze werd omstreeks 1956 gebouwd aan de Chr. Huygensstraat. Om de scholen te onderscheiden werd er een prijsvraag onder de ouders uitgeschreven. Ze werden gevraagd voor elke school een naam te bedenken. De school aan de Amersfoortslaan

P. J. Rijpstra 40 jaar bij chr. onderwijs

BADHOEVEDORP — Op 1 oktober 1972 herdenkt de heer P. J. Rijpstra, hoofd van de Oranjeschool te Badhoevedorp, de dag waarop hij veertig jaar geleden zijn loopbaan begon als onderwijzer bij het christelijk onderwijs.

De heer Rijpstra, geboortig uit Deinum (Fr.), was achtereenvolgens onderwijzer te Oosterend (Fr.), Haarlem en in Woubrugge.

De jubilaris is reeds verscheidene jaren lid van de gemeenteraad van Haarlemmermeer voor de CHU.

'Meester Rijpstra', in het bijzonder een gewaardeerde figuur in de gemeenschap van Badhoevedorp, beweegt zich lange tijd op specifiek pedagogisch en ook publicistisch terrein. Hij kwam in 1950 naar Badhoevedorp.

Het bestuur van de Vereniging Scholen met de Bijbel in Badhoevedorp en de Ouderkommissie van de Oranjeschool bieden de jubilaris en diens echtgenote een feestdag aan op zaterdag 30 september 1972.

Belangstellenden en oud-leerlingen wordt verzocht zich te melden bij mevrouw M. Blesma-Evendijk, Egelantierstraat 21, telefoon 02968-2917 of bij mevrouw M. Verheul-Verhulst, Groene Zoom 9, Badhoevedorp, telefoon 02968-5168.

kreeg de naam 'Oranjeschool' en de 'tweede' school werd 'Nassauschool' genoemd. Deze 'tweede' school verhuisde later naar de Leibnitzstraat, die was gelegen in een nieuwe wijk. Door het teruglopen van het christelijke deel van de bevolking in Badhoevedorp, werd deze school in 1984 overbodig en opgeheven. De naam 'Nassau' werd toen toegevoegd aan de 'Oranjeschool' en sindsdien heet de school aan de Amersfoordtlaan 'Oranje-Nassauschool'. Aan het eind van de zestiger jaren heeft de 'Vereniging voor Christelijk Voortgezet Onderwijs' een oecumenische school voor Mavo gebouwd. Deze kreeg de naam 'Juliana-College'. Ook deze school is door de afname van het aantal leerlingen gesloten in de tachtiger jaren.

Verenigingsleven

Landelijk waren er aan het begin van de negentiende eeuw door de Hervormde Gemeenten 'Algemeen-Christelijke Vereenigingen' opgericht. Van lieverlee werd er ook in de nieuwe polder aandacht aan geschonken en ontstonden plaatselijk kleine verenigingen, die zich aansloten bij de landelijke organisatie. In 'de Badhoevebuurt' gebeurde dat pas veel later, omdat het hervormde kerkelijke leven grotendeels afhankelijk was van de kerk in Hoofddorp.

- Voor de Hervormde Gemeente richtte de heer C. de Raadt in de dertiger jaren de knapenvereniging 'Odileo' (ons doel is ontspanning) op. Voor de meisjes werd de vereniging T.O.P (tot

ons plezier) ingesteld en de kleine meisjes konden terecht in 'Kiem'. In dezelfde jaren is ook de damesvereniging 'Priscilla' opgericht, die vele bazars hield voor kerkelijke doelen.

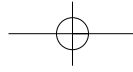
- Voor de Gereformeerde Kerk was er landelijk op 25 oktober 1888 een 'Nederlandschen Bond van Jongelingsverenigingen op Gereformeerden Grondslag' opgericht door J.E. Vonkenberg. Reeds bestaande verenigingen (van de A-kerk) in de grotere steden sloten zich bij deze bond aan. Voor de 'dolerenden' (B-kerk) was de organisatie van J.V.'s veel moeilijker. Het bestuur van de bond stuurde aan de Kerkenraad van de kerk 'aan de Sloterweg' regelmatig circulaire's, zo blijkt uit de notulen van de Kerkenraad. Men wees daarbij onder andere op de noodzaak van het toezicht houden van de Kerkenraad op het reilen en zeilen van een dergelijke jongelingsvereniging.

Het 'opzetten' van een jongelingsvereniging (J.V.) was in de beginjaren van de 'kerk aan de Sloterweg' niet mogelijk. De afstanden waren te groot, bovendien vergden de "inspanningen van de ambtsdragers om de jonge kerk te besturen" te veel tijd en energie. Het heeft tot ongeveer 1910 geduurd voor er een J.V. werd opgericht. In het jaar 1911 werd door de jongelingsvereniging aan de Kerkenraad gevraagd om de kerk 'aan de Sloterweg' te mogen gebruiken voor hun jaarvergadering, wat werd toegestaan. In 1912 schonk de inmiddels ontstane meisjesvereniging (M.V.) aan de Kerkenraad een kleed om te gebruiken bij huwelijks-

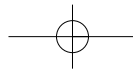
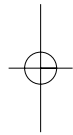
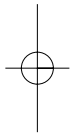
inzegeningen. In de jaren 1912-1913-1914 schonk de M.V. de opbrengst van hun jaarlijkse bazar aan de kerk 'aan de Sloterweg'. In 1914 kwamen er bij de Kerkenraad steeds meer verzoeken van verenigingen binnen om gebruik te mogen maken van het kerkgebouw en de lokalen van de kerk 'aan de Sloterweg'. Maar het kerkgebouw was in een zeer slechte staat. Door het vele vocht waren de muren groen uitgeslagen en "moesten nodig worden geboend". Bovendien overwoog men de ijzeren knoppen binnen in de kerk te overtrekken met hout om het roest onzichtbaar te maken.

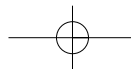
Men wilde in 1914 op een verzoek van de meisjesvereniging het kerkgebouw niet beschikbaar stellen voor het houden van een bazar. Mocht men dan wel de opbrengst van deze bazar aanvaarden? Hierover ontstond in de Kerkenraad een discussie. Door de erbarmelijk staat van het gebouw was elke gift welkom om het kerkgebouw in een goede conditie te houden of te brengen. Men accepteerde de gift van de M.V., maar men trof ook een regeling voor het verhuur van de lokaliteiten. Men zal in de toekomst aan de clubs en verenigingen fl. 0.50 huur per vergadering vragen.

Men was er inmiddels van doordrongen dat er een groter en duurzamer kerkgebouw nodig was voor alle kerkelijke activiteiten in 'de Rijk'. In 1925 is het aantal 'zielen' (kerkleden) van de Gereformeerde Kerk 'aan de Sloterweg' gestegen tot 386, waarvan 167 belijdende leden.

'Rijk' met gereformeerde kerk

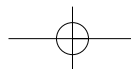
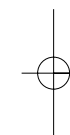
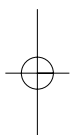

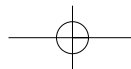
VI BADHOEVEDORP - EEN GEMEENSCHAP

De nieuwe bebouwing rond de (latere) Burgemeester Amersfoordtlaan werd door officiële instanties nog steeds 'de Badhoevebuurt' genoemd. Het was in veel opzichten verwarrend. Men probeerde voor deze 'buurtschap' een goede naam te vinden. In de raadsvergadering van 3 oktober 1930 van het gemeentebestuur te Hoofddorp werd besloten: "dat het wenselijk is deze buurtschap in de omgeving van het dorp Sloten en het fort Schiphol met een aparte naam te noemen..... de buurtschap hierboven bedoeld zal heeten: het dorp Schiphol". De directie van de Nederlandsche Posterijen maakte na verloop van tijd bezwaar tegen dit besluit, omdat het verwarring gaf bij de postbezorging vanuit het dorp Rijk en de stad Amsterdam. (De buurtschap 'Badhoevebuurt' had geen eigen postkantoor en de post werd via het dorp Rijk bezorgd.) In het raadsbesluit van 16 maart 1933 trok de raad de naam Schiphol in. In 1934 had de gemeente Haarlemmermeer aan het Nationaal Grondbezit, dat reeds in 1932 terreinen van 'de Badhoeve' had aangekocht, toestemming gegeven tot de bouw van meer woningen. Nu werd het geven van een goede naam voor 'de buurt' nog meer urgent. Op 6 juni 1935 werd door Burgemeester en Wethouders te Hoofddorp de naam Luchtvaartdorp voorgesteld. Volgens de notulen opperde het raadslid Van Wijk in diezelfde

vergadering de naam Badhoevedorp, hiermee het belang onderstrepend van het werk van Mr Amersfoordt en zijn boerderij 'de Badhoeve'. Na deze opmerking ontstond er in de raad een discussie over de naamgeving. Men wilde nog niet direct een beslissing nemen, maar de zaak rustig overdenken. Er werden allerlei andere namen genoemd en sommige werden ook gebruikt, zoals Post Rijk, Oversloten, Klein of Nieuw Amersfoordt. Op 23 januari 1936 werd er door het college van Burgemeester en Wethouders opnieuw vergaderd over de naam op aandrang van de inspecteur van de PTT te Haarlem in verband met de vestiging van een postkantoor in 'de Badhoevebuurt'. B&W doen het voorstel aan de raad om de naam 'Badhoevedorp' aan te houden. Overeenkomstig dit voorstel wordt aldus besloten door de raad.

Nu er meer bebouwing was gekomen in het nieuwe dorp, werd het voor de gelovigen ook noodzakelijker om in die gemeenschap te kunnen kerken. Dit gold voor beide protestantse kerkgenootschappen. Voor de hervormden, die oorspronkelijk nog steeds behoorden tot de Hervormde Gemeente te Hoofddorp, was er de keus of in Lijnden of in het gymnastieklokaal van de 'School met den Bijbel' bijeen te komen. Ook in de Nieuwe Meer kwam men op zondag bijeen.

Bouw van de Gereformeerde Kerk

De gereformeerden kerkten nog steeds aan de Sloterweg no. 5. In 1928 was dit kerkje van 200 zitplaatsen uitgebreid met de bouw van een hulpkerkje van 350 zitplaatsen. Maar nog was dit niet voldoende. Al enige tijd werd er door de gereformeerden uitgekeken naar een grotere kerkelijke 'behuizing' in het dorp.

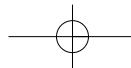
In mei 1933 was door het gemeentebestuur van de Haarlemmermeer een advertentie in de plaatselijke bladen geplaatst voor een ontwerp van een nieuw te bouwen kerk. Het gemeentebestuur had aan het architectenbureau

van Wieger Bruin te Amsterdam een advies "voor een bouwplan van een kerkgebouw in de Badhoevebuurt" gevraagd. Dit bureau bracht een advies uit op 4 oktober 1934 voor de somma van fl. 75.-. Over het (nog te bouwen) dorp had het gemeentebestuur al eerder een advies van bovenstaand architectenbureau gevraagd. Op de advertentie reageerden diverse architecten van een onbekend aantal kerkgenootschappen.

Hoe het plan uiteindelijk werd gerealiseerd is heel aardig beschreven in een schrijven van de financiële commissie aan de Kerkenraad van de Gereformeerde Kerk:

De eerste steenlegging

'Badhoevekerk' met pastorie

Aan den Raad der Gereformeerde Kerk Sloterweg, Haarlemmermeer.

Weleerwaarde Heeren en Broeders.

Afwijkende van de gewoonte, heeft de Commissie van Beheer, hierbij de eer, U hooggeacht college, aan te bieden een kort verslag, betreffende de werkzaamheden in verband met den bouw van de nieuwe kerk. Toen in 1928 de nieuwe hulpkerk werd gebouwd waren allen zeer tevreden, het interieur zag er gezellig uit, al was het dan een hulpkerk. Vijf jaar later moesten vele aanvragers voor zitplaatsen worden teleurgesteld. Meer dan eens was door de commissie over de zitplaatsenaangelegenheid gesproken.

Maar, als de nood op zijn hoogst is, is de uitkomst nabij. Zoo ook nu. Op 6 mei 1933 plaatste het Gemeentebestuur van Haarlemmermeer een advertentie in de plaatselijke bladen, waarvan de inhoud U allen bekend is.

Nu deze gelegenheid werd geboden, om voor een eventueel nieuw te bouwen kerk, gratis een perceel grond te krijgen, moest door de Commissie de hand aan de ploeg geslagen worden.

In een, korten tijd daarna, gehouden ledenvergadering, werden de plannen ter sprake gebracht en hoewel niet allen, stonden de meesten sympathiek tegenover bedoelde plannen. Nadat een zestal architecten was uitgenoodigd; ik zal U sparen en niet al die besprekingen, die soms minder prettig waren, weergeven.

Op 1 november 1933 kon de Commissie een tweetal teekeningen den leden voorleggen.

Op een enkele na vonden al de leden de plannen mooi. Op 21 December 1933 werden meerbedoelde plannen bij Burgemeester en Wethouders dezer gemeente ingediend en dank zij de volle medewerking van onzen Burgemeester, Mr A. Slob, ontving de Commissie reeds op 26 Februari 1934 bericht van B&W dat het plan van den architect J. de Nooyer te Heemstede was gekozen. De plannen konden nu verder worden uitgewerkt en in een gecombineerde vergadering, tusschen kerkeraad en commissie, werd door den kerkeraad aan de commissie opdracht gegeven:

- 1. Over te gaan tot aanbesteding van een nieuwe kerk en pastorie met bijgebouwen¹, volgens de plannen, opgemaakt door den heer J. de Nooyer te Heemstede.*
- 2. Die werkzaamheden te verrichten, die tot uitvoering van het plan noodzakelijk mochten worden geacht. In de maand Augustus 1934 had de aanbesteding plaats. Er waren 26 inschrijvingsbiljetten. De hoogste inschrijver was C. van Vliet, wonende te 's-Gravenhage, voor fl. 47.650.- De laagste inschrijver was de Firma J. v.d. Walle te Haarlem voor fl. 31.971.-.*

Na de noodige inlichtingen omtrent de heer J. van der Walle te hebben ingewonnen, werd het werk, na daartoe machtiging van den kerkeraad te hebben bekomen, gegund aan den laagsten inschrijver, de Firma J. van der Walle voornoemd. Voorts werd het heiwerk gegund aan A. van den Heuvel te Aalsmeer. Centrale verwarming aan Van Iperen, eveneens te Aalsmeer. Meubilair, banken en orgelbetimmering aan de Firma Stam te Nieuwkoop. Electriciteit, lampen en verdere verlichting aan Van Brakel te Haarlem. Kapspanten aan Constructiewerkplaats te Lemelerveld. Stoffering aan D. van Bergen, alhier. Tuinaanleg aan Van Ginkel, eveneens alhier. Het hiervoor genoemde, vorderde een totaal bedrag van fl. 43.374,78.

Ter verbetering van het in- en exterieur was inmiddels besloten tot het volgende:

- 1. geglazuurde pannen, meer kosten fl. 500.-*
- 2. schuifdeur vergaderlokaal, meer kosten fl. 200.-*
- 3. geheel nieuw meubilair, meer kosten fl. 1.800.- totaal fl. 2.500.-.*

Zoals wij zien kostte de kerk, zooals oorspronkelijk het plan was, fl. 40.824,78. Vooral de post electrisch licht ging meer dan wij verwacht hadden boven de begrooting. Bij het naderen der voltooiing van de kerk, werd de commissie voor een buitengewoon moeilijke beslissing geplaatst. Het oude orgel in de oude kerk, kon volgens deskundigen niet meer worden verplaatst. Een nieuw orgel was te duur! Uitgezien moest worden naar een gebruikt orgel. Na bezichtiging van een orgel te Breda, werd het aangekocht voor fl. 1.625.- met 25 jaar garantie van de firma Spiering te Dordrecht. Nu waren, zooals het scheen, alle bezwaren overwonnen. Op 20 juni 1935 kon het kerkgebouw in gebruik genomen worden. Hiermede zijn thans de meest belangrijkste feiten over de kerkbouw gememoreerd. Wij zouden echter onvolledig zijn, als wij dit verslag beëindigen zonder het maken van enkele algemeene opmerkingen.

Allereerst past het ons, woorden van dank te brengen aan den Heere onzen God, voor zijn vele zegeningen, die wij vóór en gedurende den bouw mochten ontvangen. Voor de Commissie van Beheer leeft de overtuiging, dat wij deze kerk uit 's Heeren hand ontvangen hebben. Wel was er soms meeningsverschil, doch steeds werden de handen ineengeslagen, en zochten wij, persoonlijke inzichten voorbijziende, het goede voor 's Heeren zaak.

Naast de dank aan den Heere onzen God, willen wij ook de architect, den aannemer en onderaannemers dank zeggen voor het geleverde werk.

¹ *paardenpoortje en paardenstal*

Omdat de afstanden in de polder groot waren, was er bij de nieuwe kerk een paardenpoort en paardenstal gebouwd. Voor het begin van de kerkdienst werd 'het gerij' onder het paardenpoortje gereden, zodat men onder de poort kon uitstappen en door de zij-ingang naar binnen kon gaan. De paarden werden daarna uitgespannen, in de stal gebracht en van water en voer voorzien. De koetsen werden op het achtererf van de kerk 'gestald'.

In november 1934 was bij notaris Heinsius te Hoofddorp de koopakte van de grond van de nieuwe kerk gepasseerd en de bouw kon een aanvang nemen. De kerk werd op 20 juni 1935 door ds. J. van der Leek in gebruik genomen. Een gedenksteen in het voorportaal van de kerk herinnerde hier aan. Als spreuk werd meegegeven: "Want Hij is onze vrede", een tekst uit Efeze 2:14a. Voor de opening van de kerk waren uitgenodigd de kerkenraden van Halfweg, Hoofddorp, Haarlemmermeer-Oostzij, Amsterdam-Zuid en -West en het college van Burgemeester en Wethouders van de Haarlemmermeer. Het was een feestelijke dag! In het torentje van de kerk was een luidklok aangebracht, die echter door de Duitsers in de bezettingsjaren werd geroofd. Na de oorlog kon men de hand leggen op een mooie luidklok met het randschrift: "Ik zal na lijden - en bevrijden - door mijn klanken - 't al God danken - mei 1943-november 1949". Maar voor het echte laten luiden van de klok was de constructie van de toren niet zwaar genoeg. De klok kan men slechts laten klepelen.

September 1937 vond een naamsverandering plaats van de kerkelijke gemeente, die als volgt luidde: "De Gereformeerde Kerk van Haarlemmermeer-Sloterweg' zal voortaan heten 'Gereformeerde Kerk te Badhoevedorp'."

Op 16 maart 1938 werd het vijftigjarig bestaan van de Gereformeerde Kerk te Badhoevedorp gevierd. Ds. J. van der Leek hield een toespraak in de kerk aan de Havikstraat waarin hij de

geschiedenis van de Gereformeerde Kerk beschrijft. Ook sprak hij zijn blijdschap uit over de nieuwe kerk. Maar in het nieuwe kerkelijke complex ontbrak nog iets. Bij de kerk en pastorie was namelijk geen kosterswoning gepland. In maart 1939 ontwierp men een plan voor een kosterswoning, eventueel met hulplokalen. Locatie: op het achterterrein van de Badhoevekerk, hoek Snipstraat-Roerdompstraat. In juli 1939 werd het ingediende plan door de bouwcommissie van de gemeente Haarlemmermeer afgekeurd. De reden was "dat het uiterlijk van de woning niet aansloot bij de gebouwen in de omgeving". Bovendien wilde de gemeente Haarlemmermeer dat de aanbesteding publiek zal zijn en niet 'in eigen kring'. De prijs zal waarschijnlijk fl. 7.000.- in plaats van fl. 5.000.- zijn. In september 1939 besloot de Commissie van Beheer dat alléén de kosterswoning (zonder lokaliteiten) gebouwd zal worden. Het plan (met zalen) was te kostbaar. De kosterswoning werd gebouwd door het bouwkundig bureau C. van Damme te Hoofddorp. B&W van de gemeente Haarlemmermeer laat in het najaar van 1939 weten dat wegens luchtgevaar een sirene op het dak van de kerk geplaatst moest worden. Een oorlog leek onafwendbaar.

In 1948, na de oorlog, vond onder leiding van architect J. de Nooyer alsnog een verbouwing plaats van de bestaande lokalen van de Gereformeerde kerk en het maken van een hangkelder van gewapend-beton.

Bijeenkomst hervormde kerkgangers

Nu het dorpsleven zich steeds meer af ging spelen in Badhoevedorp zelf, wilden de hervormden daar ook een plaats hebben om bijeen te komen. Voor de hervormden werden er vanuit Hoofddorp in 1934 gelden beschikbaar gesteld om in 'de Badhoevebuurt' maandelijks kerkdiensten te houden. Na het in gebruik nemen van de christelijke school aan de Amersfoortlaan werd door de Kerkenraad van de Hervormde Gemeente in 1935 het verzoek aan het schoolbestuur gedaan om in het gymnastieklokaal 's zondags te mogen kerken. Dit verzoek werd ingewilligd. Daar men deze zaal in het weekend als kerkzaal moest inrichten, werd voor het begeleiden van de kerkzang elke zaterdag het orgel van de heer Kooy door de heer Plessius op een bakfiets naar de school gereden. Voor de conditie van het orgel was dit niet zo goed, het was zelfs heel slecht.

De Hervormde Gemeente had nu drie plaatsen van samenkomst in het noorden van de Haarlemmermeer gekregen Lijnden, Nieuwe Meer en de christelijke school aan de Amersfoortlaan.

In september 1939 worden de omstandigheden om in de 'School met den Bijbel' te kunnen kerken onmogelijk, daar dit gebouw gevorderd wordt voor de inkwartiering van Nederlandse militairen, afkomstig van een garnizoen te Schiphol.

1940-1941

Bij de inval van de Duitsers in Nederland in mei 1940 veranderden er veel dingen in en rond Badhoevedorp. De omgeving van Schiphol werd een gevaarlijk en vijandig gebied. Zo werd de 'School met den Bijbel' eerst gevorderd door Nederlandse soldaten en later door de Duitse bezetter. Dit had tot gevolg dat de hervormde kerkgangers een andere plaats van samenkomst moesten zoeken nu ze niet meer in de gymnastiekzaal van de 'School met den Bijbel' konden kerken. Die plaats werd eerst gevonden in het gebouw 'De Waterwolf' aan de Sloterweg. De avonddiensten werden ge-

houden bij de fa. Spierdijk (= de oude Gereformeerde Kerk) aan de Sloterweg. Naderhand kreeg men onderdak aangeboden in de gereformeerde kerk aan de Havikstraat voor een huur van fl. 5.- per dienst. Daar werden de ochtenddiensten 'om en om' (om 9 en 10.30 uur) van beide 'gezindten' gehouden.

De bezetting van de school gaf voor leerlingen en personeel grote problemen. Er werd een voorlopige oplossing gevonden voor het lesgeven in het betrekken van een huis aan de Snipstraat (no. 12). Ook vonden leerlingen onderdak in 'de Badhoevekerk' en in de voormalige school aan de Sloterweg. Het lesgeven in de kerk was geen succes. Ondanks de vertimmerde banken, die verbreed waren met een lessenaar, bleek de holle ruimte niet geschikt om aan enkele klassen les te geven. In augustus 1941 werd nog een huis aan de Snipstraat bij gehuurd. De schooltijden waren aangepast. Er werd les gegeven van 9 tot 13 uur voor de ene helft van de scholieren en de andere helft kon van 13 tot 17 uur naar school.

Al spoedig kwamen er allerlei instructies binnen van het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, die voor het personeel van de school gevolgen konden hebben. Men mocht bijvoorbeeld geen joden in de school hebben. Dit verbod gold van leerkracht tot schoonmaker. Ook mocht men niet trouwen met een jood/jodin. Anders volgde er ontslag. Bij sollicitatie van nieuwe personeelsleden

werd hun een 'Verklaring' voorgelegd, die zij moesten ondertekenen.

De 'Verklaring' luidde als volgt:

"Ik verklaar hierbij plechtig, dat ik zolang ik mijn ambt bekleed, de verordeningen en andere bepalingen van den Rijkscmissaris voor het bezette Nederlandsche gebied en van de hem onderschikte Duitse organen naar eer en geweten zal nakomen en mij zal onthouden van elke handeling, gericht tegen het Duitse Rijk of de Duitse Weermacht. Dit bekrachtig ik door mijn handtekening."

Een ander circulaire verbod het dragen van insignes of onderscheidingstekenen in de school met een uitzondering voor Duitse kinderen. Het verbod gold bovendien niet voor de onderwijzer die in N.S.B.-uniform voor de klas wilde staan.

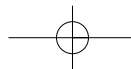
De verboden volgden elkaar met een vaste regelmaat op:

De burgemeester der gemeente HAARLEMMERMEER
brengt hiernede ter kennis van de burgerij van het Badhoevedorp
dat de Duitse militaire overheid zal gaan toepassen

buitengewoon strenge straf-maatregelen

maart 1941: Er mag niet meer worden nagevraagd of iemand lid is van de N.S.B.

juli 1941: Alle afbeeldingen van levende leden van het Koninklijk Huis moeten uit openbare gebouwen en scholen worden verwijderd. Kinderen mogen geen rood-wit-blauw vlaggetje aan hun fiets hebben.

oktober 1941: Onderwijs in de Duitse taal wordt verplicht. Engels en Frans komen te vervallen.

november 1941: Scholen mogen niet meer genoemd worden naar levende leden van het Koninklijk Huis.

Eerste kerkje voor de Hervormde Gemeente.

Door de hervormden werd in die periode uitgekeken naar een andere, een 'eigen plek' om te kerken. Temeer daar door de Hervormde Gemeente een aanvraag tot een zelfstandige gemeente was gedaan om niet meer een onderdeel (en dus afhankelijk) te zijn van de Kerkenraad van de Hervormde Gemeente te Hoofddorp. Men liet in de Reigerstraat (38a) een nieuw kerkje bouwen door Roel van der Meulen en op 15 februari 1942 werd het in gebruik genomen. Het gebouw kreeg de naam 'Immanuëlkerk'. Men was voor onderdak niet langer afhankelijk van school of gereformeerde kerk, maar kerkelijk was men nog steeds afhankelijk van Hoofddorp.

In diezelfde periode werd de eerste predikant ds. J.H. Boerlijst, die reeds van 30 november 1940 als hulpprediker werkzaam was, bevestigd in de nieuwe kerkelijke gemeente. Voor deze gelegenheid stuurde de wijkraad van de Hervormde Gemeente in Badhoevedorp een uitnodiging naar de Kerkenraad van de Gereformeerde Kerk ter plaatse tot bijwoning van deze dienst.

Het eerste orgel dat in dit kerkje is gebruikt,

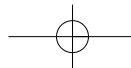
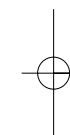
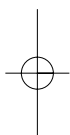
was gebouwd door de firma de Wit. (In die periode was het orgelbedrijfje gevestigd in Badhoevedorp, maar is later verhuisd naar Nieuw Vennep.) Het orgel stond eerst op het balkon en later werd het verplaatst naar het podium. In de oorlogsjaren was er een kerkkoor ontstaan dat later tot oratoriumkoor werd omgevormd.

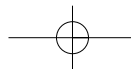
Het kerkelijk nieuws voor de Hervormde Gemeente werd in de dertiger jaren gepubliceerd in *Onze kerkbode*. In juni 1940 schrijft ds. J.C. Salverda in dit blad het volgende:

"Weinig hadden we een vorig maal kunnen vermoeden dat het Juni-nummer van *Onze Kerkbode* onder zóó totaal gewijzigde levensomstandigheden zou verschijnen. Néén, ik zal hier niet alles nog eens herhalen, wat gij allen reeds weet en waarover we onze hoofden zoo moe gedacht hebben. Het is bijkans te veel. Gelukkig, de ongelijke strijd werd spoedig beëindigd. Onze dappere weermacht heeft de wapens gestrekt. Dit heeft verdere menschenlactingen voorkomen. Met dit al, duizende jonge bloeiende levens zijn afgesneden geworden."

1943

In december 1943 werd een aantal mensen vanuit Lijnden geëvacueerd naar Badhoevedorp, omdat er een afweerbatterij door de Duitsers werd geplaatst. De kerkelijke vergaderingen werden steeds meer in de middag gehouden vanwege verduistering en brandstofgebrek.

Men wilde in ieder geval geen bijbelavonden meer op donkere avonden organiseren, omdat er dan bijna geen bezoek kwam. Eventueel wel op winteravonden met 'lichte maan'.

1944

Per 1 januari 1944 werden de wijken Badhoevedorp en Lijnden tot één zelfstandige Hervormde Gemeente samengevoegd. In datzelfde jaar werd door hervormden en gereformeerden een gezamenlijke bidstond gehouden in de gereformeerde kerk. In de notulen van het laatste oorlogsjaar werd aangetekend dat door de hervormde Kerkenraad een voedselcommissie was ingesteld "om die mensen te kunnen helpen die het nodig hebben". Aanvragen van buiten de Meer werden afgewezen. In de gereformeerde kerk was inmiddels een zusterkring opgericht, die voor de diaconie kleding inzamelde "om anderen, die er om verlegen zitten, te kunnen dienen".

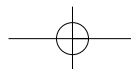
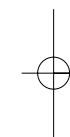
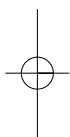
Ook voor de 'School met den Bijbel' werd het aan het eind van de oorlog steeds moeilijker om alle problemen te overwinnen. Toch maakte men plannen om een kleuterschool op te richten. Bepaalde lokaliteiten waren namelijk door de bezetter vrijgegeven. De heer Kat deed in augustus 1944 opgave aan Burgemeester en Wethouders dat de school 308 leerlingen en negen leerkrachten telde. Als men hele dagen school zou houden, dan waren er toch nog vier lokalen te weinig.

1945

Aan het eind van de oorlog, in maart 1945, werd er een uitnodiging van de gereformeerde Kerkenraad aan de hervormde Kerkenraad verstuurd om in de kerk aan de Havikstraat een gezamenlijke Paasdienst te houden, waarin zullen voorgaan ds. F.D Emous en ds. J. van der Leek. In bijzondere omstandigheden voelde men zich eensgezind.

Rehoboth

In de Nieuwe Meer was er in de dertiger jaren behoefte aan een zondagsschool. Hiervoor wordt eerst een schuur gehuurd, maar later kreeg men stukje grond in erfpacht waarop het gebouwtje 'Rehoboth' wordt gebouwd door aannemer B. Slingerland voor fl. 2.500.-. Vrijwel alles werd met eigen krachten gedaan, zoals de aanleg van de elektriciteit en het schilderwerk. Het aantal zitplaatsen was ongeveer tachtig. Officieel viel deze evangelisatiepost onder de gemeente te Hoofddorp, maar de post bleef eigendom van vier eigenaren, die in de Nieuwe Meer woonden. In 1943 schreef notaris J. Scholten te Hoofddorp aan de heer C. de Raadt een brief over de overdracht van het wijkgebouw 'Rehoboth' aan de Hervormde Gemeente tegen betaling van fl.1.-. Daar deze overdracht in oorlogstijd gebeurde, duurde het enige tijd voor alle zaken hieromtrent met de eigenaren geregeld waren. Inmiddels werd na jarenlang overleg en discussie met de hervormde Kerkenraad te Hoofddorp met ingang van 1

januari 1944 de 'afdeling Badhoevedorp' (met de wijken Lijnden, Nieuwe Meer en Badhoevedorp) samengevoegd tot de zelfstandige gemeente Badhoevedorp/Lijnden. De kerkelijke gemeente kreeg hierdoor rechtspersoonlijkheid en was onafhankelijk in handelen geworden. Hierdoor werd het mogelijk dat het gebouw 'Rehoboth' in mei 1944 aan de Kerkvoogdij der Hervormde Gemeente te Badhoevedorp werd overgedragen. Hoewel het voor een bedrag van fl. 1.- was overgedragen, werd de waarde van de registratierechten op dat moment op fl. 1.000.- geschat.

Rehoboth

In 1975 wordt het voor kerkelijke doelen gebruikte gebouwtje 'Rehoboth' met achtergelegen consistoriekamer getaxeerd op fl. 35.000.- door de Firma Hetteema & Disselkoeen te Amsterdam.

In 1981 wordt bovengenoemd gebouw verhuurd aan het Bestuur van de Buurtvereniging 'Nieuwe Meer' voor een periode van twintig jaar (tot 1-1-2000). De huur bedroeg fl. 350.- per jaar. De damesvereniging 'Priscilla', die reeds eerder onderdak had gevonden in 'Rehoboth', zal voor haar activiteiten, zonder enige financiële verplichting, de beschikking houden over het verhuurde. De damesvereniging 'Priscilla' organiseerde jaarlijks een bazar, waarvan de opbrengst afgedragen werd aan de Kerkvoogdij. Na het opheffen van 'Priscilla' in 1994 zijn de lasten van het gebouw 'Rehoboth' te hoog geworden voor de Hervormde Gemeente. Uiteindelijk heeft men het gebouw 'Rehoboth' verkocht aan het bestuur van de Buurtvereniging 'Nieuwe Meer' voor een bedrag van fl. 10.000.-.

van veel activiteiten bevond zich daar echter wel. Reeds in 1930 was er bij de rooms-katholieke gelovigen de wens opgekomen om in de omgeving van Schiphol een kerk te bouwen. Per advertentie (9 februari 1937) liet het kerkbestuur van de "H. Franciscus van Sales" te

Rooms-Katholieke kerk

De gereformeerde gelovigen hadden sinds 1935 een kerkgebouw in het centrum van het nieuwe dorp. De hervormden kerkten in de dertiger jaren in de nieuwe school aan de Amersfoordtlaan en hadden sinds 1942 een tijdelijk onderkomen in de Reigerstraat gevonden.

De rooms-katholieken gingen nog steeds ter kerke in Lijnden in de "H. Franciscus van Saliskerk" (1860) en hadden geen plaats van bijeenkomst in het nieuwe dorp. Het centrum

Haarlemmermeer weten, na goedkeuring van het Bisdom Haarlem, dat voor rooms-katholiek georganiseerde aannemers zou worden aanbesteed: "Het bouwen van een kerkgebouw met toren en sacristie aan den Adelaarsweg, in Het Badhoevedorp te Haarlemmermeer. Bestek en teekeningen ad Fl. 5.-." Er werden 42 bestekken met tekeningen verkocht. Pastoor F.H.J.M. Cornet van bovengenoemde "H. Franciscus van Sales"-kerk uit Lijnden werd de bouwpastoor en J.M. van Hardeveld uit Amsterdam was de architect. De bouw werd gegund aan de gebroeders Ransdorp te Lisse, die voor fl. 40.970.- hadden ingeschreven.

Op 16 juni 1937 vond de eerste steenlegging plaats van de kerk, zoals we die nu kennen. De kerk werd in- en uitwendig uitgevoerd in schoonmetselwerk zoals dat paste in de periode van de Delftse-schoolstijl. Tot 14 maart 1939 werd de kerk gebruikt als hulpkerk van de Lijndense parochie om daarna een zelfstandige kerk te worden. De kerk had van het Bisdom Haarlem de naam "H.H. Engelbewaarders" gekregen.

Bouw van nieuwe Hervormde Kerk - de Immanuëlkerk

Begin 1945 was de schuld, die men had gemaakt om het kerkgebouwtje in de Reigerstraat te kunnen financieren, afgelost. Kort daarop werd begonnen met de vorming van een fonds voor de financiering van een nieuw kerkgebouw. Dit deed men "door het sparen

Maquette met aan voorkant de kosterwoning

door de gemeente én door het plaatsen van een renteloze obligatielening". Het Immanuëlkerkje in de Reigerstraat heeft na de oorlog tot 1956 gefunctioneerd. In mei van dat jaar werd het verkocht aan de Gereformeerde Kerk voor fl. 4.750.- voor het (gereformeerde) jeugdwerk. Het gebouwtje heeft tot 1959, toen de Karavanserai in gebruik werd genomen, als jeugdhuis dienst gedaan. Daarna is het gekocht door de padvinderij tot het gebouw in 1973 zo slecht was geworden dat het is afgebroken. Naast sparen en het uitgeven van obligaties werden allerlei acties ondernomen. Er werden brieven naar andere Hervormde Gemeenten

gestuurd om hulp op financieel gebied. Maar veel leverde dit niet op. Maar men bedacht iets. Ds. C.J. Mellink en één van de kerkenraadsleden zijn op "campagne" gegaan in Friesland om steun te vragen voor een nieuw te bouwen kerk. De "campagne" werd een succes!

In de hervormde Kerkenraad had men namelijk al enige tijd plannen voor een nieuw te bouwen kerk op de hoek van de Roerdompstraat/Groenezoom. Maar door de nabijheid van Schiphol mocht daar geen hoogbouw uitgevoerd worden. Men moest dus naar een andere locatie uitkijken. Na enige tijd vond men deze aan de Sloterweg/hoek Keizersweg, op de grens van een nieuw te bouwen wijk. In het jaar 1956 werd de nieuwe Immanuëlkerk in gebruik genomen. Het ontwerp van het architectenbureau Van Pothoven was zo nieuw dat het nadien nauwelijks meer is toegepast. De kerkzaal werd op de eerste verdieping gesitueerd, terwijl de vergader- en andere zalen zich op de begane grond bevonden. Volgens het boekje "Moderne monumenten" (uitgegeven door het Sociografisch Bureau "De Meerlanden"-1985) was het ontwerp ongebruikelijk voor een kerk. De eerste steen, waarin het woord "Immanuëlkerk" was gebeiteld, is gelegd door mejuffrouw Nel van Dijk samen met Ds. C.J. Mellink. In de loop van de tijd werd er, na klachten over de onbereikbaarheid van de kerkzaal, een invalidelift in aangebracht. De Hervormde Gemeente in Badhoevedorp had een "volwassen" onderkomen gekregen.

Hervormde kerk Badhoevedorp

Orgel

In het nieuwe kerkgebouw heeft men zich nog 6 jaar moeten behelpen met een harmonium. Er was eenvoudig geen geld om een nieuw orgel aan te schaffen. Er werd een orgelcommissie in het leven geroepen en na diverse acties en "orgelcollecten" kon uiteindelijk aan de fa. W. van Leeuwen Gzn te Leiderdorp opdracht worden gegeven tot de bouw van een orgel, waarbij men werd geadviseerd door de bekende organist Simon C. Jansen. Op 29 november 1962 werd het nieuwe orgel tijdens een feestelijke dienst in gebruik genomen.

Het werd een tweeklaviers mechanisch orgel voor een bedrag van fl. 60.000.-. Om het orgel te "completeren" met een aantal registers bedroegen de kosten uiteindelijk fl. 80.000.-. Het is een zogenoemd "neo-barok"-orgel, gebouwd naar voorbeeld van orgels die in de Nederlanden in de periode 1620-1750 werden gebouwd. Deze "neo-barok"-orgels werden gebouwd als reactie op de "fabrieksorgels" van de jaren 1920-1950. De klank is helder en warm.

De dispositie van het orgel is als volgt:

HOOFDWERK	RUGWERK
Prestant 8'	Holpijp 8'
Roerfluit 8'	Quintadeen 8'
Spitsgamba 8'	Prestant 4'
Octaaf 4'	Roerfluit 4'
Gedekte fluit 4'	Nachthoorn 2'
Octaaf 2'	Sexquialter (2 sterk)
Mixtuur 2' (4 sterk)	Scherp 1 (3 sterk)
	Kromhoorn 8'

PEDAAL	NEVENREGISTERS
Subbas 16'	Koppel Rugwerk-Hoofdwerk
Prestant 8'	Koppel Rugwerk-Pedaal
Octaaf 4'	Koppel Hoofdwerk-Pedaal
Fagot 16'	Tremulant (Rugwerk)

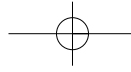
SYSTEEM: Mechanische sleeplade.

Brand - Immanuëlkerk.

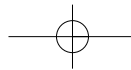
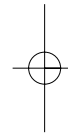
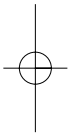
Op 28 november 1968 brak er om 14.00 uur brand in de "Immanuëlkerk" uit. De brand was ontstaan in de verwarmingskanalen, die de hetelucht voerden naar de benedenlokalen, de kerk en de kosterwoning. De brand was niet doorgedrongen tot de kerkzaal, maar de benedenlokalen hadden grote schade opgelopen. Er was wel rook doorgedrongen in de kerkzaal, zodat alles was bedekt met een dikke laag roet. Er ontstonden uiteraard allerlei problemen, zoals het niet kunnen doorgaan van kerkdiensten, rouw- en trouwdiensten, de opslag van de inventaris et cetera. Ook het orgel was hierdoor beschadigd, hoewel de schade minder ernstig leek te zijn dan men eerst dacht. Na demontage zijn de orgelpijpen in de kerk opgeslagen en na reparatie van de kerk opnieuw schoongemaakt en gemonteerd. Hiervoor werd opnieuw orgelmaker Van Leeuwen ingeschakeld. Zijn bedrijf was inmiddels in Alkmaar gevestigd na een samengaan met de fa. B. Pels en Zoon N.V. Deze orgelmakers hebben het orgel gerestaureerd voor een bedrag van fl. 13.547,52.

In april 1969 was de kerk volledig gerestaureerd en kon het gebouw weer in gebruik worden genomen. Bij de brand is een groot deel van het kerkelijk archief verloren gegaan.

Kun je misschien aan een krantenknipsel komen van die brand met een foto?

volgt

VII BESTUUR EN ORGANISATIE

Het bestuur en de organisatie van de twee protestantse kerkgemeenschappen in ons dorp waren totaal verschillend. Kerkelijke tradities speelden hierin een grote rol. De zusterkerken zijn, vaak ongewild, ieder hun eigen en aparte weg gegaan door invloeden van buitenaf en van hogerhand. Op andere momenten namen bewust en principieel afstand van elkaar.

De Hervormde Gemeente

In de geschiedenis van de gemeente zijn sinds het ontstaan van Badhoevedorp veel verschillende perioden geweest. Men was als 'evangelisatiepost' bestuurlijk en financieel heel lang afhankelijk van de kerkelijke gemeente in Hoofddorp. Daar werden beslissingen genomen betreffende kerkelijke zaken, het geven van catechisatie, het doen van belijdenis en de bediening van doop en avondmaal. Van 20 september 1929 tot oktober 1956 was ds. J.C. Salverda predikant te Hoofddorp. In de evangelisatieposten werkten hulppredikers of godsdienstonderwijzers. Dit was ook het geval in Lijnden en later in Badhoevedorp. In notulen uit 1934 van de Hervormde Gemeente (Hoofddorp) is sprake van het beschikbaar stellen van gelden om in 'de Badhoevebuurt' geregelde maandelijks kerkdiensten te houden.

Tot de komst van de eerste hulpprediker in 1937 werkte de heer W.T.J. Koudstaal tijdelijk als godsdienstonderwijzer in Badhoevedorp.

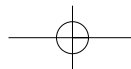
Daarna kwam ds. B.J. Ader vanaf 1 september 1937 voor een jaar als hulpprediker werken. In september 1938 vertrok hij naar Nieuwe Beerta in Groningen. Tijdens de oorlog nam hij actief deel aan het verzet en gaf honderden joodse landgenoten onderdak. In 1944 is hij door de Duitsers opgepakt en in Groningen gefusilleerd. Zijn vrouw, mevr. J.A. Ader-Appels, heeft deze gebeurtenissen beschreven in *Een Groninger pastorie in de storm*.

Van 2 januari 1939 tot 1 december 1939 werkte ds. M.E. Ouwehand in de kerkelijke gemeente. Op 30 november 1940 kwam ds. H. Boerlijst naar de Haarlemmermeer als hulpprediker. Op 2 januari 1942 kreeg de Hervormde Gemeente van de hogere kerkelijke instanties toestemming voor een tweede predikantsplaats, die vervuld werd door ds. Boerlijst.

De kerkelijke gemeente in Badhoevedorp had vanaf 1942 een eigen predikant en een eigen kerkgebouw (Reigerstraat), maar was nog niet zelfstandig. Wel bestond binnen de Hervormde Gemeente Haarlemmermeer de wijk Badhoevedorp met een eigen wijkkerkenraad. Deze raad stelde per 1 april 1943 de heer J. Ingwersen aan tot godsdienstonderwijzer, die tot 1 september 1945 is gebleven. Eén van de taken van de heer Ingwersen was voorgaan in de diensten in wijkgebouw 'Rehoboth' in de Nieuwe Meer. De evangelisatie-vereniging 'Rehoboth' hield daar elke kerkdiensten.

ds. B.J. Ader

Zegel

In de periode van zelfstandig worden van de Hervormde Gemeente wilde de gemeente onder leiding van ds. J.H. Boerlijst dit tot uitdrukking brengen in het laten maken van een zegel. Dit staat te lezen in *"Als een lelie onder de doornen"*. Beschrijving van de kerkzegels van de Nederlandse Hervormde Kerk van de auteur T.L. Korporaal.

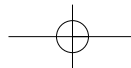
In deze beschrijving vinden wij het volgende: De noodkerk kreeg van de eerste predikant, ds. J.H. Boerlijst, de naam Immanuël. Een ontwerper werd gevraagd om "God met ons" uit te beelden. De scribe van de Kerkenraad schreef op 4 maart 1960 het volgende over het zegel: "De ontwerper koos toen de geschiedenis uit het Nieuwe Testament, waar verteld wordt hoe

Jezus wandelde op de golven van de zee, terwijl de discipelen op het schip waren. Zij behoeven niet te vrez-
zen, want Jezus is er. Op het zegel ziet u precies achter de hand van Jezus de boeg van het schip en de discipelen op het dek."

Randschrift: Sigill . Eccles .
Badhoevedorpensis

Jaar: 1942
Ontwerper: H. Fortuin, Maassluis

In Lijnden werkte dhr P. van den Berg van oktober 1927 tot 1 april 1944 als godsdienstonderwijzer. Badhoevedorp en Lijnden werden per 1 januari 1944 samengevoegd tot één zelfstandige gemeente met ds. J.H. Boerlijst als predikant. Deze werd na zijn vertrek op 3 september 1944 opgevolgd door ds. F.D. Emous. De bevestiging en intrede van ds. Emous vonden op verzoek van de Hervormde Gemeente plaats in de gereformeerde kerk aan de vijver, omdat men aannam dat het hervormde kerkje in de Reigerstraat niet alle genodigden en belangstellenden zou kunnen bevatten. Ds.

ds. F.D. Emous

Emous heeft van 22 oktober 1944 tot 10 april 1948 in de gemeente gewerkt. Hij heeft de laatste moeilijke oorlogsjaren, de bevrijding en de eerste na-oorlogse jaren meegemaakt. Ds. Emous was ook werkzaam in Sloten. Zijn naam staat daar namelijk vermeld op het predikantenbord.

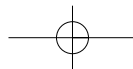
In Lijnden volgde ds. J.A. Gelderman de heer P. van den Berg op. Ds. Gelderman bleef tot 14 oktober 1945 als hulpprediker werkzaam.

Op 1 februari 1946 kwam er opnieuw verandering in de kerkelijke situatie. De samengevoegde gemeente werd verdeeld in twee 'buurt'-gemeenten met elk een eigen Kerkenraad en predikant. Ds. J.C. Mellink volgde ds. Emous per 30 mei 1948 op en bleef in Badhoevedorp tot 16 mei 1971.

In Lijnden werkten achtereenvolgens de predikanten ds. G.W. IJzerman (van 30 juni 1946 tot 23 april 1950), ds. H.H. Tulp (van 21 mei 1950 tot 15 januari 1956) en ds. W. van Beem (van 17 juni 1956 tot 25 september 1960).

De situatie van de twee 'buurt'-gemeenten bleef bestaan tot 1 januari 1961.

De Hervormde Gemeente werd begin 1961 opgesplitst in twee zelfstandige gemeenten, namelijk Badhoevedorp en Lijnden. Ds. Mellink stond reeds in Badhoevedorp, maar in Lijnden kwam per 14 mei 1961 ds. D. Dubbelman werken. Hij bleef tot oktober 1967. Na hem heeft de heer E.K. Teijgeler tot 1 september 1969 bijstand verleend in het pastoraat te Lijnden.

Op 1 september 1969 werden Badhoevedorp en Lijnden samengevoegd tot één Hervormde Gemeente Badhoevedorp/Lijnden met twee predikantsplaatsen. De tweede predikantsplaats werd vanaf 5 oktober 1969 tot februari 1978 vervuld door ds. Jonkheer. M.A. de Savornin Lohman.

Per 27 februari 1972 volgde, na het vertrek van ds. Mellink, ds. J.E. Alberts deze op. In 1980 werd de tweede predikantsplaats opgeheven. Ds. Alberts nam nu alle kerkelijke taken waar. Op 1-7-1981 is ds. Alberts om gezondheidsredenen met emeritaat gegaan, maar bleef hij bijstand verlenen in het pastoraat.

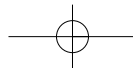
Vanaf 19 augustus 1979 was als pastoraalwerker de heer R. Heemskerk werkzaam. Oorspronkelijk was hij aangetrokken door de Gereformeerde Kerk, maar hij werd uitgeleend

Immanuelkerk

Ds. Jonkheer M.A. de Savornin Lohman

aan de Hervormde Gemeente. Hij gaf assistentie tot 1 november 1981. Na zijn vertrek besloot de Kerkenraad opnieuw een predikant te beroepen. Van 3 juli 1983 tot december 1988 is ds. H. Mondeel werkzaam geweest in de Hervormde Gemeente. Hij hield zich vooral bezig met het jeugdwerk van beide protestantse kerken.

Gereformeerde Kerk Badhoevedorp

Na de Doleantie (in de Haarlemmermeer) in 1888 was de gereformeerde gemeenschap in Badhoevedorp soeverein en onafhankelijk. Dit hield in dat men zelf de bestuurlijke en de financiële maatregelen nam, die nodig waren. Men was gebonden aan de andere gereformeerde kerkgemeenschappen via de classis Hoofddorp en vervolgens vormde men met andere classes de Synode.

Het voordeel van deze onafhankelijkheid was, dat men als groeiende gemeenschap vrij was in zijn handelen. Men nam besluiten in de Kerkenraad, die voor de gemeenschap zeer wezenlijk en stimulerend zijn geweest. Voor het volgen van de 'juiste' gang van zaken kwamen er regelmatig visitatoren op bezoek en men paste voor elke viering van het Heilig Avondmaal *Censura Morum* (tuchtonderzoek) toe.

De eerste voorganger was de heer A. Hissink. Hij was werkzaam in de Hervormde Gemeente Haarlemmermeer (evangelisatiepost Lijnden), maar ging in 1888 mee met de dolerenden te Lijnden en werkte daar tot 1907. De nieuw ontstane gemeente, die op 12 juni 1888 werd geïnstitueerd, omvatte Vijfhuizen en Lijnden. In het Handboek van de Gereformeerde Kerken (1889) staat de volgende aantekening: "De uitgestrektheid dezer Kerk noodzaakte tot het daarstellen van twee gebouwen. Het eerste aan de afdeeling 'Lijnden', het andere aan de 'Vijfhuizen'."

De heer J. van Maanen werkte in de jonge af-

gescheiden kerk in Vijfhuizen.

De opvolger van de heer Hissink was ds. J. Dijk. Hij was predikant van de Gereformeerde Kerk Sloten/Badhoevedorp van 1907 tot 1925. Hij was een zeer streng catecheet.

Na hem werd ds. F.H. van Loon, die in Kampen had gestudeerd, van 1927 tot 1931 predikant te Badhoevedorp. In 1931 stierf hij na een ernstig ziekbed.

Ds. J. van der Leek volgde ds. Van Loon op en was predikant van 1931 tot 1947. Hij legde de eerste steen voor de nieuwe kerk aan de Havikstraat en maakte daarna de verhuizing mee van de houten noodkerk 'Sloterweg' naar de 'nieuwe Gereformeerde kerk te Haarlemmermeer aan de Burgemeester Amersfoordtlaan nabij Schiphol'. Hij maakte bovendien de moeilijke oorlogsjaren van Schiphol en omgeving mee.

Afscheid Ds. Van der Leek

Onze Voorgangers

De heer P. Warmenhoven
 De heer P. Warmenhoven is geboren te Rotterdam op 10 oktober 1897. Hij is afkomstig van de familie Warmenhoven, die in de 17de eeuw naar de Noord-Nederlandsche West-Indische Compagnie is uitgevaren. Hij is overleden op 19 februari 1964 te Badhoevedorp.

De heer F. Bil
 De heer F. Bil is geboren te Rotterdam op 24 januari 1905. Hij is afkomstig van de familie Bil, die in de 17de eeuw naar de Noord-Nederlandsche West-Indische Compagnie is uitgevaren. Hij is overleden op 24 januari 1965 te Badhoevedorp.

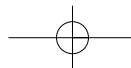
De heer W. Blanken
 De heer W. Blanken is geboren te Rotterdam op 27 oktober 1903. Hij is afkomstig van de familie Blanken, die in de 17de eeuw naar de Noord-Nederlandsche West-Indische Compagnie is uitgevaren. Hij is overleden op 5 oktober 1968 te Veenendaal.

Midden november 1947 deed ds. P. Warmenhoven zijn intrede in Badhoevedorp. Hoewel enigszins rechtlijnig, was hij niet conservatief en had vele nieuwe inzichten en ideeën. Hij was voor velen een pastor. In 1959 deed mejuffrouw A. Ravestein haar intrede in de gemeente en assisteerde zij ds. Warmenhoven bij ziekenbezoeken, catechese en evangelisatie. In 1962 vertrok mejuffrouw Ravestein uit de gemeente. Naar aanleiding van haar inzet en

het vele werk dat zij verzette besloot de Kerkenraad over te gaan tot het stichten van een tweede predikantsplaats. In het najaar van 1963 is ds. Warmenhoven ziek geworden en op 19 februari 1964 is hij overleden. In een indrukwekkende rouwdienst heeft men afscheid genomen van deze bewogen predikant. In september 1963 was kandidaat Tjs. Zuidema assistent in de gemeente gekomen en had tijdens de ziekte van ds. Warmenhoven een gedeelte van het werk overgenomen. Hij was vooral werkzaam in de bejaardenzorg en catechisaties en bleef actief in de gemeente tot eind december 1964. Door de uitbreiding van het dorp en de toename van het aantal kerkleden werd het noodzakelijk dat de tweede predikant werd beroepen. Tijdens de periode van en na het vertrek van kandidaat Zuidema was het beroepingswerk in volle gang. Ds. W. Blanken werd de nieuwe predikant en hij deed intrede op 27 oktober 1963. Hij heeft tot de zomer van 1968 hier gewerkt, waarna hij vertrok naar de gemeente in Veenendaal.

Op 24 januari 1965 vervulde ds. F. Bil de vacature van de heer Zuidema. Ds. Bil heeft vijftien jaar de kerk van Badhoevedorp gediend (tot 1980/81) en velen zullen zich hem nog herinneren als een kleurrijke figuur. In het najaar van 1969 krijgt ds. Bil assistentie van ds. A. Langeler. Deze was inmiddels als predikant met emeritaat gegaan en assisteerde in Badhoevedorp vooral in de bejaardenzorg, evangelisatie en onder de randkerkelijken. Op 5 oktober

1969 werd ds. Langeler bevestigd al ouderling en werkte als zodanig tot 23 november 1970 in Badhoevedorp.

Ds. A. van Egmond kwam in april 1970 naar Badhoevedorp en werkte naast ds. Bil in de gemeente. Na zeven jaar intensief bezig te zijn geweest in de gemeente vertrok hij per 1 januari 1977 naar de Christelijk Sociale Academie te Kampen. Op 1 september 1977 verbond deze predikant zich aan de theologische faculteit van de Vrije Universiteit, waar hij in 1991 werd aangesteld als hoogleraar dogmatiek. Tot 1 augustus 1982 is ds. Van Egmond actief gebleven in het jeugdwerk en de catechese in de gemeente van Badhoevedorp.

Als pastoraal medewerker werd in september 1979 Hans van Vliet aangetrokken voor het jeugdwerk. Hij zette veel activiteiten in gang voor de jeugd en groot was de teleurstelling toen hij in juni 1981 Badhoevedorp verwisselde voor Bergen in Noord-Holland.

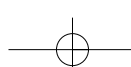
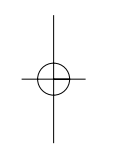
Na het vertrek van ds. Van Egmond werd ds. W.F. Koelé bereid gevonden om naar Badhoevedorp te komen. Ds. Koelé was vlootpredikant te Den Helder en deed op 7 februari 1982 zijn intrede in de gemeente. Hij heeft, samen met zijn hervormde collega, de gemeente in het Samen-op-Weg proces bijgestaan en begeleid. Op 1 februari 1995 is ds. Koelé met emeritaat gegaan.

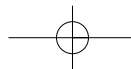
Diaconie

Tot 1 januari 1944 bleef de diaconie van de

Hervormde Gemeente onderdeel van de Kerkenraad in Hoofddorp. Samenwerking met de gereformeerde diaconie ontstond pas na de oorlog.

De diaconie van de Gereformeerde Kerk had zijn eerste zelfstandige vergadering op 6 maart 1929. Tot dat moment werden alle diaconale zaken besproken in de Kerkenraad. Op deze eerste vergadering kwam al meteen een heet

hangijzer aan de orde. Men vond dat de kerk, door middel van de diaconie, verantwoordelijk was voor de verzorging van armlastige gemeenteleden, die zich allereerst tot de diaconie moesten wenden en niet tot het Burgerlijk Armbestuur (Sociale Zaken).

Meestal vonden de ondersteuning plaats in natura, zoals brandstof, levensmiddelen en kleding, maar soms ook in geld of betaling voor verpleging en/of inrichting.

Er kwamen vóór de oorlog (crisisjaren) bovendien veel aanvragen binnen van verschillende instellingen om steun, zoals de Rudolphstichting, evangelisatiebewegingen, de Theologische Hogeschool te Kampen, de Vrije Universiteit te Amsterdam, het Tehuis voor ongehuwde moeders, het Blinden- en Doveninstituten et cetera. Ook na de oorlog bleven deze aanvragen binnenkomen.

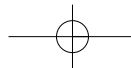
De diakenen (en ouderlingen) gingen in de kerkdiensten tot ongeveer 1960 gekleed in zwarte jas met streepjespantalon en droegen bij het collecteren zwarte handschoenen. Dit deed men om het collecteren met lange stokken met daaraan de zakjes (het hengelen) gemakkelijker te maken. In 1958 werden deze hengels vervangen door doorgeefzakjes. Ook de 'geklede' pakken werden van lieverlede vervangen.

Tot 1952 bestond de diaconie uit mannelijke gemeenteleden. De aanleiding om vrouwen in te schakelen was onder andere toen er een aanvraag bij de diaconie binnenkwam om babybenodigdheden te verstrekken. De diakenen

voelden zich niet geschikt om hierin te bemiddelen. Zo ontstond de wens om voor dergelijke zaken vrouwelijke diaconale helpsters in te schakelen. De eerste benoeming van vrouwelijke diakenen gebeurde echter pas in 1968. Inmiddels was er een discussie ontstaan over de vrouw in het ambt in het algemeen.

De instellingen van de diaconieën van de Hervormde Gemeente en van de Gereformeerde Kerk veranderden door de sociale wetgeving natuurlijk niet, maar wel werd het verzorgingsgebied anders. Men ging zich meer richten op de algemene zorgprojecten. Dit gebeurde vaak in samenwerking met andere diaconieën, zowel classicaal als interkerkelijk. Het bestreek het terrein van gezinszorg, het maatschappelijk werk, het stichten van verzorgingshuizen voor senioren et cetera. Hiervoor werden door de diaconieën professionele werkrachten aangesteld. Deze onkosten werden grotendeels door de overheid gesubsidieerd. De beide diaconieën hebben enorm veel werk verzet in onder andere de drie verzorgingshuizen: Uitzicht (inmiddels afgebroken), Schuilhoeve en Meerwende (beide verbouwd en gerenoveerd). In de wijken werden door de vrouwelijke diakenen van beide kerken veel hulp geboden aan zieken en bejaarden.

Na 1970 kwam er steeds meer belangstelling in beide kerken voor werelddiaconaat en ontwikkelingshulp, dit in samenwerking met de landelijke diaconale bureaus in Oegstgeest en Leusden.

VIII KERKBLADEN

Gereformeerde Kerk

In een kerkelijke gemeenschap is het belangrijk te weten wat er plaatselijk, regionaal en landelijk gebeurt. Omdat de afstanden groot waren in de polder was een kerkblad het aangewezen communicatiemiddel in de gemeente. In de Gereformeerde Kerken was het gebruikelijk dat men, als kerklid, zelf betaalde voor het kerkblad. Voor de leden van de kerkgemeenschap 'Sloterweg' was dit in de ontstaansgeschiedenis van de kerk 'Sloterweg' een kostbare zaak. Omstreeks 1925 werd via de classis met ds. Wielenga van de Gereformeerde Kerk te Hoofddorp overleg gepleegd over de prijs van een 'gezamenlijk' kerkblad. Tot die tijd werden de kerkelijke verslagen steeds (in het kort) in het *Noord- Hollandsche Kerkblad* gepubliceerd. Maar de onderhandelingen met ds. Wielenga liepen op niets uit, omdat men het niet eens kan worden over de prijs. De Kerkenraad vond de abonnementsprijs te hoog. In 1934 wordt in de notulen melding gemaakt van contacten met uitgeverij/drukkerij S.J.P. Bakker te Amsterdam voor het drukken van het kerkblad *De Kerkbode*. Na enkele onderhandelingen kwam met tot overeenstemming over de prijs. De samenwerking met deze drukker bleef tot in de oorlog bestaan. Echter, omdat elk kerklid zelf het blad moest betalen en de kosten stegen, nam het aantal abonnees in de loop der jaren af.

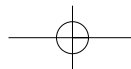
In 1941 kwam er een verbod van de Duitse bezetters op het verschijnen van *De Kerkbode*. In de Kerkenraad wordt een voorstel gedaan om eens in de veertien dagen een gestencild blad uit te geven "om de band te bewaren".

Hoewel men het wel wilde, was de uitvoering moeilijk. In 1942 werden bijna alle kerkelijke bladen door de bezetter verboden. Slechts het blad *Belijden en beleven* dat ook door uitgeverij/drukkerij Bakker werd uitgegeven, mocht nog verschijnen, maar dan slechts met officiële mededelingen. Het was een zogenoemd 'kopblad' met op de voorpagina (voor alle gemeenten in de regio Amsterdam) een hoofdartikel. Er waren één of twee wisselpagina's met plaatselijk nieuws voor elke kerk. Aan het eind van de oorlog verschenen er, op bevel van de Duitse bezetter, geen kerkbladen meer. De angst van de bezetter voor het geschreven woord was groot. Drukkerij Bakker drukte naast kerkbladen ook illegaal *Trouw* en *Vrij Nederland*. Door verraad zijn de heer S.J.P. Bakker en vier medewerkers aan het eind van de oorlog gearresteerd en gefusilleerd.

Na de oorlog verscheen het *Kerkblad* van de Gereformeerde Kerk van Badhoevedorp onder redactie van ds. J. van der Leek. Het blad kwam eens in de twee weken uit en de abonnementsprijs bedroeg fl. 1.- per kwartaal.

Later is men een samenwerking aangegaan

met het 'classis'-blad *de Meerklok* dat in Haarlem bij uitgeverij Vijlbrief werd gedrukt. Uit de classes Haarlemmermeer, Haarlem en IJmuiden werd het kerkelijke nieuws in dit blad geplaatst. Ook dit was een 'kopblad' met voor alle gemeenten in de eigen classis een zelfde hoofdartikel, waarna het plaatselijke nieuws van elke gemeente werd vermeld. Van 1953 tot 1957 was ds. P. Warmenhoven (voor Badhoevedorp) de eindredacteur. Met drukker Vijlbrief kwamen na verloop van tijd eveneens problemen over de kosten. Veel kerkleden vonden er bovendien niet in wat ze zochten. Het blad was te afstandelijk.

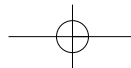
Hervormde Gemeente

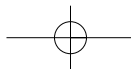
Voor de Hervormde Gemeenten in Nederland was het een verworven recht dat men als kerklid een kerkblad gratis kreeg aangeboden. We zagen al eerder dat het kerkelijke nieuws in de Haarlemmermeer (Hoofddorp), waar de evangelisatieposten Lijnden en 'Rehoboth' onder vielen, werd gepubliceerd in *Onze Kerkbode*. Dit blad was sinds 1935 in Hoofddorp uitgegeven onder redactie van ds. J.C. Salverda. Het verscheen een keer per maand. Ook dit blad was een 'kopblad' met een hoofdartikel van de redacteur. Het aanvullende nieuws kwam uit de andere gemeenschappen. Men bleef op deze manier goed op de hoogte van het nieuws in de polder, maar voor het plaatselijke nieuws was het niet voldoende. In de oorlog is ook dit kerkblad verboden. Men vond het belangrijk dat

men toch op de hoogte bleef van de (kerkelijke) gang van zaken in de gemeente. In januari 1945, aan het eind van de oorlog, werd er een eigen *Mededelingenblad* uitgegeven. Dit blad is tot 7 september 1945 verschenen.

Sinds 1960 verscheen maandelijks het blad *Contact* (elf keer per jaar). Ds. Mellink heeft vanaf het begin de leiding over de redactie gehad. Veel kerkleden leverden met veel enthousiasme bijdragen aan dit blad. Na verloop van tijd werd het blad vernieuwd onder de leiding van ds. Jonkheer De Savornin Lohman. De naam werd veranderd in *Kontakt*. Na het vertrek van ds. Jonkheer De Savornin Lohman in het begin van 1978 heeft de heer J. van de Blik de redactie gevoerd. Hij deed dit tot 1988. Ds. E.J. Alberts en later ds. H. Mondeel schreven menige meditatie en beschouwing. De artikelen in *Kontakt* geven een goed beeld van de activiteiten in de Hervormde Gemeente. In de (korte) verslagen van jeugd, zending/werelddiaconaat, beroepingswerk, jaarden, bazar, vredeszondag et cetera is te zien wat er leefde in de gemeente. De steeds verdergaande samenwerking tussen de Hervormde Gemeente en de Gereformeerde Kerk kreeg bovendien ruime aandacht. Het blad werd gedrukt bij drukkerij N. Smit. Om niet alle kosten te laste van de kerkelijke gemeenschap te laten komen, werden er in het blad advertenties geplaatst.

De samenwerking tussen de Hervormde Gemeente en de Gereformeerde Kerk is in 1988

DE KERK in ons midden

zover gevorderd, dat men er toe overgaat het kerkelijke nieuws gezamenlijk uit te geven. In maart 1988 verschijnt het eerste nummer van *Meerkontakt*, een paasnummer.

In deze uitgave van het plaatselijke kerkblad wordt bewust gekozen voor een meditatie (op de voorpagina), mededelingen en het plaatselijke kerknieuws. Het blad is gratis voor elk kerklid, zodat iedereen op de hoogte kan zijn van de gang van zaken in de gemeente. In het blad worden geen advertenties geplaatst. De redactiecommissie wordt gevormd door enkele leden van beide kerkgenootschappen.

DE KERK in ons midden

In 1971 namen de drie kerken in het dorp, de Hervormde Gemeente, de Rooms-Katholieke Parochie en de Gereformeerde Kerk, het initiatief om eens in de veertien dagen één bladzijde

te huren voor het kerkelijke nieuws in de *Badhoevedorpse/Slotense Courant*, daarna in de *Westerpost*.

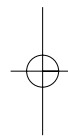
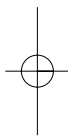
De 'KIOM' of 'Kerk in ons Midden' wordt door velen gelezen, binnen zowel als buiten de kerkgemeenschappen. De pastores van de drie kerken waren en zijn er nog steeds nauw bij betrokken en leveren om beurten de meditaties. De heer Jan Roelfs (medewerker van het dagblad *Trouw*) had in de beginperiode de eindredactie. Hij verzorgde ook de lay-out en kon met enkele pakkende 'koppen' boven de artikelen de aandacht van de lezers trekken. Inmiddels bestaat, ondanks alle veranderingen in kerk en maatschappij, de 'KIOM' ruim 29 jaar en wordt, zoals blijkt uit vele reacties, nog steeds door kerkelijken en niet-kerkelijken aandachtig gelezen.

DE KERK IN ONS MIDDEN is een veertiendaagse uitgave van de kerken in Badhoevedorp, de Rooms-Katholieke Kerk en de Samen-op-Weg Gemeente Badhoevedorp/Linden

KOPU-ADRESSEN:
 REDACTIECOMMISSIE
 DE KERK IN ONS MIDDEN, Geelstraat 11,
 Tel. 6584440
 S-O-W GEMEENTE, A. van Nemes,
 Parkstraat 25, Tel. 6582079
 G.E. Peters-De Graaf
 Ledenwinkstraat 32, Tel. 6583063
 evens worden aangepast.

De J.C. van de Putte, predikant vanaf 1 oktober 1999.
 Jhr. J. Westendorp-Lindor, pastoraal werker van 15-01-1983 tot 31-03-1987.
 M.v. J.P. van Heeren-Elzinga, pastoraal werker vanaf 15-01-1988.
 In de jaren tachtig de kerkelijke gemeenschap van Linden die voortaan werd voortgezet door de kerkelijke gemeenschap van Linden. De kerk, waarvan we op 12 november a.s. het 60-jarig bestaan vieren. Het kerkgebouw van Linden.

DE KERK in ons midden

24ste Jaargang nummer 565
Woensdag 8 november 1995

Adres:
ROOMS-KATHOLIEKE KERK
pastorie: Adelaarstraat 15, Tel. 650281
Pastor ds. J.W. Hackes

SAMEN-OP-WEG-GEMEENTE
pastorie: Parkstraat 3, tel. 6585660 - ds. J.C. van de Putte

pastoraal werker:
J.P. van Heeren-Elzinga, H. van Steenwengel 19
2125 HW Hoofddorp tel. 020-317524

bijstaand in pastoraat:
de W.F. Kwik, Debuswyngaard 11,
1817 GL, Alkmaar tel 072-127465

DE KERK IN ONS MIDDEN is een veertiendaagse uitgave van de kerken in Badhoevedorp, de Rooms-Katholieke Kerk en de Samen-op-Weg Gemeente Badhoevedorp/Linden

KOPU-ADRESSEN:
 REDACTIECOMMISSIE
 DE KERK IN ONS MIDDEN, Geelstraat 11,
 Tel. 6584440
 S-O-W GEMEENTE, A. van Nemes,
 Parkstraat 25, Tel. 6582079
 G.E. Peters-De Graaf
 Ledenwinkstraat 32, Tel. 6583063
 evens worden aangepast.

Herinnering

Vaak moet ik door het jaar denken aan stuytes landbouw maar wij in de veldende doorheen gewendeld zijn. Oeveren staan zo op in herinnering, een roosje, een boesje, of een straatje achter. Ook denken van stuytes stad waar je gestaan hebt, of iets gepast en gedronken komen vaak heren.

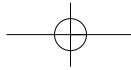
Zo is het misschien ook met beelden van iemand, een persoon waar je veel van gehouden hebt, waar je veel mee gedeeld hebt, maar die nu er niet meer is omdat hij of zij is overleden. Oeveren overval je een kluis herinnering, heel bij of zijn heren herinneren, of door niet en wie niet. Ook de indruk die een lach of een verdrietig gezicht op je maatschappij kan je het meest openen voor je doen.

Mensen die in de wereld staan met een rouwgedachte komen verlaten vaak met de hand gewendeld heren over de velden in of erover in de kluister staat. De kurt soms tegen hem of haar praten en je weet dat er gelukkig wordt. Ook als je je herinnering overvalt heb je wel eens het gevoel dat je niet alleen in de kluister bent. Wat is dat? Zijn dat alleen.

Lijnden "60 Jaar"

Op 12 november 1935 herdenken we in een feestelijke dienst het 60-jarig bestaan van het stenen kerkgebouw "Geelhof en Linden" in Lijnden. De bouw was indertijd een zijpaal in het kerkelijk leven van Lijnden. Men kan zich afvragen hoe men kerke vóór 27 november 1935, de datum van de opening van het nieuwe kerkgebouw.

Voorgeschiedenis
 Het allererste begin van bewoning na droogmaking van de Haarlemmermeer is 1802 was, toen jachtopzingers, grondbouwers en andere leiders voor het hele land naar dit gebied kwamen. "Manschen van verschillende stand en beroep" zoals J. Buisson genoemd in zijn boek "Geschiedenis van de Haarlemmermeer in schied en tafereel" (1865). In de beginperiode werd er in november 1866 werd door Jacobus van Wieringen, een van de leemdelige zwaai in Haarlem, de eerste steen gelegd. Ook het pond voor de inrichting van de kerk bij de zwaai werd door Jhr. van Liden. Verscheiden kerke die het landbouw eraf het gebouwen in het interieur van de zwaai. De van Wieringen wilde een gebouwen van het gebouw inrichten als eenheids van de kerk, die was eerst gebouwd, met

Eerste Pinksterdienst 1974

ds. Bil ds. Van Egmond pastor Van den Ancker pastor Boshouwers ds. Jonkheer De Savornin Lohmann ds. Alberts

IX TOENADERING

In de laatste maanden van de oorlog gingen veel zaken zo gewoon mogelijk door, ondanks de avondklok, gebrek aan brandstof en slechte verlichting. In het *Mededelingenblad der Hervormde Kerk te Badhoevedorp* (verschenen tot 7 september 1945) werd vermeld dat nog in het laatste oorlogsjaar (1-1- 1945) een jeugdouderling benoemd werd en worden er vier jeugdzondagen per jaar ingesteld. De nieuwe jeugdouderling, de heer J.J. Steinhart ging zeer enthousiast aan de slag. Maar soms was hij wat somber. Hij schreef op 27 april 1945: "Onze vaderlandsche Kerk heeft haar greep op de massa verloren." Onder zijn leiding werd echter op 28 april 1945 het jeugdgebouw "'t Kompas" - Sloterweg 7b (voormalig gereformeerd kerkje) geopend. In dit gebouw werden daarna alle catechisaties (van de Hervormde Gemeente) gehouden. In de laatste oorlogsjaren ontstond er een behoefte aan toenadering en zijn er enkele gezamenlijke bidstonden van de Hervormde Gemeente en de Gereformeerde Kerk in Badhoevedorp gehouden. In de eerste jaren na de oorlog probeerde men de draad van het gewone leven weer op te pakken. Op Tweede Pinksterdag (1945) werd een gecombineerde zangdienst in de kerk aan de Havikstraat gehouden, waaraan medewerkten het gereformeerde kinderkoor en het hervormde kerkkoor 'Immanuël'. Het gewone leven hernam zijn ritme na alle spanningen, maar voor

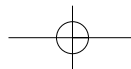
velen was er verdriet. Veel mannen waren naar Duitsland weggevoerd om te werken, anderen gesneuveld of omgekomen in het verzet. De vroegere Schuilhoevelaan werd omgedoopt in de Pa Verkuyllaan, genoemd naar één van de verzetsstrijders uit het dorp, die in de oorlog is gefusilleerd.

Er is echter ook een andere kant. In het boven genoemde *Mededelingenblad* van 1 juni 1945 schreef ds. Emous dat hij wekelijks een dienst leidt en preekt voor gedetineerden in het Sectorpark te Halfweg, die wegens collaboratie met de Duitsers daar gevangen zijn gezet. Ds. Emous: "De geestelijke verzorging is nodig, omdat zéér velen van ons daar verblijven. De kerk staat echter boven alle partijen."

De komende tijd zijn jaren van opbouw en men probeerde buiten de eigen grenzen te treden. In augustus 1945 werd in Badhoevedorp een afdeling van de Nederlandse Christen Vrouwenbond opgericht. De eerste vergadering is op 19 september 1945 in 'Vanouds de Waterwolf' (Sloterweg) gehouden en werd bezocht door leden van beide kerkgenootschappen. Hoewel men zich in beide kerken naar buiten wilde richten, was de eigen gemeente toch heel belangrijk. In november 1945 werd de kinderkerk in de hervormde kerk opgericht. In diezelfde periode kan men in *De Kerkbode der Nederlands Hervormde Gemeente* (sinds 7-9-1945)

folder Vrouwenbeweging

het jaarverslag van de vergadering van 'Kerkvoogden en Notabelen' lezen. Het kerkbestuur is zich duidelijk bewust van de eigen verantwoordelijkheid, maar ook van de status die het de leden van de hervormde Kerkenraad (niet meer afhankelijk van Hoofddorp) geeft.

In de Gereformeerde Kerk veranderden tijdens de beginperiode van ds. P. Warmenhoven (ongeveer 1948) via kerkenraadsbesluiten de volgende zaken: de voorlezer verdween; het ritmisch zingen werd ingevoerd; de nieuwe psalmberijming werd in gebruik genomen en er kwamen liturgische veranderingen.

Ds. Warmenhoven ziet samengaan van de beide Protestantse Kerken als een noodzaak. Hij schrijft: "Wanneer er een tijd komt, dat wij op elkaar zijn aangewezen, zou het voor ons allen pleiten indien wij het vooraf, zolang wij door God met een betrekkelijke rustige tijd beproefd worden, vrijwillig deden."

Ook in de beide Kerkenraden is de wil tot samenwerken groot en daartoe probeert men eind maart 1949 tot een opstelling van een vergaderschema te komen van de hervormde en gereformeerde Kerkenraden en alle andere christelijke verenigingen. Na twee maanden komt men tot de ontdekking dat het niet werkt. Hierna bezint men zich opnieuw op een goede samenwerking. In hetzelfde jaar wordt in het jaarboekje van de Gereformeerde Kerk melding gemaakt van de "commissie voor gecombineerde samenkomsten met de Hervormde Kerk".

Ook in *De Kerkbode* van de Hervormde Gemeente wordt van deze commissie melding gemaakt. Deze commissie regelde de voorbereiding en uitvoering van bijzondere diensten, zoals de Tweede Kerstdag, Tweede Paasdag en Tweede Pinksterdag. Het waren geen echte kerkdiensten (votum, groet en zegen ontbraken), waarvoor de commissie (en niet de Kerkenraden) aansprakelijk was.

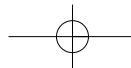
Op 20 mei 1949 - Eerste Pinksterdag - is er een gemeenschappelijke zendingsdienst, die in samenwerking met de hervormde en gereformeerde zendingscentra goed is voorbereid.

De voornaamste veranderingen in het protestants kerkelijk leven in Badhoevedorp na de oorlog liggen onder andere op de terreinen van 'de jeugd', 'de vrouw in het ambt' en 'kinderen aan het avondmaal'. De democratisering en emancipatie vinden hun weg in die periode niet alleen in de maatschappij, maar ook in de kerken in Badhoevedorp.

De jeugd

Na de oorlog werken de Nederlands Hervormde Jeugdraad (= officiële commissie van advies en bijstand van de hervormde Kerkenraad) en de Gereformeerde Jeugdcentrale (= een vrij zelfstandig orgaan met binding aan de Gereformeerde Kerk) op eigen terrein.

In 1953 wordt in de Gereformeerde Kerk de 'Stichting Jeugdhuis' opgericht. In het jaar van de oprichting (1954) verschijnt er een verslag

van deze stichting, waarin de volgende punten worden gemeld:

1. het instellen van een verjaardagfonds (vanaf de leeftijd van een jaar);
2. het houden van een bazar;
3. het samenwerken met andere kerkelijke commissies om zo snel mogelijk het jeugdhuis te realiseren. Dit met het oog op de toename van de 'buitenkerkelijke' jeugdclubs;
4. een verzoek aan de Kerkenraad om de 'Stichting Jeugdhuis' op het collecterooster te plaatsen.

Inmiddels had men in 1956 het oude hervormde kerkje in de Reigerstraat voor het (gereformeerde) jeugdwerk aangekocht. De wens voor een nieuw gebouw bleef echter bestaan.

In de jaren 1958-1959 werden er diverse plannen voor het nieuwe jeugdhuis ontworpen en het uiteindelijk gekozen en uitgewerkte plan is van architect J.A. Westerman, BNA. In 1959 is het zover! In januari van dat jaar wordt het jeugdhuis 'de Karavanserai' feestelijk in gebruik genomen. De gereformeerde jeugd heeft een 'eigen' huis, maar het staat ook open voor anderen. Op 25 september 1960 stuurt de Kerkenraad een brief aan de Gereformeerde Jeugdcentrale, de commissie Jeugdhuis en de commissie Kerkelijke Goederen en Diensten over de verhuur van het jeugdhuis. Het onderwerp van de brief is onder andere verhuur aan niet-kerkelijke verenigingen en aan de jeugd met alle verschillende activiteiten.

*Opening van het
jeugdhuis Karavanserai*

In 1958 wordt door enkele ouders een brief aan de gereformeerde Kerkenraad gestuurd met het verzoek om een kindernevendienst in te stellen. In de hervormde kerk functioneerde al enige jaren een kinderkerk, die voor de gereformeerden als voorbeeld diende. In 1959 krijgt de gereformeerde kindernevendienst, na enige 'aanloop'-problemen, een 'eigen gezicht' en de 'kinderkerk' voorziet in een behoefte.

In de Hervormde Gemeente wordt in 1965 door jongerengroepen deelgenomen aan de 'Stichting Jeugdwerk Haarlemmermeer'. De Hervormde Gemeenten in de Haarlemmermeer kunnen, na betaling van de contributie, deelnemen aan de activiteiten van de stichting. Naast het steunen van de jeugdclubs wordt door de stichting in 1966 onder andere een danscursus en een cursus omgangsvormen georganiseerd. Beide cursussen zijn een groot succes.

De Karavanserai

Andere activiteiten van deze stichting in de zeventiger jaren zijn:

1. het geven van kadercursussen voor de leiding van het jeugdwerk;
2. het geven van adviezen betreffende jeugdprogramma's;
3. het organiseren van vakantiecampen;
4. het uitgeven van films.

In 1968 stuurde de Nederlands Hervormde Jeugdraad aan de Gereformeerde Jeugdcentrale een brief met het voorstel de jeugdactiviteiten voor de jeugd boven de zestien jaar te combineren in één organisatie.

Men wil onder andere:

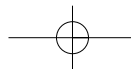
- a. het open jeugdwerk onder verantwoordelijkheid van beide kerken plaatsen;
- b. gratis zaalruimten beschikbaar hebben;
- c. dat elke Kerkenraad één jeugdouderling beschikbaar stelt in het bestuur van de toekomstige organisatie;

d. de financiën moeten door de Kerkenraad/jeugd gegarandeerd worden.

Na diverse gesprekken komt men tot het oprichten van een gezamenlijk jeugdraad. In 1971 wordt het voorlopig reglement voor de Centrale Jeugdraad Badhoevedorp (C.J.B.) opgesteld en in 1973 is de C.J.B. de officiële organisatie voor de jeugd geworden. Veel zaken worden hierna beter georganiseerd, maar toch blijven er kleine problemen bestaan, bijvoorbeeld de te weinig belangstelling vanuit de Kerkenraden, het verhuren van de lokaliteiten aan derden in plaats van aan de jeugd, geen goede afspraken met koster over gebruik van de zalen of het zelf moeten betalen van frisdrank. In 1980 wordt in het hervormde kerkblad *Kontakt* een oproep aan jongeren gedaan het jongerendiaconaat, dat in de Gereformeerde Kerk goed functioneerde, te versterken. In september daaropvolgend is de C.J.B. de organisator van een interkerkelijke jeugddienst. Later werd voor deze activiteit een speciale jeugddienst-commissie ingesteld.

In 1981 verstrekt de C.J.B., die inmiddels in opdracht van de beide Kerkenraden het jeugdwerk coördineerde, het volgende overzicht van de activiteiten van de volgende groepen: Clubs (8-12 jaar) - Jongeren centrum Karavanserai (12-15 jaar) - Tussengroep (15-16 jaar) - Interkerkelijke Jongerensoos (vanaf 16 jaar) - ZAG (18 jaar en ouder) - Jongerendiaconaat - Gereformeerde Kindernevendienst - Hervorm-

de Kinderkerk - Hervormde Jeugdkapel - the Jointers (jongerenkoor van de beide kerken en de Rooms-Katholieke Kerk). De belangstelling vanuit de Kerkenraden wordt steeds intensiever. In 1983 wordt er een brief vanuit beide Kerkenraden verstuurd, waarin wordt gevraagd of de C.J.B. als overkoepelend orgaan voor de jeugd wil fungeren. De C.J.B wordt meer en meer als een volwassen gesprekspartner geaccepteerd.

De vrouw in het ambt

In de Hervormde Kerk deden voor het eerst vrouwelijke ambtsdragers (drie ouderlingen en drie diakenen) in 1964 hun intrede. Zij werden ingeschakeld op het gebied van de bejaardenzorg, het bezoeken van zieken en huisbezoeken. Landelijk bestond er in de Hervormde Kerk sinds 1951 Het Hervormd Vrouwen Beraad, dat de drempel voor 'vrouwen in het ambt' waarschijnlijk heeft verlaagd.

In de Gereformeerde Kerk werd de eerste aanstellingsbrief voor diakenen, zoals we eerder zagen, niet eerder dan in 1968 verzonden aan twee vrouwelijke gemeenteleden. Enige jaren later werden, na intensieve discussies in de periode 1956-1970, ook vrouwen in het ambt van ouderling in deze kerk 'geroepen'.

Kinderen aan het avondmaal

Gesprekken over kinderen aan het avondmaal zijn in 1971 gestart. Op gespreksavonden werd er veel en lang over gesproken. In *Kontakt* van

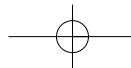
juni 1978 stond een berichtje dat "kinderen, die gedoopt zijn, met hun ouders mee aan het avondmaal mogen gaan. Maar voorbereiding is nodig. U geeft die thuis, maar ook in de kinderkerk wordt er grote aandacht aanbesteed". In 1980 vindt in de gereformeerde kerk een dienst plaats waarin de kinderen voor het eerst aan het avondmaal gaan. Voorganger is ds. A. Wilschut, die ds. F. Bil wegens ziekte verving. Verscheidene jaren beraden de Generale Synode van de Hervormde Gemeenten en de Synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland zich over het onderwerp.

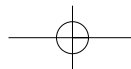
In 1989 brachten zij een rapport uit dat als handleiding kan dienen over 'toelating kinderen/jongeren aan het avondmaal'. Dit heeft geleid tot een algemene aanvaarding in beide kerken van kinderen aan het avondmaal.

Overlegperiode

In 1958 overlegde men wederzijds steeds meer over samenwerking en gecombineerde samenkomsten. Hierbij werd in dat jaar ook het werk van de evangelisatie betrokken. Bovendien wilde men meer gezamenlijke samenkomsten dan de gebruikelijke vier per jaar. Omstreeks 1965 wilde men van beide zijden de samenwerking rechtstreeks met de Kerkenraden bespreken en eventueel ook laten 'organiseren'. De samenkomsten waren nu echte kerkdiensten geworden.

Nu de Protestantse Kerken meer en meer samen gingen werken, wilde men meer weten

van het gedrag van kerkgangers en de groei van de gemeenten. In 1961 werd in de Gereformeerde Kerk een commissie samengesteld, die opdracht kreeg dit te onderzoeken.

De opdracht van de Kerkenraad was: Welke maatregelen moeten worden genomen in verband met de voortdurende uitbreiding van het dorp? De voornaamste vragen van de commissie waren:

1. hoeveel leden telt de Gereformeerde Kerk over ongeveer vijf jaar (groei en inkrimping);
2. is het bouwen van een tweede kerk noodzakelijk;
3. dient tot het beroepen van een tweede predikant te worden overgegaan?

Na intensief onderzoek waren de belangrijkste conclusies van de commissie: geen tweede kerk bouwen, maar in 1963 wel overgaan tot het beroepen van een tweede predikant.

De Hervormde Gemeente worstelde minder met deze zaken, daar men in 1956 de Immanuelkerk in gebruik had genomen en de Hervormde Kerk in het noorden van de Haarlemmermeer in die periode (1961-1969) nog uit twee zelfstandige gemeenten bestond (Badhoevedorp en Lijnden).

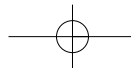
Niet eerder dan in 1966 wordt de naam van de commissies in beide kerken, die de gecombineerde diensten regelden, veranderd in 'Commissie voor Interkerkelijke Samenwerking'. Men heeft tijd nodig om elkaars culturen te leren kennen en begrijpen. In hetzelfde jaar werd bij de opening van het protestantse be-

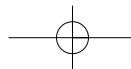
jaardenhuis 'Uitzicht' namens beide kerken een cadeau aangeboden, bekostigd uit de collecte van de interkerkelijke diensten.

In 1967 vond in 'Uitzicht' voor het eerst een gezamenlijke viering van het Heilig Avondmaal plaats. In dit jaar werden ook afvaardigingen gestuurd naar de wederzijdse Kerkenraden en werd de eerste gezamenlijke diaconievergadering gehouden. Er dreigde in 1967 bij de hervormden een financieel tekort als gevolg van de reorganisatie in de pastorale bearbeiding. De Kerkenraad van de Gereformeerde Kerk stelde zich, na overleg, garant voor een eventueel financieel tekort.

In 1971 werd door de drie kerken (Rooms-Katholiek, Hervormd en Gereformeerd) een interkerkelijk moderamen opgericht om tot een betere oecumenische samenwerking te komen. In dit college hadden alle pastores zitting. Bovendien was er vanuit iedere kerk een secretaris aangesteld. Dit moderamen heeft jarenlang goed gefunctioneerd. Ook werd een interkerkelijke perscommissie ingesteld, waaruit, zoals we eerder zagen, de kerkpagina *Kerk in ons midden* ontstond.

Voor de Protestantse Kerken wordt er een gecombineerd stratenplan uitgewerkt, zodat de beide Kerkenraden en de predikanten op de hoogte kunnen zijn van de adressen van de kerkleden van beide kerken. Inmiddels was men op andere terreinen steeds meer gaan samenwerken, onder andere op het gebied van het bejaardenwerk in de verzorgingstehuizen.

Veel werd reeds (sinds ongeveer 1965) gezamenlijk gedaan.

Aan het eind van de zeventiger jaren waren de activiteiten van het 'Interkerkelijk moderamen' door verschillende omstandigheden gestopt. Men voelde dit in protestantse kring als een groot gemis. Omstreeks 1977 werd een voorstel gedaan om een commissie van vier (twee hervormden en twee gereformeerden) in te stellen om in beide Kerken via een zelfde systeem gegevens te verzamelen en tot een meer geïntegreerde samenwerking te komen. In september 1978 gaat deze Hervormd-Gereformeerde-Samenwerkingscommissie (H.G.S.) aan het werk. De commissie H.G.S. rapporteerde regelmatig aan beide Kerkenraden over hun bevindingen. Het resultaat was uiteindelijk een door beide Kerkenraden aantal genomen besluiten:

- a. éénmaal per maand zullen beide moderamina bij elkaar komen om het proces van 'Samen-op Weg' op gang te brengen en daaraan gestalte geven;
- b. het jeugdwerk en de catechese zullen onder gezamenlijke verantwoordelijkheid ter hand genomen worden;
- c. éénmaal per maand zal in één van beide kerken een gezamenlijke kerkdienst worden gehouden;
- d. de diaconieën zullen afspraken maken over gezamenlijke activiteiten, zoals kerstactie voor ouderen.

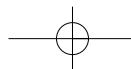
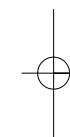
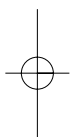
De commissie H.G.S. is 15 december 1980 opgeheven na ongeveer drie jaar werkzaam geweest te zijn. De afspraak is dat de commissie opnieuw ingeschakeld zal worden indien dit nodig is.

De groeiende samenwerking tussen de beide kerkgemeenschappen had ook tot gevolg het beroepen van een hervormde predikant, waarbij de Gereformeerde Kerk zich voor 25% van de kosten garant stelde. In de hervormde beroepingscommissie werden enkele leden van de Gereformeerde Kerk uitgenodigd om deel te nemen aan de activiteiten van de commissie. Als gevolg hiervan maakten de predikanten onderling afspraken over de verdeling van de pastorale taken. Zo kreeg de samenwerking meer en meer gestalte.

Pinksterdiensten

In 1974 nam ds. F. Bil het initiatief tot de 'Pinksterdienst in de tent'. De eerste bijeenkomst wordt gehouden op het toen nog onbebouwde Lorentzplein. De drie kerken, de Rooms-Katholieke, de Hervormde en de Gereformeerde, namen gezamenlijk deel in één dienst. In deze eerste dienst gingen twee pastores (J. Boshouwers en C. van den Ancker), twee hervormde (ds. Jonkheer M.A. de Savornin Lohman en ds. A.J. Alberts) en twee gereformeerde predikanten (ds. F. Bil en ds. A. van Egmond) voor. Het heeft op velen een onvergetelijke indruk gemaakt. Men leerde over en weer elkaar waarderen en had begrip voor de 'eigenheid' van elke kerk.

Na de bebouwing van het Lorentzplein werden de Pinksterdiensten gehouden aan het eind van de Zeemanlaan (het huidige basketbalveldje).

Door allerlei interne omstandigheden in de kerken werden de diensten in de tent na de Pinksterdienst (1979) gestopt. Er was verschil van mening ontstaan over de vieringen van Avondmaal en Eucharistie. Het Bisdom Haarlem stelde voorwaarden aan deelname aan een eucharistie-viering. Na een aantal Pinksterdiensten zonder de vieringen van Avondmaal of Eucharistie ontstond een gevoel van onvolledigheid. In deze laatste 'tent'-dienst gaan drie pastores voor, te weten ds. A.J. Alberts, ds. F. Bil en pastoor Leijgraaf. In 1980 werd er een oecumenische dienst gehouden in de Sporthoeve. Ds. E.J. Alberts

Kerkzijn met de rk kerk

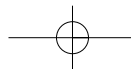

schreef in april 1980 in *Meerkontakt*: "De zeven vette jaren zijn voorbij en het schijnt dat we zijn begonnen aan de zeven magere jaren. Maar het zou wel eens zo kunnen zijn dat we nu geroepen zijn, zoals Jozef, om wat we in overvloed hebben vergaard, mondjesmaat te delen met elkaar om zo de magere jaren door te komen."

Gezamenlijke projecten

Op het gebied van het werelddiaconaat ging men in de zeventiger jaren voor het eerst gezamenlijk te werk. In 1976 zijn er besprekingen tussen de diaconieën van de Hervormde Gemeente en de Gereformeerde Kerk wat betreft de keus van een nieuw te kiezen project. Het werd een project van de projectenlijst van het werelddiaconaat van de Hervormde Kerk (Oegstgeest): St. Mary's school in Ovamboland, de enige engelstalige middelbare school voor zwarte leerlingen in Namibië. "Deze oecumenische school met internaat wordt zowel door Anglicaanse, Rooms-Katholieke als Lutherse leerlingen bezocht", aldus de beschrijving van de Generale Diaconale Raad van de Hervormde Kerk. Een werkgroep werd gevormd uit leden van de beide kerken. Men gaat enthousiast aan het werk.

Ook de Rooms-Katholieke Kerk werd om medewerking gevraagd, maar door wisseling van pastores wordt een beslissing uitgesteld. In april 1977 wordt aan het interkerkelijk moderamen gevraagd of er tijd en aandacht is voor St. Mary's School in de Pinksterdienst. Het thema

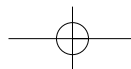
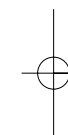
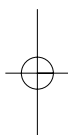
van deze dienst zal zijn: 'Omzien naar elkaar'. Het interkerkelijk moderamen beslist positief op het verzoek. Een onderwijzeres uit Ovamboland, Rosalinda Blondé (R.K.), wordt uitgenodigd om over haar land te vertellen. Nadat zij met grote overgave over haar land had verteld, gaf zij na de Pinksterdienst (in de tent), de volgende reactie: "Omdat het voor mij de eerste oecumenische dienst was, die ik meemaakte, was het een enorme belevenis. Wat moet er een geweldige inzet zijn geweest om dit zo fantastisch te laten verlopen. Maar niet alleen de tijd en de moeite die het heeft gekost, maar nog meer bewonder ik de onderlinge sfeer en saamhorigheid, waarmee de mensen met elkaar omgaan. En dat je met elkaar zegt: 'Ik geloof in één heilige algemene christelijke Kerk'."

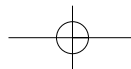
In 1977 doet de Nassauschool mee met het project en in 1978 wordt het gespaarde schoolgeld aan Rosalinda Blondé overhandigd in een dienst voor het werelddiaconaat. In dezelfde dienst bieden ook jongelui van het 'Karavanserai Jongeren centrum' (gestart in 1975) geld aan, waarvoor zij actie hadden gevoerd. Ook zijn er gespreks/discussie-avonden over de situatie in Namibië en Zuid-Afrika, zowel voor de 'doorsnee'-gemeenteleden als ook voor de zondagavondgroep. Dit leidde tot levendige en verhitte discussies over de politiek in Zuid-Afrika. Ds. G. van der Veen, secretaris van de Zendingraad van de Gereformeerde Kerken, gaat op 18 februari 1979 voor in een dienst met

als onderwerp 'Het project St. Mary's'. Na afloop is er de mogelijkheid tot discussie (in de Karavanserai) over alle opgeworpen problemen, die samenhangen met de 'apartheidspolitiek'. In hetzelfde jaar werd het project afgesloten, nadat het streefbedrag ruimschoots is gehaald. De Rooms-Katholieke Kerk heeft uiteindelijk niet deelgenomen aan het project, maar een rooms-katholieke vertegenwoordiger heeft wel in het laatste jaar de vergaderingen bijgewoond. In een volgend project heeft de Rooms-Katholieke Kerk wel deelgenomen. Het was het project 'SEDEJ' in Chili, Zuid-Amerika. Vervolgens was er in de periode 1982/1983 een interkerkelijk project in Indonesië voor steun aan studenten voor logopedisten. Men gaf hulp aan spraakgestoorden. Alle drie kerken (Rooms-Katholiek, Hervormd, Gereformeerd) namen hieraan deel.

Vanaf 1976 is het interkerkelijke koor 'de Jointers' actief op het kerkelijke erf. Het koor geeft met het optreden in de drie kerken een feestelijke tintje aan menige dienst. Mevr. J. van der Bend is de strenge, maar zeer enthousiaste dirigente.

In 1977 komt de interkerkelijke werkgroep 'Kerk en Samenleving' tot stand, die onder andere de invulling van de Vredesweek voor zijn rekening neemt. In 1979/1980 wordt melding gemaakt van de zondagavondgroep (ZAG), de SOS-jongeren sociëteit en het interkerkelijk jongerendiaconaat (voor jongeren van twaalf jaar en ouder). De ongeveer veertig jon-

geren, die bij dit diaconaat betrokken zijn, verlenen op kleine schaal hand- en spandiensten aan gemeenteleden.

Nauwere samenwerking

De Kerkenraden van de Gereformeerde en Hervormde Kerken waren in 1978 al een nauwere samenwerking op het gebied van doop, catechese, avondmaal, pastoraat en diaconaat aangegaan. De wil om op het gebied van financiën samen te werken is er wel, maar dit onderwerp vergt veel overleg en wijsheid van alle betrokkenen.

In 1978 wordt door een Commissie van Advies van de Gereformeerde Kerk een rapport uitgebracht dat een heroriëntatie bevat van de te verrichten werkzaamheden. Men onderzoekt de verdeling van de werkzaamheden in de eigen gemeente, maar beoordeelt ook andere mogelijkheden. Deze mogelijkheden zijn in het bijzonder:

1. nauwere samenwerking met de Hervormde Gemeente in ons dorp;
2. het beroepen van een tweede predikant.

De kerkelijke samenwerking heeft tot gevolg dat in april 1979 een beroepingscommissie wordt geïnstalleerd tot het beroepen van een 'gezamenlijke' predikant. In de commissie worden zes hervormde en zes gereformeerde leden benoemd. Na het vertrek van ds. A. van Egmond in 1977 en van ds. Jonkheer M.A. de Savornin Lohman in 1978 is een aanvulling in het pastorale werk hard nodig. Een half jaar na

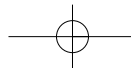
de installatie wordt het beroepen van een nieuwe predikant nog meer urgent, omdat ds. F. Bil in november 1979 door ziekte is uitgeschakeld. In 1980 vertrekt een herstelde ds. Bil naar Bennebroek.

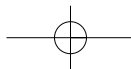
De Gereformeerde Kerk stelde zich, gezien de financiële situatie van de Hervormde Gemeente, garant voor 25% van de kosten voor een nieuw te beroepen predikant. In 1983 wordt uiteindelijk ds. H. Mondeel beroepen. Op 3 juli 1983 doet hij tijdens een feestelijke dienst zijn intrede in de Hervormde Gemeente van Badhoevedorp/Lijnden.

In 1978 wordt de Open Oecumenische Beweging opgericht. Deze groep van de basisbeweging is samengesteld uit leden van de Rooms-Katholieke Parochie, de Hervormde Gemeente en de Gereformeerde Kerk. De groep wordt actiever na de laatste gezamenlijke Pinksterdienst in 1980. Men wil vasthouden wat aan samenwerking en saamhorigheid is ontstaan tijdens de Pinksterdiensten in de drie kerkelijke gemeenten.

Samen op Weg

Waarover door de Kerkenraden lang is nagedacht, komt steeds dichterbij: Samen op Weg. Vanaf begin 1981 komen de moderamina van beide Kerken een maal per maand bijeen om kennis te nemen van elkaars activiteiten. Ook is het Samen-Op-Weg-proces onderwerp van discussie op de gemeente-avonden. In oktober

1983 wordt in *Meerkontakt* melding gemaakt van samenwerking in het pastoraat. Voor de drie predikanten, te weten ds. A.J. Alberts, ds. W. Koelé en ds. H. Mondeel, komt er een werkverdeling.

In 1983 verschijnen in *Trouw* artikelen over het teruglopen van leden van de Nederlandse Hervormde Kerk (NHK) als wel van de Gereformeerde Kerken (GK) in Nederland. Ook in Badhoevedorp en Lijnden is dit merkbaar.

Intussen (november 1983) is landelijk het SOW-proces in discussie. Iedereen kan kennis nemen (via de kerkelijke pers) van de argumenten van voor- en tegenstanders. Wat in jaren in de Lutherse, Hervormde en Gereformeerde Kerken een eigen weg is gegaan, moet zich nu weer voegen in een gemeenschappelijke theologie en cultuur. Voor veel mensen blijven er vragen zonder antwoorden. Maar men gaat hier en daar in den lande voorzichtig op weg.

In 1983 wordt vanuit de Protestantse Kerken te Badhoevedorp-Lijnden mevrouw W.J. Sikkels-Wilschut als onderwijskracht benoemd, aangesteld en betaald om godsdienstonderwijs te geven op de openbare scholen in Badhoevedorp en Lijnden. Na haar verzorgden mevrouw Schuringa en de heer Pol dit onderwijs. In januari 1984 stelt men in de Gemeenten een geïntegreerd preekrooster op en een maand later wordt in beide kerken ook het rooster van *Kind en Zondag* gevolgd.

Inmiddels zien de brede Kerkenraden (na jaren

overleg van consistorie en smalle Kerkenraad) de noodzaak in van gezamenlijk vergaderen en dit gebeurt voor het eerst in mei 1984.

In november van dat jaar wordt op verzoek van de beide moderamina een (gecombineerde) liturgiecommissie samengesteld die tot taak heeft meer eenheid te brengen in de liturgie en die passend is in de tijd. Er ontstaan twee liturgieën: één die stamt uit de oud-christelijke traditie (teruggaand op de joodse traditie), terwijl de tweede orde van dienst uit de reformatische traditie (1540-Calvijn) komt.

In maart 1985 is er een totale samenwerking/integratie op het gebied van: kerkdiensten, liturgie, jeugdwerk (catechese), kringwerk, bejaardenwerk, pastoraat en kerkenraadsvergaderingen. De financiën en de onroerende goederen zullen als laatste voor integratie in aanmerking komen.

Raad van Kerken

Op 30 oktober 1984 wordt de Raad van Kerken, na jaren van wederzijdse kerkelijke betrokkenheid, in Badhoevedorp-Lijnden geïnstalleerd.

De Raad (officiële oprichtingsdatum: 12 april 1985) bestaat uit de volgende leden:

de Rooms-Katholieke Kerk H.H. Engelbewaarders te

Badhoevedorp,

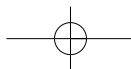
de Rooms-Katholieke Kerk St. Franciscus van Sales te

Lijnden,

de Hervormde Gemeente te Badhoevedorp/Lijnden,

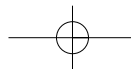
de Gereformeerde Kerk te Badhoevedorp,

de Open Oecumenische Beweging.

De Pelgrimskerk - voor de verbouwing

X SAMEN-OP-WEG

De reden waarom het Samen-op-Weg-(SOW)-proces in Badhoevedorp/Lijnden in de tachtiger jaren zonder al te veel problemen tot stand kwam, in tegenstelling tot het landelijke proces, is moeilijk te geven. Uiteraard waren er verschillen tussen de geloofsgemeenschappen en was er veel overleg nodig om tot goede resultaten te komen. Er moest hard gewerkt worden en er werden compromissen gesloten. Maar één van de belangrijkste oorzaken was aanwezig: de wil tot samenwerken.

In de beschrijving van C.B.H. Beekhuis in *Hervormde Gemeenten in Noord-Holland* (1972) vinden we dat "de Hervormde Gemeente in Badhoevedorp/Lijnden als 'midden-orthodox' wordt beschouwd. Deze richting sluit betrekkelijk nauw aan bij de Gereformeerde Kerk in deze plaats. Daar komt nog bij dat door historische omstandigheden niet kan worden teruggegrepen op een oude lokale traditie, zoals dat in andere gemeenten (buiten de Haarlemmermeer) wel gebeurde, waar hervormden oudere (kerk-)rechten bezaten dan de gereformeerden. De financiën kwamen bijvoorbeeld niet uit geld opbrengende bezittingen (kerkelijke goederen), maar men was, net zoals bij de leden van de Gereformeerde Kerk, afhankelijk van de eigen offervaardigheid, van 'levend geld'. De materiële positie van beide gemeenten hadden grote overeenkomsten."

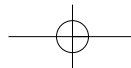
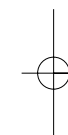
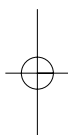
Daarnaast was de instroom van vele nieuwe

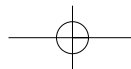
(meestal jonge) bewoners ook bepalend. Er waren geen of nauwelijks gevestigde belangen. Men zocht niet zozeer naar verschillen als wel naar overeenkomsten.

Door de steeds kleiner wordende gezinnen liep het aantal kerkleden terug. In april 1983 wordt door de Commissie van Beheer van de Gereformeerde Kerk een onderzoek ingesteld naar het aantal gereformeerden in Badhoevedorp. Al eerder (1977 - Rapport Blok) was hier onderzoek naar gedaan. In het rapport van 1977 komt men tot een schatting dat het totale aantal leden tussen 1980 en 1987 beneden de 1000 zal dalen. In 1970 was het aantal leden 1611.

In november 1985 wordt door de commissie gesteld dat door de 'daling over de gehele linie' (d.i. minder kerkleden en lagere financiële bijdragen) er op de iets langere termijn maatregelen genomen zouden moeten worden. De conclusie is:

- a. een verdere integratie met de hervormden is noodzakelijk, hetgeen zou kunnen leiden tot het gebruik van één kerkgebouw (onderhouden door één koster). De nieuwe gemeente zou bewerkt kunnen worden door twee predikanten.
- b. één van de twee kerkgebouwen wordt afgestoten en verkocht. Met de opbrengst zou het andere kerkgebouw gerenoveerd kunnen worden.
- c. nieuwbouw.

Over de teruggang van het aantal hervormde kerkleden zijn plaatselijk minder exacte gegevens voor handen, maar men ziet de noodzaak van handelen in. Ook landelijk is men met dit vraagstuk bezig. In het dagblad *Trouw* verschijnt op 12 april 1983 over dit onderwerp een artikel, getiteld: "Na 1976 vooral minder hervormde doopleden". *Trouw* schrijft: "In vijf jaar tijd is het aantal hervormden landelijk afgenomen met bijna zeven procent, van drie miljoen in 1976 tot 2,8 miljoen in 1980. De grootste teruggang was in Noord-Holland en Groningen. Dit komt naar voren in het rapport *Vijf jaar statistiek NHK (1976-1980)* van het kerkelijk instituut voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek (Kaski) in Den Haag."

Gezien bovenstaande gegevens is het noodzakelijk dat beide Kerkenraden zich beraden op verdere integratie. De benoeming van een interkerkelijke studiec commissie, die zich met bovengenoemde zaken bezighoudt, is het gevolg.

Beleidsplan

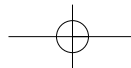
In 1985 worden er bij de Synodes door beide Kerkenraden richtlijnen aangevraagd voor een federatieve overeenkomst van de samen te voegen kerken. Hoewel er in die periode veel over het Samen-Op-Weg-proces wordt gesproken in de gezamenlijke kerkenraadsvergaderingen, zit er toch weinig beweging in. In het najaar van 1985 worden er over het on-

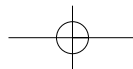
derwerp groothuisbezoeken gehouden. Ook worden in beide kerken gemeente-avonden gehouden over de samenvoegingsplannen. Als gevolg hiervan worden de gezamenlijke kerkdiensten uitgebreid.

In het voorjaar van 1986 wordt er een *concept-intentieverklaring* opgesteld. Deze wordt besproken en goedgekeurd in de Kerkenraden. Conclusie: Stapsgewijs aankoersen op federatie. Er wordt een aanzet gegeven tot een *beleidsplan* voor alle activiteiten, behalve:

- a. het beheer van de gebouwen. (Inmiddels was een keer per maand een kerk gesloten vanwege de mindere belangstelling van de kerkleden voor de kerkdiensten en de onkosten.)
- b. de financiën. De begrotingen worden nog steeds apart opgemaakt en ingediend bij de Kerkenraden door respectievelijk het College van Kerkvoogden en de Commissie van Beheer.

In 1986 ontstaat aan hervormde zijde kritiek op de samenvatting van het beleidsplan ten aanzien van het gebruik van de kerkgebouwen. Al eerder was op de wijkavonden de gebondenheid van gemeenteleden aan het kerkgebouw besproken. Sommige gemeenteleden kunnen de kerkdienst (vanwege de trap naar de kerkzaal in het hervormde kerkgebouw) niet bezoeken, maar willen ook niet naar de gereformeerde kerk. Wil men voor de toegankelijkheid van de hervormde kerk een oplossing vinden, dan zal dit wel financiële consequenties inhouden. Toch besluit men in november 1986 de toegan-

kelijkheid van de Immanuëlkerk te vergroten. Men schaft een plateau monolift aan, die voor een rolstoel geschikt is. Aan de buitenkant van de kerk zal een hellingbaan worden aangebracht. Voor de kosten zal een subsidie (van de burgerlijke gemeente) worden aangevraagd. Bovendien zal de opbrengst van de jaarlijkse bazar (SAMSAM) hiervoor worden bestemd.

Op 25 augustus 1986 nemen de Kerkenraden een aantal *principe-besluiten* met betrekking tot het *concept-beleidsplan*. Het gaat om de volgende punten:

- a. op terreinen van catechese, kringwerk, jeugdwerk en geestelijke verzorging in de bejaardenhuizen wordt de samenwerking voortgezet en geïntensiveerd;
- b. het pastoraat. Het pastoraat van de ouderlingen krijgt in de beide gemeentes eenzelfde wijkindeling;
- c. de diaconie. De diakenen zullen de normen voor hulpverlening op elkaar afstemmen;
- d. de eredienst. Met ingang van 1987 willen de Kerkenraden het aantal gemeenschappelijke diensten uitbreiden tot twee per maand. De avonddiensten van die zondag zullen in hetzelfde gebouw worden gehouden. Het collectesysteem van beide kerken dient gelijk te lopen en op elkaar te worden afgestemd;
- e. financiën en beheer. Er dient naar gestreefd te worden dat het begrotings- en het boekjaar van beide kerken gelijk gaat lopen;
- f. de publiciteit. Men streeft er naar om voor

beide kerken een gezamenlijk kerkblad uit te geven.

In de gezamenlijke kerkenraadsvergadering van 18 mei 1987 van de Nederlands Hervormde Gemeente te Badhoevedorp/Lijnden en de Gereformeerde Kerk te Badhoevedorp wordt unaniem besloten om twee commissies in te stellen ter voorbereiding van de federatie.

Eén commissie (bestaande uit niet-kerkenraadsleden) zal de vorming van de federatie voorbereiden en komen tot opstellen van een *voorstel voor een federatie-overeenkomst*. De andere commissie zal zich bezighouden met de *gezamenlijke beheerstructuur* waaronder de drie kerkgebouwen en de financiën vallen.

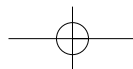
Beide commissies kunnen, indien nodig, advies vragen bij de landelijke kerkelijke organen (te Leiderdorp en Leusden).

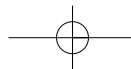
In september/oktober 1987 zijn deze commissies benoemd en zijn aan het werk gegaan.

In februari 1988 wordt door het teruglopende kerkbezoek door de beide Kerkenraden besloten de tweede of avondkerkdienst te laten vervallen. Daarvoor in de plaats komt éénmaal per maand een bijzondere avonddienst, die zal worden voorbereid door een werkgroep.

De Kerkenraden vinden het een moeilijke beslissing, maar gaan er vanuit dat dit de beste oplossing is.

In het voorjaar van 1988 wordt door bovengenoemde commissie aan beide gemeenten een voorstel uitgebracht voor een *Overeenkomst Brede Interkerkelijke Samenwerking*. Na enkele

wijzigingen wordt het voorstel in september 1988 tijdens een gezamenlijke gemeentevergadering aan de leden van beide kerken voorgelegd en toegelicht. Op deze vergadering wordt de overeenkomst aanvaard en is een federatie van beide kerken realiteit geworden. De definitieve datum voor de vorming van de *Samen-Op-Weg-Gemeente Badhoevedorp/Lijnden* wordt vastgesteld op 1 januari 1989.

De Federatieraad, die gevormd zal worden door leden uit de beide Kerkenraden, zal bestaan uit

- de pastorale raad (gevormd door ouderlingen en predikanten);
- de diaconale raad (gevormd door diakenen);
- de beheerraad (gevormd door leden van de Kerkvoogdij en de Commissie van Beheer);
- het moderamen (gevormd door leden uit bovengenoemde colleges).

Dit houdt voor de leden van de Commissie van Beheer in dat zij van een adviserend college (aan de gereformeerde Kerkenraad) deel uitgingen maken van het beleids- en bestuursorgaan van de Samen-Op-Weg-Gemeente, de Federatieraad. (De kerkvoogden maakten altijd al deel uit van de hervormde Kerkenraad.)

De Samen-Op-Weg-Gemeente

Op 1 januari 1989 wordt in een feestelijke kerkdienst door afgevaardigden van beide kerken een 'Verklaring van aanvaarding' uitgesproken:

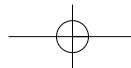
“Namens de Hervormde Gemeente Badhoevedorp-Lijnden verklaar ik de Gereformeerde Kerk te Badhoevedorp te aanvaarden als deelgenoot in de nieuwe Samen-Op-Weg-Gemeente Badhoevedorp/Lijnden en wij beloven elkaar al het respect en vertrouwen te schenken waarop wij als deelgenoten in één kerkgemeenschap recht hebben.”

“Namens de Gereformeerde Kerk te Badhoevedorp verklaar ik de Hervormde Gemeente Badhoevedorp-Lijnden te aanvaarden als deelgenoot in de nieuwe Samen-Op-Weg-Gemeente Badhoevedorp/Lijnden en wij beloven elkaar al het respect en vertrouwen te schenken waarop wij als deelgenoten in één kerkgemeenschap recht hebben.”

Met handdrukken van de beide afgevaardigden (de heren H. de Rijk en J. Binnekamp) en de beide predikanten (ds. E.J. Alberts en ds. W.F. Koelé) wordt het moment bezegeld, waarna de gemeente zingt uit gezang 314:

Nabij of ver, wij zijn verbonden:
 één Heer en één geloof, één doop,
 één Geest is tot ons neergezonden
 en één is aller liefd' en hoop.
 Wij bidden en wij danken saam,
 wij roemen in één Vadernaam.

Na de dienst is er in de Karavanserai gelegenheid tot het geven van felicitaties. Iemand

merkte later op dat ná deze dienst hij het gevoel had dat er een grens was weggevallen, dat het anders was geworden.

De leden van het nieuw gevormde moderamen en de nieuwe Kerkenraad beginnen met grote inzet aan de nieuwe taken. Men dacht dat alles goed was geregeld en in grote lijnen was dat ook zo.

Maar in de kleinere zaken was er eigenlijk nog niets geregeld. In de eerste periode heeft dat veel tijd gekost en moest men oppassen dat de belangrijke zaken niet in de verdrukking kwamen. Eén van die zaken die nog geregeld diende te worden, was de opstelling van een 'Huishoudelijk Reglement' dat in de 'Overeenkomst Brede Interkerkelijke Samenwerking' verplicht was gesteld. In het voorjaar van 1989 is dit gereedgekomen en aanvaard door de Federatieraad.

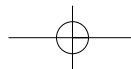
Naamgeving Gereformeerde Kerk

De oorspronkelijke naam van de Gereformeerde Kerk was 'De Badhoevekerk'. Als eerst gebouwde kerk (1935) in de buurt van 'de Badhoeve' was het een logische naam, maar na de bouw van nog twee kerken in het dorp, de Rooms-Katholieke Kerk (1937) en de Immanuëlkerk (1955), was deze naam in onbruik geraakt.

Begin 1989 krijgt, na het uitschrijven van een prijsvraag, de kerk de naam 'Pelgrimskerk'.

Gezamenlijke toekomst

XI GEZAMENLIJKE TOEKOMST

De werkers in de Samen-Op-Weg-Gemeente

Ondanks het feit dat ds. E.J. Alberts per 1 juli 1981 met emeritaat was gegaan, verleent hij tot 16 december 1990 'bijstand in het pastoraat'. Tijdens de viering van de derde Adventszondag neemt ds. Alberts afscheid van de Samen-Op-Weg-Gemeente in de Immanuëlkerk aan de Sloterweg. Hij is negentien jaar verbonden geweest aan de Hervormde Gemeente Badhoevedorp/Lijnden. Het woord 'oecumene' heeft in zijn leven een grote rol gespeeld. In zijn loopbaan als predikant heeft hij 'geroepen tot roepen' (het thema van zijn afscheidsdienst) meer dan waar gemaakt.

In 1980 wordt de tweede predikantsplaats in de Hervormde Gemeente van Badhoevedorp/Lijnden opgeheven.

Na het vertrek van ds. H. Mondeel in december 1988, is het zaak zo spoedig mogelijk een nieuwe predikant te beroepen, die samen met ds. W.F. Koelé in de nieuwe Samen-Op-Weg-Gemeente zou kunnen werken.

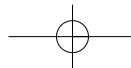
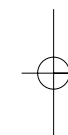
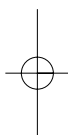
Een gecombineerde (hervormd/gereformeerde) beroepingscommissie adviseert de Kerkenraad een beroep uit te brengen op ds. J.C. van de Putte. Zij doet op 17 oktober 1990 intrede in haar eerste gemeente. Omdat de Samen-Op-Weg-Gemeente geen 'rechtspersoon' is en de beide kerken dit wel zijn, worden de financiën noodzakelijkerwijs gescheiden gehouden en wordt ds. Van de Putte beroepen en betaald

door de Hervormde Gemeente. Tot 1995 werkt de nieuwe predikante in de Samen-Op-Weg-Gemeente samen met ds. Koelé. Op 31 januari 1995 is ds. Koelé met emeritaat gegaan. Om de vele werkzaamheden en activiteiten na het vertrek van ds. Koelé goed te laten verlopen zijn vanaf 1989 enkele pastorale werkers (mevrouw A. Wetsema-van Gelder [1989-1993] en mevrouw J.P. den Heeten-Bouma [1994-1996]) actief geweest in de gemeente. Van september 1994 tot voorjaar 1996 wordt assistentie (jeugd) verleend door mevrouw A. Gilles, studente theologie aan de VU.

Reeds vóór het vertrek van ds. Koelé was opnieuw een (gecombineerde) beroepingscommissie aan het werk gegaan om nu voor de Gereformeerde Kerk een predikant te zoeken. Ds. H.G. van Viegen deed op 20 oktober 1996 zijn intrede in de Samen-Op-Weg-Gemeente.

Keuze kerkgebouw

Nadat de Samen-Op-Weg-Gemeente realiteit is geworden, worden er door de Federatieraad plannen gemaakt om gezamenlijk te kunnen kerken. Door het teruglopende kerkbezoek en gebrek aan financiën besluit de Federatieraad bovendien dat "één nieuw of grondig vernieuwd kerkgebouw als centrum van het protestants kerkelijk leven te Badhoevedorp" nodig is. Dit hield in dat één van de twee kerken overbodig zou worden. De Federatieraad geeft in 1990 aan een werk-

groep de opdracht een beleidsplan voor de jaren 1990-1995 op te stellen, waarin "alle aspecten van het kerk-zijn in de toekomst" zouden worden belicht.

De leden van de werkgroep 'beleidsplan' zijn zeer behoedzaam te werk gegaan. Men verdeelt het voorbereidingsproces in zes fasen. Naast de inventarisatie van de twee kerkgebouwen wordt ook de financiële situatie van de twee kerkelijke gemeenten (nu: de Samen-Op-Weg-Gemeente) bekeken. Daarnaast wordt gekeken naar de demografische ontwikkeling van de Samen-Op-Weg-Gemeente. (Zit er nog groei in de gemeente of loopt het aantal kerkliden langzaam terug? De verwachting is dat het laatste het geval is.)

De werkgroep 'beleidsplan' (I) stelt zich de volgende doelstelling: "Het vormen van een levende gemeenschap van concrete mensen in een concrete situatie, die samenkomen om hun geloof te beleven, zich te bezinnen op dat geloof en zich te oefenen voor het handelen in geloof, dit alles in navolging van Jezus Christus. Deze doelstelling wordt tot uitdrukking gebracht in *vieren, leren en dienen*." De functie van het kerkgebouw, alsmede de vraag voor wie dit kerkgebouw beschikbaar moet zijn werd door de drie bovengenoemde punten aangegeven.

De aanbevelingen aan de Federatieraad inzake de toekomstige huisvesting zijn:

1. zo snel mogelijk de kerkelijke activiteiten onderbrengen op één locatie;

2. dit te doen door verbouw of nieuwbouw van één van de thans bestaande locaties;
3. de te kiezen oplossing afstemmen op de draagkracht van de gemeente;
4. gelet op de demografische ontwikkeling dient er ruimte te zijn voor ongeveer tweehonderd vijftig bezoekers met een uitbreiding tot maximaal vierhonderd bezoekers;
5. de behuizing moet voorzien in ruimten voor vergadering en andere activiteiten (onder andere voor jeugdwerk), waarbij verhuur van bepaalde ruimten dient te worden nagestreefd.

Hierna (1992) moest door de werkgroep 'beleidsplan' (II) (in een hernieuwde samenstelling) de keuze voor de locatie worden voorgesteld aan de Kerkenraad. De werkgroep heeft zich niet bezig gehouden met het financiële beleid van de Samen-Op-Weg-Gemeente. Men is er vanuit gegaan dat *alle* middelen van beide kerken beschikbaar zouden zijn voor de Samen-Op-Weg-Gemeente en dat ook de opbrengst van de verkoop van één van de locaties beschikbaar zou komen voor de Samen-Op-Weg-Gemeente. De werkgroep heeft verder geen aandacht besteed aan de toekomstige draagkracht van de Samen-Op-Weg-Gemeente, omdat er op dat moment geen prognoses op dit terrein beschikbaar waren.

Nieuwbouw werd na verloop van tijd uitgesloten, omdat de stichtingskosten van nieuwbouw (in 1992) tenminste twee à twee en een half miljoen gulden zouden bedragen, afgezien

van de sloopkosten van twee kerken. Het leek de werkgroep ongewenst om voor de jonge Samen-Op-Weg-Gemeente grote leningen aan te gaan. Daarna is gekeken naar de verbouwmogelijkheden van beide kerken.

De gemeente Haarlemmermeer had in 1992 aangegeven dat in het 'huidige bestemmingsplan' de beide locaties als bestemming hadden "openbare en bijzondere bebouwing, waarbij de maximum bouwhoogte aan de Sloterweg 25 meter bedraagt en aan de Havikstraat 15 meter is". De oppervlakte van de grond waarop gebouwd mocht worden was voor de hervormde kerk 2065 m² en voor de gereformeerde kerk 3950 m².

De Provincie en de gemeente Haarlemmermeer hadden inmiddels laten weten dat voor de locatie Sloterweg een andere, meer lucratieve bestemming mogelijk was, waardoor de waarde van de grond aanzienlijk zou stijgen en de mogelijke opbrengstprijis "beduidend hoger zou liggen" dan van de locatie Havikstraat. De Beheerraad gaf opdracht aan het Kantoor der Kerkelijke Goederen van de Hervormde Kerk (KKG) om de waarde van de locaties Sloterweg (Immanuëlkerk) en Havikstraat (Pelgrimskerk) te taxeren. Ondanks het verschil in oppervlakte bleek de waarde van beide locaties niet veel te verschillen. De KKG opperde de mogelijkheid om één van de kerken te verkopen aan een project ontwikkelingsbureau dat op die locatie woningbouw zou kunnen uitvoeren, waardoor de opbrengst aanzienlijk meer zou

kunnen zijn. Daartoe moesten de burgerlijke gemeente en de provinciale autoriteiten wel het bestemmingsplan veranderen. Vooral voor de locatie Sloterweg bleek dit aantrekkelijk te zijn. Het was een geschikte plaats voor de bouw van appartementen en in Badhoevedorp was de vraag naar deze manier van wonen groot. De autoriteiten keurden later de verandering van het bestemmingsplan goed.

De locatie-keuze commissie had tot taak voor de Samen-Op-Weg-Gemeente de beste keuze te doen met het oog op de toekomstige ontwikkelingen in Badhoevedorp. De opbrengst van de verkoop van één van de locaties zou geen doorslaggevende rol dienen te spelen.

Uiteindelijk kwam de commissie tot de conclusie dat "de locatie Havikstraat de meest geschikte plaats in Badhoevedorp was voor de Samen-Op-Weg-Gemeente Badhoevedorp/Lijnden om bijeen te komen".

In het rapport van de werkgroep staat onder andere:

1. deze plaats in het dorp is verreweg de beste plaats voor de enige toekomstige protestantse kerk in Badhoevedorp;
2. de grootte van het betreffende terrein en de bebouwing ervan bieden alle mogelijkheden voor de toekomst voor verbouwing en uitbreiding;
3. de keuze, in combinatie met de handhaving van de locatie te Lijnden, brengt de Samen-Op-Weg-Gemeente in een geografische evenwichtige uitgangspositie voor de toekomst.

Immanuëlkerk

koppelbare stoelen...

In het rapport van de werkgroep staat ook een minderheidsstandpunt. De bezwaren van deze minderheid richtten zich niet op de gekozen locatie als zodanig, maar op het financiële aspect ervan. Deze minderheid meende voorts dat door het ontbreken van toekomstprognoses van baten en lasten het maken van een keuze te voorbarig was.

In april 1993 werd aan de Federatieraad de *Rapportage Haalbaarheidscommissie - Keuze locatie* aangeboden, waarin op verzoek van de Federatieraad de keuze door acht daarvoor ingestelde werkgroepen was onderzocht en onderbouwd.

Ten aanzien van het toekomstige vernieuwde kerkgebouw was een programma van eisen opgesteld, gebaseerd op het inventarisatierapport, waarin onder andere de volgende punten zijn opgenomen:

1. het kerkelijk centrum heeft in de eerste plaats een functie ten behoeve van de Samen-Op-Weg-Gemeente;
2. de doelstelling (vieren, leren en dienen) moet

nieuwe bestemming oude banken

tot uitdrukking komen in het karakter van de kerk, zowel de plattegrond als de vormgeving;

3. het centrum dient uitnodigend te zijn voor alle leeftijdsgroepen en gemakkelijk toegankelijk voor min-

der valide mensen. Het centrum zal brede deuren moeten hebben, geen trapjes of opstapjes;

4. aantal en aard van de geplande ruimten zijn afgestemd op de te verwachten kerkelijke activiteiten. De ruimten kunnen, voorzover deze niet nodig zijn voor eigen kerkelijke activiteiten, aan derden worden verhuurd;

5. het aantal zitplaatsen in de kerkruimte bedraagt 225, te vergroten tot circa 270 ingeval van bijzondere diensten. Ook kunnen andere ruimten bij de kerkzaal getrokken worden (400 plaatsen);

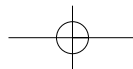
6. de vormgeving van de kerkzaal, de plaats van het liturgisch centrum en van het orgel, alsmede de opstelling van de zitplaatsen moeten zo zijn, dat een optimale relatie/wisselwerking kan ontstaan tussen degenen, die zich in het liturgisch centrum bevinden en de kerkgangers;

7. de inrichting van het liturgisch centrum dient flexibel te zijn, zodat op verschillende manieren vieringen kunnen plaatsvinden;

8. bij de inrichting van de kerkzaal moet duidelijk rekening gehouden worden met de akoestisch waarden, zowel voor muziek als het gesproken woord en met de wensen van een te plaatsen orgel;

9. de zitplaatsen zullen bestaan uit koppelbare stoelen. Een zitplaats in de kerkzaal is tenminste 0.52 x 0.85m.

Hierna volgen nog negen punten die betrekking hebben op aanverwante ruimten. Voor de kerkzaal (het vieren, leren en dienen) zijn deze

punten minder interessant.

Nu de keuze voor de locatie was gemaakt, was men ook in staat om verdere stappen te nemen en nieuwe ontwikkelingen in gang te zetten.

Op 28 november 1993 werd tijdens een indrukwekkende dienst afscheid genomen van de Immanuëlkerk. Voor velen was het afscheid verdrietig, maar ook was het voor velen een onwerkelijk idee, dat in de toekomst deze plaats niet meer gebruikt zou kunnen worden voor kerkelijke samenkomsten.

Inmiddels had de Federatieraad een verkoopcommissie ingesteld die de verkoopmogelijkheden van de Immanuëlkerk zou onderzoeken. Zo werden er met verschillende instanties onderhandelingen gevoerd over de verkoop van de kerk. Deze onderhandelingen hebben uiteindelijk geleid tot een verkoopcontract met Rabo Vastgoed, die op de plaats van de kerk veertig appartementen zou gaan bouwen. Hoewel de burgerlijke gemeente van deze bouw voorstander was, duurde het door allerlei omstandigheden vrij lang voor er officiële toestemming voor het plan werd gegeven.

Nu de onderhandelingen een positief resultaat hadden, was er ook uitzicht op de middelen om het andere kerkgebouw te verbouwen. De bouwcommissie ging in 1993, aan de hand van het programma van eisen, na wat de mogelijkheden waren. De leden van de bouwcommissie bezochten diverse nieuwe kerken en kerken die verbouwd waren, om beter ge-

informeerd te zijn over architecten, materiaal, inrichting, uitbreiding et cetera. Het bureau van Overhagen Architecten B.V. te Utrecht werd uiteindelijk verzocht een ontwerp te maken, waarin deze zaken waren verwerkt.

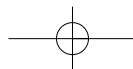
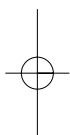
Op 12 april 1994 werd over het schetsontwerp een gemeentevergadering gehouden en werden de verbouwplannen, ontworpen door bovengenoemd bureau, gepresenteerd. Over het ontwerp was de Samen-Op-Weg-Gemeente niet positief en de plannen werden afgekeurd.

De suggesties en ideeën, die op deze avond door gemeenteleden naar voren werden gebracht, werden door de bouwcommissie ter harte genomen. Aan het bureau van Overhagen Architecten B.V. werd een nieuwe opdracht gegeven waarin deze wensen verwerkt werden. In januari 1996 werd een nieuw plan gepresenteerd, dat voldeed aan bovengenoemde eisen, waarna de gemeente akkoord ging. Men hoopte dat de bouwvergunning, die bij de gemeente Haarlemmermeer was ingediend, snel afgegeven zou worden, maar deze liet enige tijd op zich wachten. Ook de verkoop en het afgeven van de sloopvergunning van de Immanuëlkerk duurde langer dan men hoopte. In maart 1998 werd de Immanuëlkerk gesloopt.

De verwachting was dat men over de opbrengst van de grond veel eerder (oktober 1996) zou kunnen beschikken, maar de gelden, die noodzakelijk waren voor de verbouw van

renovatie

maquette inrichting kerkzaal

de Pelgrimskerk, waren niet eerder dan op 17 april 1998 beschikbaar.

Na bestudering van het rapport 'beleidsplan (I)' en de locatie van het hele terrein, en gezien de goede opbrengst van de Immanuëlkerk, kwam de bouwcommissie tot de conclusie dat ook het jeugdgebouw 'Karavanseraï' in de plannen betrokken moest worden. Dit gebouw was inmiddels aan renovatie toe en de ruimten ervan zouden na vernieuwing beter en efficiënter gebruikt kunnen worden voor allerlei kerkelijke activiteiten.

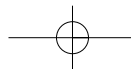
In het nieuwe plan was in het kerkgebouw bovendien ruimte voor een stiltecentrum gecreëerd.

Op 14 mei 1998 werden de nieuwe uitbreidings- en verbouwingsplannen van de Pelgrimskerk tijdens een gemeentevergadering door de bouwcommissie gepresenteerd. De plannen kregen op de gemeentevergadering algehele bijval.

Eerder (1992) was door de Kerkenraad bepaald dat de helft van de opbrengst besteed zou worden aan pastoraat en de andere helft van de gelden voor de verbouwing bestemd zou worden.

Kerkorde

Landelijk was men op theologisch gebied actief één kerkorde voor drie protestantse kerken op te stellen. Dit was geen gemakkelijke opgave. In 1994 werd het concept voor deze kerkorde landelijk besproken in de Kerkenraden van de drie deelnemende kerken (Hervormde Gemeente, Gereformeerde Kerk en Evangelisch Lutherse kerk). Deze concept-kerkordes is op 21 november 1994 in de Federatieraad besproken, gecorrigeerd en met wijzigingen, via de classis, opgestuurd naar de Synodes. Tot nu toe is er landelijk tussen de verschillende Synodes geen algehele overeenstemming bereikt. Het neemt niet weg dat men op talloze plaatsen wel met elkaar gemeente wil zijn en daarin een toekomst ziet voor het protestants kerkelijk leven. De Samen-Op-Weg-Gemeente in Badhoevedorp wil bij het proces van éénwording daadwerkelijk betrokken zijn.

XII KERKELIJKE EIGENDOMMEN

Bij alle afspraken en overeenkomsten die gemaakt zijn door de Samen-Op-Weg-Gemeente, waren de kerkelijke bezittingen en de financiën van beide kerkgenootschappen, zoals we eerder zagen, buiten beschouwing gelaten.

Nadat de gelden van de verkoop van de Immanuëlkerk vrij waren gekomen, kon en moest er gekeken worden naar de 'verdeling' van de kerkelijke eigendommen.

De Beheerraad had eind 1997 een adviescommissie ingesteld en deze commissie opdracht gegeven hier onderzoek naar te doen. De commissie Onroerende Zaken (OZ) ging onmiddellijk aan het werk. Dit was nodig, omdat de Kerkenraad van de Samen-Op-Weg-Gemeente plannen had om de Pelgrimskerk te renoveren en te verbouwen met een deel van de opbrengst van de Immanuëlkerk, te weten fl. 1.500.000.-. Deze opbrengst bedroeg fl.3.400.000.- en de Kerkenraad had, na de gemeente gehoord te hebben, het besluit genomen om deze gelden te verdelen in twee delen. Eén deel, te weten fl. 1.500.000.-, te reserveren voor het pastoraat (lange termijn) en het andere deel werd bestemd voor de boven genoemde renovering en verbouwing (korte termijn). Bovendien werd door de Kerkenraad het besluit genomen om de Karavanserai te betrekken in de renovering/verbouwing voor een bedrag van fl. 400.000.-.

In een later stadium zijn voor de totale verbou-

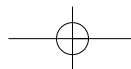
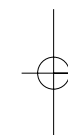
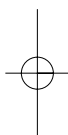
wing nog gelden aan dit bedrag toegevoegd. Een vervlechting van goederen betekende in principe dat beide (plaatselijke) kerken eigenaar zouden worden van alle bezittingen, namelijk de Pelgrimskerk met ondergrond, erf en alle aan- en toebehoren, en de Geloof en Liefde-kerk met kosterwoning te Lijnden.

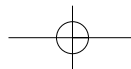
Bovendien zouden de financiën en roerende zaken gemeenschappelijk worden. Hiervoor was de toestemming nodig van de beide kerkelijke gemeenten en de hogere kerkelijke organen.

Op gemeente-avonden zijn de problemen (en oplossingen) aan de gemeenteleden voorgelegd en de Beheerraad heeft voor de renovatie/verbouwplannen goedkeuring gekregen. Een bouwcommissie (BC) om deze plannen voor te bereiden en uit te voeren was reeds samengesteld uit leden van de beide kerkelijke gemeenten.

Omdat het landelijke proces van Samen-Op-Weg niet zo soepel en snel verloopt als sommigen zouden willen, zijn er op het gebied van "inéenschuiven van eigendommen en financiën" geen goede voorbeelden voorhanden. Het heeft daarom enige tijd geduurd voordat alle hogere kerkelijke organen hun toestemming hadden gegeven.

De adviescommissie OZ bracht op 22 december 1998 een eind-advies uit aan de Beheerraad van de Samen-Op-Weg-Gemeente. In deze

brief worden opdracht (van Beheerraad), voorgeschiedenis en de problematiek aan de orde gesteld en wordt er een juridisch en financieel advies gegeven.

De *opdracht* luidde als volgt:

“Met uw schrijven van 31 december 1997 vroeg u ons advies uit te brengen over de verdere financiële vervlechting van onze Samen-Op-Weg-Gemeente na de verkoop van de grond van de Immanuëlkerk en vóór aanvang van de renovatie van de Pelgrimskerk/Karavanserai.”

In de *voorgeschiedenis* bracht de adviescommissie OZ het volgende naar voren:

“In 1995 is door de Kerkenraad van de Samen-Op-Weg-Gemeente reeds het principe-besluit genomen dat de Hervormde Gemeente Badhoevedorp/Lijnden en de Gereformeerde kerk te Badhoevedorp definitief kiezen voor blijvend samengaan met als einddoel de gehele vervlechting van beide plaatselijke kerken. Dit besluit is ook in een gemeentevergadering aan de orde gesteld en gaf geen aanleiding tot afwijzende reacties.

Voorts zijn enkele studies verschenen met suggesties over de verdere aanpak. De belangrijkste daarvan waren toegevoegd aan uw bovengenoemd verzoek.”

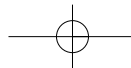
Het *advies* luidde:

“a. Alle eigendommen van de twee plaatselijke kerken in gezamenlijk bezit te brengen.

Daarvoor zijn twee notariële akten nodig, namelijk één voor de overdracht van de helft van de eigendom van het complex Havikstraat/Roerdompstraat van de Gereformeerde Kerk aan de Hervormde Gemeente en één voor de overdracht van de helft van de eigendom van ‘Lijnden’ van de Hervormde Gemeente aan de Gereformeerde Kerk.

- b. Een tweetal overeenkomsten te sluiten.
De eerste overeenkomst betreft de verdeling op basis van elk 50% van de eigendom van alle banktegoeden en overige liquiditeiten en van alle roerende goederen van beide kerken.
De tweede overeenkomst heeft betrekking op de eventuele ‘terugruil’ indien het samengaan van beide plaatselijke kerken ongedaan zou (moeten) worden gemaakt.”

Hierna zijn nog twee aanvullende adviezen uitgebracht, die enkele details verduidelijken. Dit uitgebrachte advies is vervolgens aanvaard door Beheerraad en Kerkenraad, waarna tot het besluit van renovatie/verbouw van het gezamenlijke kerkelijk bezit (Pelgrimskerk en Karavanserai) te Badhoevedorp is besloten, na de gemeente te hebben gehoord.

XIII RENOVATIE EN VERBOUW

Nadat op 16 april 1999 vertegenwoordigers van de Hervormde Gemeente te Badhoevedorp/Lijnden en de Gereformeerde Kerk te Badhoevedorp de notariële akten hadden ondertekend, ging op 17 april 1999 de renovatie en verbouw van de Pelgrimskerk en Karavanserai van start. Dit gebeurde tijdens een feestelijke gemeente-avond met cabaret en muziek. De opdracht voor renovatie en verbouw van het kerkgebouw stond omschreven in de notulen van de Federatieraad d.d. 20 september 1993 en luidde: "Het nieuwe of herbouwde kerkgebouw moet duidelijk van de SOW-gemeente zijn. De te verbouwen kerk zodanig veranderen, dat iedereen er zich in thuis voelt." Het programma van eisen gaf voor de aanbouw van het kerkgebouw en de renovatie van de Karavanserai de nodige aanwijzingen en richtlijnen. Deze werden uitgevoerd, zoals eerder genoemd, in het ontwerp en bestek van het bureau van Overhagen Architecten B.V te Utrecht. Dit hield in dat een uitbreiding van het kerkgebouw verbonden werd met de Karavanserai via een brede doorgang. In deze uitbreiding bevindt zich onder andere een nieuwe consistoriekamer, een garderobe en toiletten, maar bovenal een grote ontmoetingsruimte. Het gehele gebouwencomplex kon op deze manier optimaal worden gebruikt, niet alleen voor kerkelijke activiteiten maar ook voor andere doeleinden.

De bouwcommissie

Voor de herinrichting van de kerkzaal was echter nog niet alles duidelijk. In 1996 is op verzoek van de Bouwcommissie (BC) de Liturgisch Centrum Commissie (LCC) ingesteld om mee te denken over de inrichting van de kerkzaal. Het liturgisch centrum (het podium) zou namelijk een drastische verandering ondergaan, te weten: de verwijdering van het orgel, de preekstoel, de (oude) avondmaalstafel, het doopvont, de kandelaar en de lezenaar. Bovendien zouden de banken uit de kerkzaal worden verwijderd en worden vervangen door koppelbare stoelen, zoals dat in het programma staat vermeld.

De LCC heeft in 1998 regelmatig contact gehad met hogere kerkelijke organen, zoals het Dienstencentrum van de Gereformeerde Kerken in

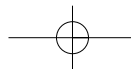
wat verdween was het paardenpoortje

Leusden en het Kerkelijk Centrum van de Hervormde Kerk te Driebergen. Ook werd contact opgenomen met de Stichting Kerkelijk Kunstbezit Nederland (SKKN) te Utrecht. Voor kerkelijk meubilair werd een bezoek gebracht aan Bijenhof's Fijnhoutbewerking te Vorden. Dit instituut had niet de voorkeur van de LCC. Na bovengenoemde oriëntatie volgde de LCC de aanwijzingen van het Kerkelijk Centrum te Driebergen, die enkele kunstenaars noemde met ervaring op het gebied van inrichting van liturgische centra. De keus viel op Willem Noyons te Utrecht, die onder andere voor de St. Janskerk te Utrecht kerkmeubilair had ontworpen. Op 2 oktober 1998 heeft de heer Noyons aan de leden van de BC en de LCC schetsen en een maquette van zijn ontwerpen getoond. De leden van beide commissies waren enthousiast, hoewel er nog enige wijzigingen in de ontwerpen werden aangebracht. Op 17 april 1999, de feestelijke start voor verbouwing en renovatie van de kerk, heeft de heer Noyons een presentatie gegeven met toelichting aan de SOW-gemeente. De gemeente is akkoord gegaan met de voorstellen. Deze voorstellen hielden in: een nieuw doopvont, een nieuwe avondmaalstafel, een nieuwe kandelelaar en lezenaar. Bovendien moest er een voorzetwand (voor de achterwand) op het podium neergezet worden en na vele discussies tussen LCC en de heer Noyons over grootte en vorm, kwam er een verrassend ontwerp uit. De heer Noyons heeft ook een nieuw schema aan kleu-

ren bedacht voor het plafond. De veranderingen, die verder door de BC en de LCC zijn aangebracht, betreffen de parketvloer op podium en kerkzaal en de aanschaf van stoelen.

wat bleef waren de poortjes

De ruimte onder het nieuw gebouwde balkon is bestemd voor een stiltecentrum en een (deel van de) ontmoetingsruimte. Het stiltecentrum wordt ook gebruikt voor meditaties en (kleine) avonddiensten, en heeft de naam Immanuëlkapel gekregen, verwijzend naar de afgebroken hervormde kerk. In deze gebedsruimte bevindt zich de 'eerste steen' van deze kerk met daarop de datum 18-6-1955. (zie pag. 112)

Het orgel van de Immanuëlkerk is, na renovatie en restauratie door de fa. Pels & van Leeuwen, geplaatst op het nieuwe balkon. Het orgel is feestelijk in gebruik genomen bij de openstelling van de kerk op 13 mei 2000 voor alle geïnteresseerden door het geven van een orgelconcert. Deze dag begon om drie uur met het oplaten van ballonnen door de kinderen. Daarna konden de bezoekers het gebouwencomplex bezichtigen. Veel dorpsgenoten kwamen een kijkje nemen, maar ook mensen die na jaren weer terugkwamen naar hun vroegere woonplaats om 'hun' kerk te bekijken. Via beeld en tekst kreeg de bezoeker allerlei informatie aangereikt. Er was een video-film 'Een dagje uit het leven van een predikant' en een doorlopende dia-show, die informatie gaf over heden verleden van de kerken in Badhoevedorp.

De officiële opening en ingebruikneming van de kerk was op 14 mei tijdens een feestelijke dienst, bijgewoond door burgemeester Van

Houwelingen en zijn echtgenote. De predikanten ds. J.C. van de Putte en ds. H.G. van Viegen gingen voor in de dienst, beide gekleed in nieuwe toga's. Aan de dienst werd medewerking verleend door het Jaffo Gate Quartet, dat met hun zang een extra dimensie aan de dienst verleende. Oudere en jongere gemeenteleden brachten tijdens de dienst de Bijbel, het doopwater, brood en wijn binnen wat zeer bijzondere momenten waren.

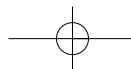
Veel mensen waren na afloop van dienst onder de indruk van de wel zeer bijzondere dienst van de Samen-Op-Weg-Gemeente, waar grote blijheid en enthousiasme vanuit ging.

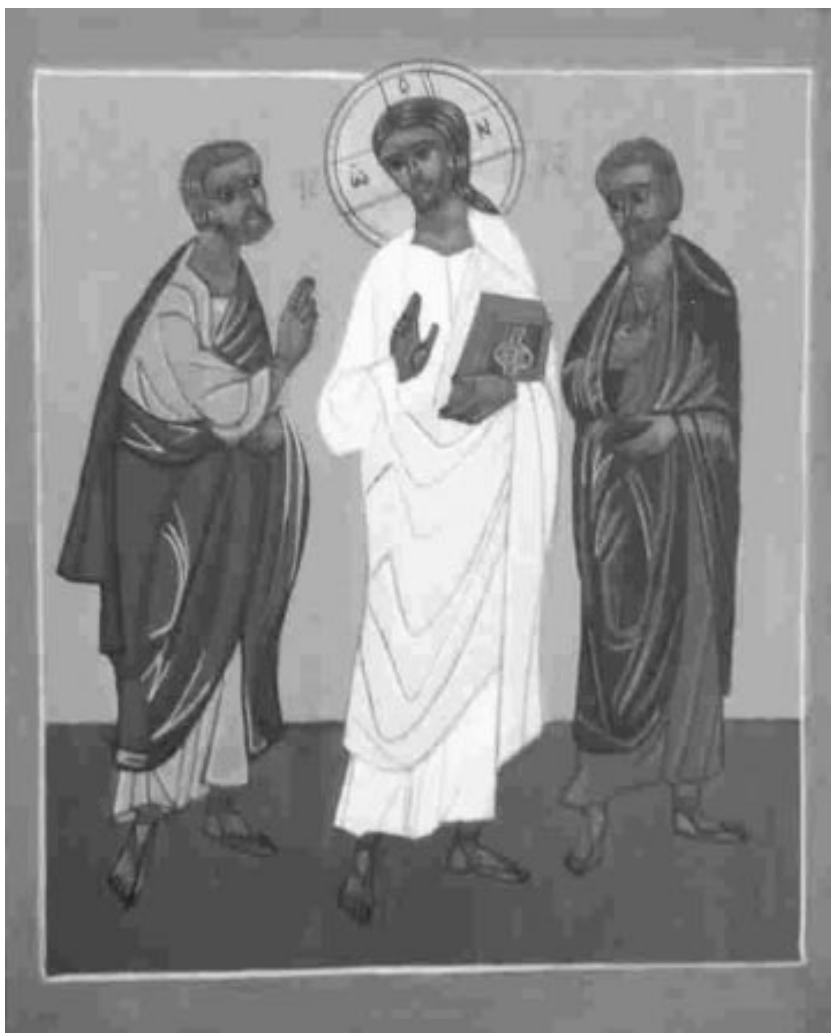
Verandering naam

De Kerkenraad is van mening dat de naam 'Samen-Op-Weg-Gemeente Hervormd-Gereformeerd' niet meer van toepassing is op de plaatselijke situatie. Alles wordt inmiddels samen gedaan, de bezittingen en fondsen zijn in gezamenlijk eigendom. De kerkelijke gemeente wordt ervaren als een eenheid. Samen-op-Weg heeft voornamelijk betrekking op de landelijke situatie. De Kerkenraad vond de naam 'Protestantse Kerk Badhoevedorp-Lijnden' meer van toepassing en heeft dit de gemeente voorgelegd op een gemeentevond. Vanuit de vergadering kwamen enkele opmerkingen, maar in het algemeen is men akkoord gegaan met het voorstel.

oud wordt nieuw

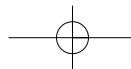
icoon, geschenk van Francien de Kroon

Eindpunt is startpunt

De grote verworvenheid van het samengaan van beide protestantse kerkgemeenten is, dat nauwelijks over godsdienstige verschillen wordt gesproken, maar men veel meer oog heeft voor de zaken die elkaar binden: God en de gemeenschap der heiligen.

Dit komt onder andere tot uiting in het goede kerkbezoek en de ontmoeting van elkaar na de zondagse kerkdienst. Er is plaats en tijd voor een gesprek en voor het leggen van nieuwe contacten.

Als we terugkijken in de tijd heeft, zien we dat de oprichting in 1855 door de overheid van de 'commissie voor godsdienstige belangen der protestantse bewoners in de Haarlemmermeer' in Badhoevedorp-Lijnden van een nietig plantje een grote boom is geworden. Van de verschillende wegen die men is gegaan, heeft men de weg naar elkaar weer teruggevonden.

XIV 'MARIA' - GLAZEN

De drie glas-in-lood-ramen, die achterin de kerkzaal van de Pelgrimskerk zijn geplaatst, geven drie gebeurtenissen weer uit het leven van Maria. De eerste gebeurtenis, waardoor Maria bekend is geworden, is de 'Annunciatie'. De opeenvolgende momenten, die in het Nieuwe Testament voorkomen zijn de 'Visitatie' en de 'Geboorte' - ze zijn een drieluik voor 'Immanuël'.

De ramen zijn afkomstig uit de Rooms-Katholieke Kerk 'Regina Caeli' (Koningin des Hemels) te Beverwijk. In 1995 is deze kerk afgebroken. In deze kerk bevonden zich twintig glas-in-lood-ramen, tien non-figuratief en tien met voorstellingen uit het leven van Maria. Enkele ramen zijn door het parochie-bestuur zelf gehouden, drie ramen zijn geschonken aan de Samen-op-Weg-Gemeente te Badhoevedorp/Lijnden en vijf ramen zijn geschonken aan andere instellingen.

Uit het parochie-archief van de kerk uit Beverwijk komen over de ramen de volgende gegevens:

"In april 1962 werd aan het atelier van Joep Nicolas, glazenier te Steyl/Tegelen, opdracht gegeven tot het vervaardigen en plaatsen van ramen met voorstellingen uit het leven van Maria in de parochiekerk. Nadat de opdracht voor het maken van de ramen aan het atelier was gegeven, heeft glazenier Joep Nicolas het

werk uitbesteed aan collega glazenier Louis Smeets.

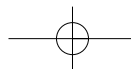
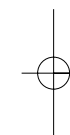
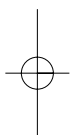
Joep Nicolas was niet goed in wat hij noemde 'abstracte' ontwerpen, hoewel hij wel de supervisie hield op het ontwerpen en het vervaardigen van de ramen. Smeets moest steeds overleg plegen met Nicolas. Maar de ramen zijn van de hand van Louis Smeets.

De ramen zijn met opzet licht gehouden, omdat het ontwerp van de (Regina Caeli)-kerk veel licht vereiste. Deze lichte ramen worden door de hele kerk doorgezet met dien verstande dat óm het andere raam een summiere voorstelling spreekt van het leven van Maria."

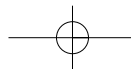
De voorstellingen van de overige ramen zijn: De vlucht naar Egypte; Jezus als twaalfjarige in de tempel; Bruiloft te Kana; Jezus, dragend het kruis, ontmoet Maria; Jezus wordt door zijn moeder van het kruis gehaald; Hemelvaart van Maria; Maria Regina Caeli - Koningin van de Hemel.

Het plaatsen van de ramen in bovengenoemde kerk ging niet zonder slag of stoot. Daar een proefraam na plaatsing naar beneden was gevallen, werd besloten de ramen in een stalen frame te plaatsen.

Afmetingen ramen: 2.12 x 2.12 m; materiaal: gekleurd fabrieksglas - gevat in lood.

Beschrijving van de voorstellingen

1. ANNUNCIATIE of Aankondiging aan Maria door de engel Gabriël (Matth. 1:23 en Lucas 1:26-38).

Maria, zittend aan een tafel of lezeaar, kijkt omhoog naar de engel Gabriël, hem begroetend met geopende handen. Gabriël begroet haar met opgeheven rechterhand. In zijn linkerhand houdt hij een staf. Boven Maria geeft de Heilige Geest, in de vorm van een duif, aan dat God Maria heeft uitverkoren de Moeder van Jezus te zijn. Rechts in de voorstelling is een plant met rode bloemen afgebeeld, die het komende lijden van Maria uitbeeldt.

2. VISITATIE (Lucas 1:39-56).

Maria, gekleed in een blauwe mantel, ontmoet en begroet Elisabeth. Volgens het evangelie blijft Maria enkele maanden bij Elisabeth. Links in de voorstelling zien we een palm. De glazenier heeft hiermee aan willen geven dat het om een oosterse omgeving gaat. Rechts zien we een zuil en dat duidt erop dat de beide vrouwen in de omgeving van de tempel zijn.

3. GEBOORTE (Lucas 2:1-7)

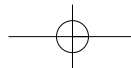
Links in de achtergrond staat Jozef, leunend op zijn staf. Achter hem kijkt de ezel toe. Jezus is het middelpunt van de voorstelling, zittend op de schoot van zijn moeder. De os bekijkt rechts van Maria het gebeuren. Boven in de voorstelling, boven het dak van de stal, straalt de ster. Hier is 'Immanuël' geboren.

Plaatsing van de ramen

Het is gebruikelijk dat men een drieluik van links naar rechts 'leest' als een opeenvolgend verhaal. Nu is de plaatsing van de ramen op deze manier achterin de kerkzaal van de Pelgrimskerk niet mogelijk.

Het raam 'Geboorte' met het Christuskind als middelpunt heeft een plaats gekregen voor het buitenraam, zichtbaar van binnenuit en van buitenaf voor elke voorbijganger. Aan weerszijden ervan komen de twee andere ramen. De 'Annunciatie' geeft het contact tussen hemel en aarde weer. Daarom is het geplaatst in de afscheidingswand van stiltecentrum en kerkzaal. De 'Visitatie', de ontmoeting tussen twee mensen, is geplaatst in de glazen wand van de ontmoetingsruimte. Op deze manier heeft het 'drieluik' een grotere symbolische betekenis gekregen.

nieuw interieur nog zonder orgel

Immanuëlkapel

XV TERUGBLIK

Nu het Samen-Op-Weg-proces in de Samen-Op-Weg-Gemeente van Badhoevedorp/Lijnden voltooid is, is het goed om terug te kijken. Hoe heeft men die periode ervaren?

In gesprek met ds. W. Koelé bleek dat hij, terugkijkend, een goed gevoel heeft over de periode waarin hij predikant was en hij het proces in de gemeente, samen met de hervormde collegae, heeft begeleid. Voor ds. Koelé liep deze periode vanaf 1989 (de start van de Samen-Op-Weg-Gemeente) tot aan zijn emeritaat in 1995.

Kort samengevat zei hij het volgende:

“De samenwerking tussen hervormden en gereformeerden bleek op verschillende terreinen goed te werken. In de eerste vijf jaren na 1989, de start van het Samen-Op-Weg-proces, werden de wijkindelingen van beide kerkgemeenschappen op elkaar afgestemd. Dit vereiste bij de hervormden meer mankracht dan er beschikbaar was. Toen dit probleem na verloop van tijd was opgelost, was het mogelijk om in elke nieuwe wijk één ouderling en één diaken te benoemen en werd de bearbeiding een stuk gemakkelijker. Door de samenwerking in de wijken voelde men zich ook verantwoordelijker voor elkaar. Het was voor velen een grote stimulans. De samenwerking schoot vooruit. Het houden van de groothuisbezoeken was voor de kerkleden van de beide kerkgenootschappen zeker zo belangrijk. Men leerde

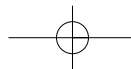
ds.H.G. van Viegen, volgde ds.W.F. Koelé op.

elkaar kennen en accepteren als lid van één gemeenschap. Men besprak gezamenlijk de verschillen en overeenkomsten, die er op dat moment waren.

Ook bleek het samen vergaderen (in de Federatieraad) een pluspunt te zijn. Geen vergaderingen meer die men over en weer bijwoonde als afgevaardigde, waarna men weer verslag uit moest brengen aan de eigen Kerkenraad. Nu kon men rechtstreeks belangrijke zaken in de vergaderingen van de Federatieraad bespreken.

Een voordeel was ook dat er in de geloofsbeleving van de geloofsgemeenschappen nauwelijks of geen verschil was. In de Hervormde Gemeente was geen 'stroming van hervormde bonders', men was betrekkelijk liberaal. Een enkele hervormde gelovige, die het toch niet kon vinden in de nieuwe samenstelling, kerkte bijvoorbeeld in de Noorderkerk te Amsterdam. De gereformeerden hadden in het algemeen een zelfde denkpatroon als hun hervormde geloofsgenoten.

Wat ook belangrijk was in het geheel, was dat de predikanten één maal per week intensief overleg voerden. Men wist heel goed wat in elkaars gemeenschap (of kerk) speelde. Er waren nauwelijks verschillen over pastorale- of geloofszaken. Men streefde naar de ontmoeting.

Belangrijk was ook dat de assistentie van pastorale medewerkers (mevrouw Wetsema en mevrouw Den Heeten) in de periode van een vacature, een groot succes bleek te zijn.

Bij het invoegen van de financiën en de keuze van het kerkgebouw werd het wel moeilijker en ontstonden er enige tegenstellingen. Ds. Koelé vond het een wijs besluit (op voorstel van ds. Alberts) dat deze zaken zolang mogelijk waren uitgesteld. Maar uiteindelijk moest er toch over worden gesproken. De predikanten waren hier min of meer zijdelings bij betrokken, omdat de werkgroepen, die hiervoor waren aangesteld, het onderzoek op dit gebied deden en verantwoordelijk waren voor de uitkomsten."

Het geheel overziend heeft ds. Koelé een goed gevoel over de éénwording van de beide protestantse kerkgemeenschappen.

rond één tafel

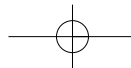

Ook ds. J.C. van de Putte is gevraagd naar haar ervaring en beleving van het samengaan van de twee protestantse kerkgenootschappen. Op 17 oktober 1990 deed zij intrede in Badhoevedorp. Dit was ná het moment van samengaan in 1989; de Samen-Op-Weg-Gemeente was toen al een feit. Wel heeft zij het hele proces van samenwerken van kerkleden (en predikanten) kunnen volgen.

Zij zag geen verschillen tussen de geloofsbeleving van hervormde en gereformeerde kerkleden. Wel zag ds. Van de Putte verschil in achtergrond.

"Gereformeerden volgen sneller nieuwe ontwikkelingen in de theologie. Men praat ook makkelijker over een preek (na afloop) en men geeft zichzelf gemakkelijker. Zij hebben hun eigen ideeën over het godsbeeld. Hervormde kerkleden zullen dit minder snel doen. Zij staan meer 'in de traditie' en men verlaat zich meer op de officiële 'lijn' van de kerk. De kerk is voor hervormden een 'vorm'. Het is bijvoorbeeld prettig om te weten dat de kerk 'er is' bij doop, huwelijk en dood (begrafenis). Landelijk trekt de rechterflank van de hervormden zich terug op hun 'beleving'.

Het verschil in cultuur is onder andere dat hervormden zich deel voelen van een groter geheel. Ze horen 'ergens' bij. Gereformeerden zijn veel meer persoonlijk betrokken en zijn meer individueel bezig. Ze zijn in het algemeen ook actiever. In Badhoevedorp echter merkt men nauwelijks verschil."

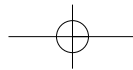
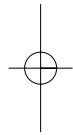
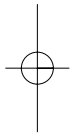
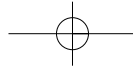

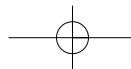
Ds. Van de Putte zag het samengaan van de twee protestantse kerken als een inhoudelijk proces en zeker niet als gevolg van financiële problemen. Er was sinds de zeventiger jaren (Pinksterdiensten) een grote behoefte aan oecumene. Velen hebben nog verlangen naar die periode. De herinnering aan het podium waarop de zes pastores uit het dorp stonden (R.K., H.G. en G.K.) is menigeen zeer dierbaar. Dit heeft het Samen-Op-Weg-proces enorm gestimuleerd. Het was een inhoudelijke motivatie, hoewel ook pragmatische factoren meespeelden. Het Samen-Op-Weg-proces was een grote stimulant voor Gemeente en Kerkenraad. Er kwam een nieuw élan. Veel mensen waren blij elkaar te leren kennen op gespreks- en wijkavonden of groothuisbezoeken. Het heeft in ieder geval niet tegengewerkt.

De keuze van het kerkgebouw heeft bij sommige hervormde kerkleden teleurstelling te weeg gebracht. Sommigen dachten dat de keus van te voren al vast stond, hoewel dit niet zo was. Er waren veel emoties bij deze kerkleden door het verdwijnen van de kerk. Enkele kerkleden zijn teleurgesteld vertrokken en kerken sindsdien in Sloten of Amsterdam (Noorderkerk). Maar in het algemeen is men blij met de gang van zaken. Het vernieuwde kerkgebouw is uitnodigend en men wil elkaar ontmoeten.

ds. J.C. van de Putte

XVI EPILOOG

De doelstelling van de Kerkenraad in 1995, bij het geven van de opdracht tot geschiedschrijving, was: "vastlegging van de geschiedenis van beide kerken vanaf hun ontstaan tot heden, resulterend in enige vorm van publicatie". De eerste hoofdstukken geven, naast de geschiedenis van de Haarlemmermeer, het ontstaan van kerkelijk leven in dit gebied weer. Maar daarnaast moest ook het later ontstane Samen-Op-Weg-proces worden beschreven. Het gevolg daarvan was dat er een kerkelijk zelfonderzoek of analyse nodig was. Daarmee werd het bredere terrein van geschiedschrijving verlaten.

Als we de geschiedenis van de protestantse kerken in Badhoevedorp en Lijnden bekijken dan komen verschillende zaken naar voren:

1. de identiteit van de kerkgenootschappen;
2. het ontbreken van machtspositie, geen gevestigde belangen;
3. samenwerking wordt eenheid.

Identiteit

Nadat Koning Willem I in 1816 het "Algemeen Reglement voor het besturen der Hervormde Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden" had ingevoerd, ontstonden er kerkelijke tegenstellingen in het land. In 1834 kwamen er landelijk groepen, die zich afscheiden van deze officiële kerk. Daarna, in 1886, was er landelijk opnieuw

een kerksplitsing, de 'Doleantie'. In de Haarlemmermeer ontstond deze situatie in 1888.

De achtergrond van deze gelovigen was het behoud van de eigen identiteit.

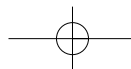
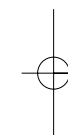
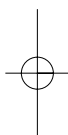
Het officiële bestuur van de Hervormde Kerk werd vanaf 1816 tot 1951 geregeld door respectievelijk de koning en later door de Algemene Synode uitgevaardigde reglementen. Dus een bestuur van bovenaf en niet een bestuur naar "eigen inzichten wat betreft de kerkelijke leer". Ook financieel waren er veranderingen in 1816 gekomen. Gelovigen van de Hervormde Kerk waren veel meer afhankelijk van kerkvoogden en hogere officiële organen geworden.

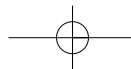
Voor de 'dolerenden' was de financiële situatie niet rooskleurig, maar men was wel zelfstandig. Men kon zelf de beslissingen nemen op theologisch, kerkelijk en financieel gebied.

Voor de hervormde gelovigen gold nog steeds dat het kerkelijk bestuur in Hoofddorp controle had over de evangelisatieposten in de Haarlemmermeer, wat betreft catechisaties, dopen, trouwen, begraven et cetera.

Geen gevestigde belangen

Omdat de Hervormde Kerk in de Haarlemmermeer pas na de drooglegging was ontstaan, waren er geen oude of gevestigde belangen. Er waren geen goederen, grond of geld waaraan mensen een machtspositie ontleenden. De kerk in Lijnden was 'geschonken' en tot ongeveer

1931 was daar de plaats van bijeenkomen. Daarna vond men onderdak in de nieuwgebouwde school aan de Amersfoordtlaan. Door de uitbreiding van het woongebied rond 'de Badhoeve' was kerkgang in de eigen omgeving voor nieuw ingekomenen heel belangrijk.

Voor de gereformeerden was het gebouw aan de Sloterweg al snel te klein. Achter de stenen kerk werd een houten noodkerk geplaatst. Ook dit gebouw voldeed na verloop van tijd niet. De locatie aan de Sloterweg had wel het voordeel dat deze zich dicht bij de uitbreiding van de 'Badhoevebuurt' bevond. In 1936 werd aan de vijver een nieuw stenen kerkgebouw in gebruik genomen, die de naam 'Badhoevekerk' kreeg (de latere 'Pelgrimskerk').

In 1940 brak de Tweede Wereldoorlog uit en men vond elkaar om praktische redenen. Door evacuatie van de school, waar de hervormden kerkten, moest men een ander onderdak zoeken. Die vond men in de gereformeerde kerk. Ook ging men gemeenschappelijk diensten houden op de bijzondere feestdagen. Men ontdekte steeds meer en meer overeenkomsten.

Maar men bleef echter voorzichtig en enigszins afstandelijk. Na de oorlog probeerde men weer zijn eigen weg te gaan, maar men bleef in gesprek met elkaar. De hervormden hadden inmiddels een eigen onderkomen in een gebouwtje aan de Reigerstraat gevonden. In 1944 was men als kerk zelfstandig geworden en kon men zelf beslissingen nemen op kerkelijk terrein. Men was niet meer afhankelijk van

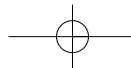
Hoofddorp.

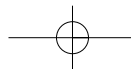
In 1956 werd na veel financiële inspanningen van de hervormde kerkleden de Immanuëlkerk aan de Sloterweg geopend. Men had bereikt waar men zo lang naar had uitgekeken.

Samenwerking wordt eenheid

Door de groei van het dorp waren ook de kerkgemeenschappen groter geworden. Veel inwoners kwamen van buiten het dorp en brachten verschillende ideeën en inzichten mee. Door deze gevarieerde inbreng kwam het niet tot grote tegenstellingen. Men was, zeker na de oorlog, bereid tot samenwerking hoewel men voorzichtig bleef. Door het teruglopen van kerkbezoek en financiële bijdragen was men ook genoodzaakt tot toenadering. De samenwerking leidde steeds meer tot begrip van elkaars standpunten, hoewel er tegenstellingen bleven. Vooral op het gebied van het maken van keuzes ten aanzien van gebouwen en financiën.

Daar het landelijk Samen-Op-Weg proces een stimulans was tot samengaan, ging men lokaal sneller te werk. Het heeft uiteindelijk geleid tot eenheid in denken en geloven. Na het oplossen van de problemen van onroerend goed en financiën was de weg vrij om gezamenlijk verder te gaan. Na de verbouw, uitbreiding en heropening van de Pelgrimskerk was er van beide kanten een gevoel van feestelijkheid. Men had bereikt waaraan men zolang had gewerkt. De tweede steen was gelegd.

XVII LIJST VAN PREDIKANTEN

Hervormd Lijnden/Badhoevedorp

- ds. L. Tinholt (1857-1866) predikant te Hoofddorp met evangelisatiepost o.a. in Lijnden
- ds. E.J. van Wisselingh (1868-....) predikant te Hoofddorp en grondlegger van de eerste 'Geloof en Liefde' kerk van Lijnden
- A. Hissink (...-1888) eerste dienstdoende evangelist/godsdienstonderwijzer in Lijnden, die in 1888 overging naar de Gereformeerde Kerk
- Bijvanck, Andringa, Hofnar en T. van der Hoek (-1927) werden na het vertrek van Hissink evangelist in Lijnden
- ds. J.C. Salverda (1929-1956) predikant te Hoofddorp en in Lijnden werkten evangelisten \hulppredikers
- P. van den Berg (1927-1944) evangelist/godsdienst-
onderwijzer in Lijnden
- ds. J.A. Gelderman (1944-1945) hulpprediker in Lijnden
- T.J. Koudstaal (1937) hulpprediker en godsdienst-
onderwijzer Badhoevebuurt
- ds. B.J. Ader (1937-1938) hulpprediker Badhoeve-
buurt
- ds. M.E. Ouwehand (1939-1940) hulpprediker Bad-
hoevebuurt
- ds. J.H. Boerlijst (1940/1942-1944) hulpprediker/
eerste predikant Lijnden/Badhoevebuurt
- J. Ingwersen (1943-1945) godsdienstonderwijzer en
voorganger Rehoboth Nieuwe Meer
- ds. F.D. Emous (1944-1948) Badhoevedorp/Lijnden
- ds. J.C. Mellink (1948-1971) Badhoevedorp/Lijnden

- ds. G.W. IJzerman (1946-1950) Lijnden
- ds. H.H. Tulp (1950-1956) Lijnden
- ds. W. van Beem (1956-1960) Lijnden
- ds. D. Dubbelman (1961-1967) Lijnden
- E.K. Teijgeler (1967-1969) hulppastor Lijnden

- ds. Jonkheer M.A. de Savornin Lohman (1969-1978)
Badhoevedorp/Lijnden
- ds. J.E. Alberts (1972-1981/) Badhoevedorp/Lijn-
den hulppastor tot
- R. Heemskerk (1979-1981) pastoraalwerker Badhoe-
vedorp/Lijnden
- ds. H. Mondeel (1983-1988) Badhoevedorp/Lijnden

Gereformeerd Sloten/Badhoevedorp

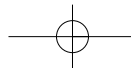
- A. Hissink (1888-1907) evangelist in Lijnden/Vijf-
huizen, later ook Badhoevebuurt
- ds. J. Dijk (1907-1925) Sloten/Badhoevebuurt
- ds. F.H. van Loon (1927-1931)
- ds. J. van der Leek (1931-1947)
- ds. P. Warmenhoven (1947-1964)
- mev. A. Ravestein (1959-1962) hulppastor
- Tjs. Zuidema (1963-1964) hulppastor
- ds. W. Blanken (1963-1968)
- ds. F. Bil (1965-1981)
- ds. A. Langeler (1969-1970) hulppastor
- ds. A. van Egmond (1970-1977/1982) vanaf 1977
assistentie in gemeentewerk
- H. van Vliet (1979-1981) jeugdwerk
- ds. W.F. Koel  (1982-1995) jeugdwerk

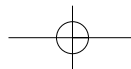
Hervormd/Gereformeerd Badhoevedorp/Lijn- den

- ds. J.C. van de Putte (nh) (1990-2001)
- mevr. A. Wetsema-van Gelder (1989-1993) hulppastor
- mevr. J.P. den Heeten-Bouma (1994-1996) hulppastor
- mevr. A. Gilles (1994-1996) jeugdwerk
- ds. H.G. van Viegen (ger) (1996-heden)

XVI LITERATUUR EN BRONNEN

- I A.J. van der Aa, *Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden*, Vol. 8, Noorduyt & Zn, Gorinchem 1849.
- Amsterdam in kaarten*, Verandering van de stad in vier eeuwen cartografie, Zomer en Keuning, Ede 1987.
- P. Boekel, *Geschiedenis van het Haarlemmermeer*, Funke, Amsterdam 1868.
- S.J. Fockema Andrea, *Wat er aan de droogmaking van de Haarlemmermeer voorafging*, N.V. Noord-Hollandsche Uitgevers Mij, Amsterdam 1955.
- P.A. Meilink, *Het archief van de Abdij van Egmond*, Vol. III, Den Haag 1951.
- J. Prins, *De droogmaking van Het Haarlemmermeer*, Ipenburg & Van Seldam, Amsterdam 1856.
- D. Willinks, *Amsterdamsche Buitensingel nevens de Omliggende dorpen opgeheldert door Aantekeningen*, Van Damme, Amsterdam 1723.
- C. Zumbag de Koesfelt, *Korte Schets, verhandelende het droogmaken van de Grootte Meer*, Leiden 1742.
- II Archieven Hervormde Gemeente en Gereformeerde Kerk te Badhoevedorp/Lijnden.
- Pastoor van Alphen, *Liber Memorialis*, Inhoudende de geschiedbeschrijving van de Parochie H. Engelbewaarders Badhoevedorp, vanaf de oprichting 14 maart 1939.
- P. Boekel, *Geschiedenis van de Haarlemmermeer*, Gl. Funke, Amsterdam 1868.
- P.G.J. de Boer, *Haarlemmermeerse Historiën, 1880-1930*, Hoofddorp 1990.
- J.G.J. van Booma, *Onderzoek in protestantse kerkelijke archieven in Nederland*, Centr. Bureau

- voor Genealogie, 's-Gravenhage 1994.
- A. van der Marel, *Haarlemmermeer in vroeger dagen - 1890-1905*, Amsterdam 1957.
- J. Prins, *De droogmaking van het Haarlemmermeer*, Ipenburg & Van Seldam, Amsterdam 1856.
- Mijn heil duurt van geslacht tot geslacht*, uitgegeven ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan der Gereformeerde Kerk van Hoofddorp, 1866-1966.
- A. van Swigchem, *Een goed regiment*, het burgerlijke element in het vroege gereformeerde kerkinterieur, SDU Uitgeverij, 's-Gravenhage 1988.
- J. Wagenaar, *Amsterdam in zijne Opkomst, Aanwas, Geschiedenis etc.*, Deel V, Boek II, Amsterdam 1760-1767.
- E.J. van Wisselingh JPzn., *De verovering van de Haarlemmermeer*, H. Höveker, Amsterdam 1869.
- III** Mr J.P. Amersfoordt, *Het Haarlemmermeer*, Oorsprong, geschiedenis, droogmaking, wegen en vaarten, wijze van bestuur van het Waterschap, cultuur van den grond, Twee voordragten, gehouden in de afdeling Koophandel der Mij 'Felix Meritis', Kruseman, Haarlem 1857.
- Meer-Historie*, 12e jaargang, nr.4 (december 1984); 23e jaargang, nr.4 (1995).
- Gemeente Archief Haarlemmermeer.
- A. van der Vet, *Vergeeten Voorman*, Het Hollandse Uitgevershuis, Amsterdam 1947.
- IV** Archieven Hervormde Gemeente te Badhoevedorp/ Lijnden.
- E.J. van Wisselingh, JPz., *De verovering van Haarlemmermeer*, H. Höveker, Amsterdam 1869, 7e afl.
- V** Archieven Hervormde Gemeente Badhoevedorp/Lijnden en Gereformeerde Kerk te Badhoevedorp.
- Dr J.A. Nederbragt, *Kerk en Maatschappij in verleden en heden*, Dl. II, Uitgeversmij ENUM, Amsterdam 1934, blz. 509/10.
- Theo en Lia Kooy, *50 jaar Oranjeschool-Badhoevedorp*, Badhoevedorp, oktober 1981.
- Moderne monumenten in de Meerlanden - Sociografisch Bureau*, Hoofddorp.
- Gedenkboek*, 25-jarig bestaan van Nederlandse Bond van Jongelingsverenigingen op Gereformeerde Grondslag, 1913.
- Hoofddorpsche Courant*, Nieuws- en Advertentieblad voor Haarlemmermeer en Omstreken, 10 oktober 1931.
- Schiphol door de jaren heen*, Schiphol, januari 1990.
- VIII** Archieven Hervormde Gemeente Badhoevedorp/Lijnden en Gereformeerde Kerk te Badhoevedorp.
- Interviews.
- Moderne monumenten*, Sociografisch Bureau 'De Meerlanden', 1985.
- IX** Archieven Hervormde Gemeente Badhoevedorp/Lijnden en Gereformeerde Kerk te Badhoevedorp.
- Interviews.
- X** Archieven Hervormde Gemeente Badhoevedorp/Lijnden en Gereformeerde Kerk te Badhoevedorp.
- C.B.H. Beekhuis, *Hervormde Gemeenten in Noord-Holland*, Hfdst V & VI, (1972).
- Interviews.
- XI** Archieven Hervormde Gemeente Badhoevedorp/Lijnden en Gereformeerde Kerk te Badhoevedorp.
- Monumenten Inventarisatie Project Noord-Holland*, Haarlemmermeer, Provincie Noord-Holland, Gemeentebescrijving 1992.
- XII** Archieven Hervormde Gemeente Badhoevedorp/Lijnden en Gereformeerde Kerk te Badhoevedorp.
- XIII** Archief Rooms-Katholieke Kerk 'Regina Caeli' te Beverwijk.
- Archieven Hervormde Gemeente Badhoevedorp/ Lijnden en Gereformeerde Kerk te Badhoevedorp.

Foto's zijn onder andere afkomstig uit archieven en fotoboeken over de geschiedenis van de Haarlemmermeer en Rijk/Badhoevedorp

